

XI. évfolyam, 122. szám

2011. december

Irodalmi Jelen

Jónás Tamás versei

M. Szabó István: Apja fia

Böszörményi Zoltán:
Hosszú fűrés

Makkai Ádám: Két jégkorszak
között avagy Akamu próféta levelei
a hawaiiakhoz

A tagság kötelmei –
Mányoki Endre tárcanovellája

Pisztolylövések a Párizsi udvarban
– Gyömöri György tárcája

Zalán Tibor: és néhány haiku

Tóth Erzsébet:
Körjárat, A vers könnyei

Éljen az összművészet –
Interjú Végh Attilával

Petneházi Gábor:
Humanista patrioták
avagy a hazugság védelmezői?

Hudy Árpád: A modernitás
remetéje. Nicolás Gómez Dávila –
Széljegyzetek a töredékek
katedrálisához (4.)

Szőcs Géza:
Kagemusák és kamikazéik

Az Irodalmi Jelen folyóírra:

előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

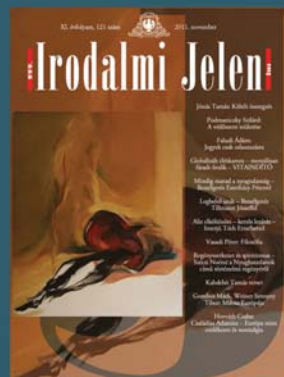
12 hónap: 6000 Ft
72 RON

elő lehet fizetni a:

0040257280751 (128 belső),
0040727223071 telefonszámokon;

on-line:

<http://shop.irodalmijelen.hu>

- ### Negyedik karmolás

BORA: A kandúr

29 Sós Dóra: Macska I., Macska II.

30 **Podmaniczky Szilárd:** Részlet az Albert Einstein paprikás krumpli című darabából

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Weiner Sennyey Tibor** (Esszé, Film),

Boldog Zoltán (Kritika, Interjú), **Laik Eszter** (Helyszíni tudósítás),

Szócs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Igazgató: **Szőke Mária**

A borítón: **M. S. mester** festménye – Jézus születése,
1506, tojástempera, hársfa, 123x79 cm, Hontszentantal
(Szlovákia), római katolikus templom

JÓNÁS TAMÁS

MI A VERS NEKTEK?

mit neveztek ti takarításnak? én a felejtést.
nem a törlést, az barbár, gyilkos munka.
az új forma beleitatását a háttérbe:
a felejtés építkezés, rafinált összemosás,
hogy ha valaki közélről figyeli, könnyen
észrevehesse, miből is hizlaltuk a falunk.
a falat közönségesen úgy hívjuk: én.
sok baj van vele. például, hogy nincsen. de hat.
működik, emlegeti magát, kínálja, rejti, dicséri,
különös tükör: magának hisz mindent, amit mutat.
dacos. ő például nem hajlandó felejteni.
mindent megőrizve pusztítja múltját és utait.
mit neveztek ti versnek?
ami felpofoz, rád csörrent, átszab vagy megír?
én a felejtést nevezem versnek, és tanulom.

Bánat

Ma csőtörés lesz. Sejttem, és
nagy tűzvész lesz, forró nagyon.
Ma gyilkos minden rejtezés.
Félek. Ma nem gondolkozom.
Ma fára mászom. Guggolok.
Eres levéllé változom.
Ha van jó ember, kuntorog.
Fény pusztít lelki tájakon.
Ma nem merek. Ma gyávaság.
Ma szétesik. Minden romból.
Anyu. Mari. A drága mák
kipereg a kalácsomból.

Égetett föld

Lehet-e, szabad-e 34 éven át türelmesnek lenni? Minden nyár és ragyogás ellenére árnyékban, nyirkosságban ülni, és várni. Eleinte nem tudható, mire, aztán kikényszeríti magából az ember a vágyakat. A vágyak emberekhez kapcsolódnak, felfedezi az ember, hogy olyan vágya nincs, ami csak neki jó. A vágyak közösek. És a megfogalmazott vágyak közül nem teljesedik be semmi, bölcsen elfogadod, hogy mások beteljesült vágyai is épp akkora ünnepek, mintha a sajátodéi kaptak volna szárnyra, de egyre súlyosab és némább leszel, évek telnek el, évtizedek és ülsz vágytalanul a saját emlékeid patakpartján, s akkor akit a legjobban szeretsz és kívánsz, a hátadra teszi a tenyerét, meleg tenyerét, aprókat mozdul, simogat: kiürültél, fáj, hogy ennyire vágytalan vagy. A szemébe nézel, mosolyogsz. Mondanál valami kedveset, de valahogy úgy sikerül, hogy elködösödik a szemed.

Beteljesülünk. Érdemes hát más vágyának lenni. De meddig lehet türelmes az ember a saját vágyait illetően? A vágyakkal, amelyek változnak, rafináltabbak lesznek, és lassan függetlenednek tőled, hosszú idő múlva ugyan, de látod, hogy mások vágyaivá is lettek a tied. És értetlen mosollyal figyeled, hogy az övék milyen hamar teljesül. Vizslatod a magadét. Abban benne van a fiaid anyja, kamaszként, szülőnőként, néma feleségként, nevető-csábos asszonyként. Benne van szereidet leállító szerelmed falánksága, félénksége, csalódása. Benne vannak az ismeretlenek, benne vannak, akik érted lánholtak, s te nem tudtál értük. Benne van, akiknek szerelmet hazudtál, mert azt gondoltad, igazság-szentenciákra törekvő tiszta lélekkel, hogy egy félzsemle is többet ér, mint a semmi-zsemle. Ma már másképpen gondolsz. Tiszteled a szerelmeseket. Tiszteled a magányosakat. Tiszteled a csendesekeket és a zaklatottakat. Csak magadat nem tisztelsz. Olyan óriási adósságokat halmoztál fel magaddal szemben, hogy megszűnt minden esélyed, hogy kikerülj önmagad adósságcsapdájából.

Töröd a fejed, anyud mit mesélt erről. Ő erről nagyon sokat tudott. Rettegtél 14 éves korodik, nehogy újra börtönbe kerüljön apád, anyád, mert akkor te is megint intézetbe, és a lelked, sérült terrakotta, már nem bírta volna ki szüleid fájdalmát újra megkínztatásaid miatt. Anyu mit mesélt? A konyha megvan: hideg, huzatos, folyton ég a gázpalackos tűzhely, szédültök, a nyekergő konyhaszekrényhez lépsz, apád félüveg sörében halott egér úszik, menj be a szobába, mondja anyád, krumplit és répát pucol, mert jön a magyarasszony, és hazudnom kell neki. Lángba borul az arcod. Tényleg hazudnia kell. Neked is. Ételt ételért, sorsot holnapért. Mit is tud ő az adósságról? Hogy nem becsületes

dolog. Az adósság mindig annak a szégyene, akinek tartoznak. Tiltakozik minden sejtéd, a szobába mész, a takaró alá rejtezel, a cserépkályha hideg, Árpi, akinek feladata lett volna, hogy nehéz munkával tüzesre izzassza, éppen szökésben, apu munkában, Peti talán óvodában, te beteg vagy, senki nincs melletted úgy se, túl okos vagy, finnyás, ragyog a szemed, de érzelmet belőled nehéz kicsiholni.

Nem eszel addig gyorsan?

Nem eszem.

Hallgatom a szégyentelen hazugságot. A magyarasszony elmegy, kijövök, szó nélkül ki az udvarra, amíg bírom a hideget, majd vissza, végre valami hús illata is keveredik a gázéval. Anyu mosolyog, rám, elvégezte az aznapi hazugságfeladatát. Próbálok mosolyogni én is. Akkor értettem meg, hogy neki ez a munkája. Mint Matild férjének a teherfuvarozás. Matild kövér, magas, az ura vékony, alacsonyabb, mégis ő húzza mindig a tefut. Tefu. Ló is húzhatná, de a nyolcvanas években, Szombathelyen, Jáki úton egyetlen ló sem jelent meg. Vagy ha igen, mi nem voltunk hajlandóak meglátni. Hivatalosan is szegények voltunk. A ló pedig vagyontárgy, szégyentelenebb, mint egy Mercedes.

Összemosódnak emlékeimben a házak, mint mosógépben a színes és a fehér ruhák, s lassan már csak egyetlen házra emlékszem, egy nem létezőre, de amiben a szoba olyan, amilyen a csernelyiben volt, a konyha szombathelyi, a fürdő is, de a padlása vegyes padlás, pince nincs, soha nincs, minden pince rettenetes, minden angyal pince, mélytúrás a lélekben.

Csak annyit akartam mondani, nézzétek el, hogy ilyen hosszan csűrtem-csavartam: elfogyott a türelmem. Már csak csodákat tudok vacsorázni, és katarzist kívánok reggelire gyerekölelésekből.

Üdvözlöm az uraitokat!

Ha-ha-zám

Az emberek. A színek. És a rettenet.
És kizárólag akkor, hogyha elmegyek.
Mint el-elejtett kő, mi mégis szállni fog.
Az éhes emberek; az éhes állatok.
Rozsdás bokrok és nyikorgó vonatok.
És korgó szellemek. Hajléktalan kezek.
És kizárólag: együtt, mindezek.
Szerelmeim, s a volt, s megmaradt feleség.
A kamaszkori hit. A könyvtár, meg a Hold.
Már nem ölelkeztem, beszéltem vele rég.
A pszichiátriák. Normális és beteg. Mind erről igazolt.
S a kipányvázott lelkem. Engedni hiba volt.
Már nem versenyezem. Csak el-ellenkezek.
És kizárólag: külön-külön, mindezek.

Sóhajtozó

Lángzik az álom, a hónapok áznak.
Nagy lovakat terel, ás az idő.
Szörnyliliom lép. Barna kabátnak
látszik az ég. És lát az eső.
Kis papucsokban a csend elidőzik.
Horpad a kedvük a zárt ajtóknak.
Borzasd a nyár, még elszalad őszig.
Autót zaklat a szél, de hajót hagy.
Merre csücsülsz, szeretőm, hol a kedved?
Mért nem üzensz, fogy a vétkem.
Számban a csók, pillangó repked.
Sétát kérnek a mennyek, a rét nem.

M. SZABÓ ISTVÁN

APJA FIA

*„Ki tud emelkedni, és csendben maradni?”**A. Schopenhauer*

– Júlia, na! Ne halj meg! – tört ki az akolban, ahol megtalálta az asszony testét. – Ne halj meg, lelkem, ne halj meg!

Talán egy órát is bent töltött ott, miközben egyre ölelte magához, ölelte az elkékülő, egyre nehezedő tetemet. Elnézte a kopott, repedezett körmököt, gyászkeretesek, tanácstalanul himbálózna, ahogy előre-hátra ingadozik a felsőtestével. Nézte a félig nyitott, megmeredt szemeket, kissé vízenyősek, az utolsó könnycsepp még nem száradt ki belőlük. Az arc beesett, haláli, a megmaradt fogak kikandikálnak a nyitva maradt szájból. Szuvasak, töredezetek. A karok vékonyak, akár a juhok lábai; az asszony egész felsőteste olyan elmúlást idéző volt már életében is. Foszladozó fekete harisnya borítja a lábát, amit akkor vett fel, amikor az akolba ment fejésre, mert a juhok úgyis hozzákaptak a lábához. Olyan is volt, hogy véresre harapták. István mondta is eleget, ne menjen az akolba, talán megölik az állatok. De ő csak rántott a vállán: – Nem ölt meg tizenegy gyermek, nemhogy ötven juh.

Mert ennyi gyermeket neveltek fel, hogy vénségükre teljesen egyedül maradjanak. Ha Démenotar nincs a közelükben, talán a kutya sem foglalkozik velük. A törpe mindennap hűségesen eljött, Istvánnal megvitatták a tanyai tennivalókat, s mentek is munkába. Este megösszejöttek a tornácon, túrót ettek, melléje a juhok savanyított tejét itták, vagy azon frissiben fogyasztották. Aztán mikor erősebben kezdtek hunyorogni a csillagok, a törpe magához szólította a randa, faroktalan, félig megnyírt fülű kutyáját, s mentek is hazafele. Négy kilométerre lakott innen, egy, másfél óra, míg rövid lábain hazacsászkál. Bot van nála, hogy védekezzen, de eddig senki sem bántotta. Egyedül lakik, kutyója olyan magas, hogy csak ő fér be oda. Igaz, nem is keresik az emberek.

– Júlia, na! Ne halj meg! – öleli tovább is magához felesége testét. Nem törődik azzal, hogy az asszony halálában összecsinálta magát.

Körülöttük az állatok nagyon izgatottak. Bégetnek, szoros kört alkotnak, lábukkal verik az akol agyagos földjét, a kosok összecsapják

szarvaikat, szemükben rémült izgalom és mohóság csillan meg. A vezérkos lustán heverészik egy szögletben, néhány nőtény bökdösi egymást körülötte.

István valahogy magához tér. Feláll, magával vonja az asszony testét, nem törődve az elgémberedett lábaiba beleszakító fájdalommal. A test ölelésében hátrabukik, felesége szájából piros lé csurog a földre. Néhány juh rámege a földre folyó folyadékra, nyaldossák. István átlép az állatokon, majd a jászolhoz megy, a tetemet belehelyezi. Szalmát szór rá, éppen hogy eltakarja a testet.

– Aludj csendesen, kedvesem, életem – mondja, s jön a könny a szeméből. Hatvanöt évesen is hatalmas öklével csapkodni kezdi a jászolt, hogy keresztbe is töri az egyik karnyi vastag gerendát, kezéből ömlik a vér. Üvöltözik, jajgat, letépi magáról a kabátját, megragadja a jászol felé elhelyezett fejszét, azzal kezdi forgácsolni az akolt. Aztán megáll. Eldobja a fejszét, és kilép a delejes éjszakába. Odakint a törpe várja.

– Na – mondja.

– Hallja kend, nem elég zsíros ez a tej – csurgatja vissza a csupor tartalmát az ellenőr a vederbe. – Nem elég zsíros. Nézze, milyen halvány a színe. De elveszem, csak nem tudom olyan áron, érti? Adjon már az állatoknak valamit, mert maholnap használhatatlan lesz ez a lé. Hallja kend? – mondja az ellenőr, és az arcán látszik, hogy tényleg segíteni akar.

István a vállát vonogatja:

– Hát tudja, a háborúnak vége van, azóta egyre nehezebb élelmet szerezni. Gyermekek sincs...

– Tudom – int bosszúsan az ellenőr. – Ha így megy tovább, be is kell zárni a gyárat... nem is tudom... Baj ez mindenkinek, lássa, magának is.

– Talán akad valami hamarosan – mondja István, s közben erősen elnehezedik az arca.

– Az jó – derül fel az ellenőr. Bankókat számol a gazda elé.

– Na Isten áldása.

István kimegy. Végig, fel a falun. Messze lakik, gyalogszerrel jár, negyven-ötven liter tejet hord be nap mint nap a faluba. Most úgy érzi, hogy az üres vedrek erősen húzzák a föld felé. A falun kívül megáll, az út szélére telepedik, pipára gyújt. Az most jó, a homályos gondolatok még homályosabbá válnak, az a dübörgés a mellkasában megszűnik egy cseppet.

– Muzsikaszó kéne ide – mondja fennhangon. – Muzsikaszó és egy erősen jó hegedűs. Meg sok bor, hogy az Isten verné meg. Hajnalig inni, mulatni, hogy a föld is megrohadna az ember lába alatt. Kimuzsikálni ezt a nehézséget magunkból. Ugyanazt a nótát játszani reggelig, amíg bele nem süketül az ember, bele nem vakul.

Enekelni kezdi:

Fogd meg, pajtás, a vasvesszőt,

verd meg vele a temetőt.
Mert káros az minden szépnek,
minden épnék...
Ne hagyjon el szép szeretőm,
Vele együtt minden erőm.
Maradjunk meg szépnek, jónak,
*Szerелеmben bimbózó*nak.

Könnyel telik meg a szeme, lecsorog ráncos arcán. Vagy két órát is énekel, míg kizökken ebből az állapotból. S útnak ereszti lábát.

– Egy üveg bort biztosan megiszunk ma a törpével – mondja. Megáll, hogy pipáját újratömje. – Legalább egy üveg bort, ha nem kettőt. Úgy bizony, komám. Úgy bizony – emeli föl ujját megróvóan intve.

Továbbindul. Hangosan mondja:

– Addig haza nem eresztem, amíg az utolsó csöppöt is ki nem isszuk a kancsóból. Szép fehér bort, leányosat, nem azt az ocsmány vöröset, hogy a pokol tüze vetné fel. A nagy háború előttről való mindkettő. Aranyat ér minden cseppje. Elbeszélgetünk közben. Megkönnyebbül az ember lelke.

A hegyen járt ekkor, cseppet letette a vedreket. Innen látni a tanyát. Nem néz arrafele. A göröngyös utat kémleli maga mögött.

– Ez is megvan. Esment végigjártam. Kell a kutyának ez...

Veszi a vödröket, megy tovább.

Ahogy a tanyához közeledik, egyre gyorsul. Végül szinte fut. Levágja a vedreket a tornácon, be a házba. Az asszonyt keresi:

– Júlia! Lelkem! Szerelmem!

Az a megvetett ágyból néz vissza rá. S megnyugszik. Itt van, nem ment el tőle. Leül az ágy szélére, magához öleli feleségét.

– Megjártad – mondja az.

– Meg én – vidorkodik István, holott mellkasában olyan lüktetés van, hogy mindjárt kijön a szíve. – Mikor nem járom meg?

– Elvették a tejet?

– Miért ne vették volna? – mutatja a bankókat.

Mindketten elhallgatnak. Jól tudják, hogy aztán nem fogják elfogadni. De addig... Vagy egyszer csak el fogják venni, és jó pénzt is adnak érte. Egy esztendeig. De bár ne adnának.

– Ne sírj – inti az asszony Istvánt.

– Én-e? – kérdezi férje, s kap a szeméhez. – Csak kosz került belé, az zavarja. Nem sírok. A törpe megjött?

– Még nem.

– Az is csak késik. Semmi hasznát nem veszi az ember – teszi a bosszúsát. – Hallod-e, Júlia, kicsikém. Te maradj ma ágyban. Megfőzöm az ebédet, ha enni tudsz, elvégzek pár dolgot. Te pihenj, kedveském.

– De... – kezdené az asszony.

Férje leinti.

– Most ne, ma ne. Pihengess! – néz az asszony arcába. Az elmúlt négy hónap alatt éveket öregedett, nyolcvan évesnek tűnik. Nem törődik ezzel.

– Az orvos is azt mondta. Bár most pihenj meg, lelkem.

De nem áll fel az ágytól, hanem ott ölelik egymást estig. Az asszony néha görcsbe rándul, szemei kifordulnak. Vizes kendővel súrolja végig az arcát. Olyankor benne is végighasad a fájdalom, a rémület is. Estére könnyebbedik az asszony, már mosolyog is. István remélni kezd, újra és újra.

Megjön a törpe. Most, mert szomszédos gazdánál ásott pöcegödöröt.

Hármasban kiülnek a tornácra. Az asszonyt paplanba burkolják, kicsit elfektetik. Szomjasan issza a friss levegőt. Jó kijönni abból az orvosságos bűzből.

– Ennék valamit – mondja mosolyogva.

Férje szalad, túrót hoz, kevés vizet. Megeteti az asszonyt. Az lassan majszol, hogy ne hányja ki az ételt. Gyomorrákja van. Egyre jobban elvékonyodik tőle.

Aztán István poharakat hoz. A pince homályos öleléséből egy kancsó bort varázsol elő. Iszogatják a törpével. Beszélgetnek. Tréfálkozni próbálnak, de a rák kivigyorodik minden egyes szavukból. Az asszony alszik már, mikor Démenotar nehezen emeli kézfejét a szeméhez.

– Az anyámat siratom benne – mondja.

– Én mindenem – mondja István. Kiszárad a szája, hogy a szavak homokként peregnek ki belőle.

– Ez a homály ne lenne itt bent, a lüktetés – üti meg mellkasát.

– Hát... – emeli Démenotar a poharat –, Júlia egészségére.

Halkan, jegesen koccannak a bádoggpoharak. Utolsó cseppig kiisszák a fehér, fátyolos bort. Istvánnak a halotti lepel jut eszébe. Elhessegeti a gondolatot. Már nem szokás. Bár lenne...

– Mennék – mondja a törpe.

István a fejét ingatja:

– Ma ne hagyj egyedül, barátom. Ágyba viszem Júliát, és koccantunk néhányat. Megiszunk még egy kancsóval. Erősen kell.

Feláll, óvatosan karjaiba veszi az asszonyát. Ágyba viszi. Közben örül, hogy, végre alszik. Istenem, milyen szépen alszik. Megpróbálja elhallgattatni a reményt odabent.

És visszamegy a sötét tornácra. Gyertyát kotor elő, meggyújtja, egyenesen áll a láng a mozdulatlan, süket levegőben. Hidegen hunyorognak a csillagok.

István mesélni kezd. Úgy ömlenek a szavak. Beszél a régi világról, amikor minden rendben volt, a nagy háború előtt. Amikor nem volt nyugalom, de megéltek az emberek, már ki ahogy tudott. Tisztelték egymásban az embert. Aztán beszélt a háborúról, ami három évig tartott és mindent elpusztított. Beszélt arról, hogy mily sokat veszekedtek, üvöltöztek feleségével a háború alatt, hogy el akartak válni. Meg is tették egyszer. De aztán egybejöttek.

– Szerettük egymást. Meg voltunk zavarodva egymás nélkül. Megcsináltuk, Démenotar. Lecsillapodtunk. Véget ért az a nagy háború. Mindenki azt mondta, hogy az utolsó. Eddig az is lett.

– Mindenki végezte a dolgát. Mi szerettük egymást közben. Gyermek gyermek után jött. Júlia bírta, és szerette őket. Ahogy eltűntek a házból... Hát az minden asszony megviselt volna. De ő bírta. Tudta, kell nekünk a sok gyermek, hogy életben maradjunk...

– Kész csoda – mondta a törpe kissé remegő szájjal. – Kész csoda, hogy én életben maradtam.

– Korcsot nem pusztítanak el, mert megromlik a portéka, Démenotar.

– Akkor is, István. Beléáll a félelem, a gyűlölet az ember szívébe. Körülnéz, és tudja, hogy mi történik.

– A háború előtt nem így volt.

– Azt én nem éltem. Én azt éltem, hogy a juhok vannak. Hogy nélkülük minden elpusztul. Azt mondják, kész csoda, hogy a juhok nem pusztultak el. Meg a kutyák.

– Azt látni kellett volna. Ahogy a tengerek feldobják a halakat, azt a borzalmas halmokat, a szárazföldeken kipusztulnak az állatok. elpusztul minden ehető növény. Megmérgezték a levegőt, évekre. Sok ember elpusztult akkoriban. Egész városok haltak ki. A nagy városok legelőbb. Akkor kezdődött a másik nagy gyilkolás.

– Hát jó, hogy felfedezték ezt?

– Hát jó-e? Én nem tudom, barátom. Életben maradtunk, az biztos... De... A halál is jobb lenne olykor. Ahogy a saját gyermekeit gyilkolja le az ember, szerre, alighogy felnőnek. Ez a világ most. Hogy élni kell-e benne? Én nem tudom. Nekem ott az asszony... Aztán – annyi...

Elhallgattak. Démenotar a Hold óriási krátereit szemlélte.

– Igaz, hogy ott is verekedtek? – mutatott a Hold fele.

István hümmögött:

– Majdnem szétszakították.

– Azzal az egy gyermekkel, aki életben maradt, mi lett?

– Annyit tudok, hogy őt is Istvánnak hívják. Elvitték valami városba, mesterségre fogták. Azóta sem láttam. Biztosan jól van, mert nem jött értesítés.

– Akkor jó.

Tovább ültek a tornácon, olykor belehörpintettek a poharakba. Gyászos fátylat vont köréjük a rezzéstelen éjszaka.

– Emlékszel még? – kérdezte, ahogy letelepedett az ágy szélére másnap reggel. – Emlékszel, amikor olyan bolondok voltunk? Megvontuk egymástól magunkat. Az helyett, hogy fátylat dobtunk volna. Nem, mi szétszakítottuk a fátylat, más karjaiba mentünk.

– Te sokkal hamarabb – mondta az asszony.

Szomorkás őszi reggel volt, harmatosan csillogott a fű, kissé fáradtan ragyogott a nap, betűzőtt a kis szobába.

– Sokkal hamarabb, mert bolond voltam. Sokkal hamarabb bolondultam meg. De sokkal kevesebb ideig tartott. Te alaposabb munkát végeztél.

- Nem mehettem egyik férfi ágyából a másik férfi ágyába.
- Lehet... De még most is görcsbe rándulok, ha arra gondolok.
- Akkor az volt, most ez lett. Értem jöttél. Szerettél. S megszerezted.
- Nehéz volt. De nem engedtem.
- Láthatod, hogy jól tetted.

István mosolygott.

- Ma felkelek – mondta a felesége, és máris tápászkodni kezdett.

- Csak óvatosan.

Hozta az asszony ruháit. Kifogyta alaposan. Szíjjal magára pászítja.

Más ruhát nem lehet kapni. Jegyre adják a nagy háború óta.

- Elviszem a tejet. Gondolod, hogy rendben lesz?

Az asszony csendesesen inti, hogy igen:

– Egy kis zsibogást érzek a gyomromban. De semmi fájdalom. Hetek óta nem éreztem ilyen jól magamat – mondja.

Mosolyog.

- Akkor jó – áll fel a férfi.

- Milyen a tej?

- Remélem, elveszik.

- Akkor menj.

Lassan ballagott a falu fele. Többször is meg kellett állnia Lihegett, szakadt róla a verejték. Csak nincs valami bajom, gondolta. Szinte örömként röppent át rajta, hogy esetleg az asszony előtt hal meg.

De a csarnokban baj volt, nem vették el a tejet. Az ellenőr csak a vállát vonogatta. Sajnálja, de nincs mit kezdenie ezzel a tejjel. Már egészen kivilágosodott.

- Öntse ki! – mondta.

Káromkodott, a csarnok sarkába mutatott:

– Lássá, alig akad használható tej. Itt fogunk megdöglenni. Mind! A fákat nem lehet megenni! Hogy az Isten verné meg ezt a megrohadt világot!

István kábán jött ki a csarnokból. Ha nincs jó tej, nincs semmi. Sem gyufa, sem ruha, sem só, gyógyszer, semmi. A házat is el fogják venni. Odaadják azoknak, akik tudják etetni a juhokat. Mehetnek bele a nagyvilágba. A halálosan beteg asszonnyal. Túl öregek már a gyermekhez, jaj, túl öregek. Hogy is gondolhatok ilyent... Beteg az asszony.

Jaj, Istenem, most segíts nekem.

Besötétedett, mire hazaért. Messziről érezte, hogy baj van a házban.

Az utolsó lépéseket rohanva tette meg. A vedreket messze dobta.

S az akolban ott találta a halott feleségét. Az állatok még nem bántották.

- Júlia, na! Ne halj meg! – tört ki.

Magához szorította a kihült tetemet.

– Ne halj meg, lelkem, ne halj meg! Csak te maradtál nekem! Ne halj meg!

Aztán a jászolba helyezte a testet.

Kiment.

Odakint a törpe várta.

– Hát meghalt? – kérdezte. Hangja mint a szél zavarta száraz ágak.

– Meg – mondta István.

Aztán az eget nézték. A hidegen hunyorgó csillagokat.

Az akolból hallatszott, ahogy széttépik a juhok az asszony tetemét. Szakadt a rongyos ruha, hasadt le a hús a csontokról, recsegetek a porcok, ahogy az állatok egyre mohóbban marcangolták szét a halottat.

– Tudod, Démenotar, hogy a háború előtt volt egy olyan ünnep, amit karácsonynak hívtak? Tudod, hogy annak az egyik szereplője a bárány volt? Az képviselte a szépet, a jót, a szeretetet.

– Mesélték az öregek.

– Most... Tulajdon vérünket adjuk az állatoknak, hogy eltartsanak. Hogy tejük vérvörösre váljon, melyért kemény pénzeket fizetnek. Gyermekeket nevelünk, hogy feláldozzuk őket magunknak. Etetjük a juhokat.

– Mi mást kellett volna tegyünk, István?

– Meghalni, Démenotar! Nem önmagunk árulói lenni! – ordította. Visszament az akolba a fejszéért.

Démenotar egy recsenést hallott.

Aztán órákig zokogott egyedül a Hold széttört, halvány fényében.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

HOSSZÚ FŰRÉS

– A fájdalom elveszi az ember figyelmét a dolgokról – mondta Donna Barbara vejének, Marcusnak, és nagyot harapott a kacsacombból, mert a reggelire megsütött madárból hatalmas tányérján, a tisztára rágott csontokon kívül, már csak ennyi maradt.

– Az étvágját, látom nem bántja – jegyezte meg a vő, s fordult volna ki a faház ajtaján, ha az öregasszony nem szól utána.

– Éppen ez a baj, csak akkor vannak fájdalmaim, ha éhes vagyok.

– Szólok a patikusnak, adjon valami port, ami elveszi az étvágját, akkor a fájdalma is megszűnik, és... – akadt torkán a szó –, talán valamikétfelfogy.

Donna Barbara kövérségének az egész falu a csodájára járt. A helybeliek azt rebesgették, Don Parano a hibás mindezért, házasságuk alatt úgy kímélte, annyit kényeztette asszonyát, nem csoda, hogy ez lett a vége. Felesége minden kívánságának eleget tett, panaszszó soha el nem hagyta száját, valahányszor kár érte túlsúlya miatt. Lova lábát törte, amikor asszonyával át akart kelni a patakon. Le kellett lőnie szegény állatot. Két kocsijának pedig tengelye törött. Tüzelőnek használta őket. Ezt követően határozta el, többet nem kísérletezik szállítóeszközökkel, s az asztalosmesterrel legyártatta a különösen nagyméretű karosszéket.

Marcus a bevándorlók életét élte. A település lakóinak többsége a világ különböző tájairól származott, s valamikor azért jöttek a faluba, hogy szerencsét próbáljanak az őserdő peremvidékén. Látástól vakulásig dolgoztak a jól termő földeken. A munka és az új otthon megteremtésével járó vesződség sok erőt kiszívott testükből. Szikarak, napbarnítottak voltak.

Amikor elvette Donna Barbara legkisebb lányát, anyósa már évek óta nem járt ki a házból. Naphosszat karosszékeiben üldögélt. Onnan nézett a nagyvilágba. Hogy mit láthatott belőle, ezen Marcus többször eltöprengett. Napközben nyitva állt a bejárati ajtó, de azon át nem sokat láthat az ember, hacsak nem áldotta meg az isten gazdag fantáziával. Ezt is csak néha gondolta, mert a napi teendők rengetegéből ki sem látszott, így nem sok ideje maradt mással foglalkozni.

Marcust két gyermekkel ajándékozta meg a felesége, Donna Irina. Egy fiúval meg egy lánnyal. Mindketten korán kirepültek a családi fészekből. A nagyobbik Sao Paulóba nősült, magyar bevándorló lányát vette feleségül. Apósának apró üzemében dolgozott, ahol huszadmagával fogköszörűket gyártottak. Lánya itt maradt a faluban. Élelmes, német bevándorló a férje, két fiúgyermekük született. Marcus örömét lelte unokáiban. Ha egy kis ideje akadt, felült lovára, s elkocogott a falu másik végébe, hogy eljártsszon az apróságokkal.

Ma is ott járt. Amikor hazaérkezett, az ég alján, a gyér felhők között megkésgett, bágyadt napfény motoszkált. Lovát a nyitott pajtába vezette, és indult hátra, megnézni a tyúkokat meg a kacsákat. El kellett haladnia a ház előtt. Megleپődött, mert a bejárati ajtó csukva volt. Ritkán hajtották be, többnyire nagy esőzések idején.

Megtorpant, majd visszafordult, s benyitott az ajtón. Donna Barbarát a szokott helyén találta. Nagy feje kissé oldalra dőlt. Körülötte gyertyák égtek.

– Elment – szólt a szoba sarkából felesége.

– Na, hogy ezt a napot is megértem! – csúszott ki Marcusból a szó. Majd mintegy bocsánatkérően hozzátette: – Nyugodjék békében!

A következő reggel, s majd az egész nap is azzal telt, hogy megszervezzék Donna Barbara temetését. Az asztalos vállát rángatva végül is beleegyezett, hogy levegye a halott méreteit, s ennek megfelelő koporsót gyártson. De amikor az ajtóra pillantott, döbbenten kérdezte: – És hogyan fogják ezen kivinni?

Percekig méricskéltek, s arra jutottak, hogy ki kell venni az ajtót és nagyobb rést vágni a falba. De erről hamar lemondtak, mivel az asztalos szerint, ha megbontják a falat, beszakadhat a rozoga faház tetőzete. Aztán áthívták a jobb oldalon lakó szomszédot, aki azt tanácsolta, fogadjanak fel hat embert, s ha leszegszik a koporsót, élére állítva átréselhetik az ajtónyíláson. Újra méricskéltek, számígtattak, de ezt a megoldást sem találták kivitelezhetőnek.

Már majdnem este volt. Marcusban és feleségében a kétségbeesés a tetőfokára hágott. Ekkor ájtött a baloldali házban lakó szomszéd. Meghallgatta az eddigi elképzeléseket, szemügyre vette a halottat, majd azt javasolta, hívják át a favágó Picsinszky testvéreket, azok mesterien kezelik a hosszú fűrészt.

Másnap, késő délután, gyászmenet fordult ki Marcusék portájáról. Elöl ment a pap a ministránsokkal, őket két kocsi követte.

Egy-egy koporsó volt mindegyiken.

KÖRÖSI ZOLTÁN

LILA

A hhoz, hogy egy futballpálya a leginkább olyan legyen, amilyen egy futballpálya lehet, végeláthatatlanul sok törődés szükségeltetik. Hagyjuk most az építkezéseket, a homokágytól az alácsövezésig, maradjunk csak a felszínnél, az is éppen elég.

Amikor a köznap szurkoló szombat délután kisétál a verőfénybe, nem is gondolná, mennyi odaadás, fűnyírás, öntözés, hengerlés, csíkozás, gyepféglázás, gereblyezés és sepregetés, takarítás, csavarozás és kalapálás kell ahhoz, hogy a jól megszokott pálya minden héten ugyanúgy várja a mérkőzéseket. Egy elkötelezett pályamunkás számára összeolvad az otthon és a pálya, a munka és az élvezet, a szabadidő és a munka. Nyilvánvalóan nem kényszerből végzi el a karbantartást, ellenben mindig keresi a feladatokat, hiszen a világ legjobb pályái lebegnek a szeme előtt. Tudja, nincsen olyan billiárdasztalhoz hasonlítható gyep, amin ne lehetne még javítani, és nem létezik az a tökéletes pálya, aminek az apró egyenetlenségeit a hozzá szokott szem ne látná meg. Márpedig, hogy a lényegre térjünk, egy kiforduló gyepféglő, egy magasabbra nőtt fűcsomó legalábbis életeteket befolyásolhat.

Ezért is érthetetlen az a történet, ami még a nagy Újpest, Töröcsikék idejében esett meg a Megyeri úton.

Abban az évben, az ezerkilencszáznolcvanhármas-nyolcvannégyes szezonban újfent a Kupagyőztesek Európa Kupájában indulhatott a Dózsa. Az előző kiírásban a Real Madrid búcsúztatta az Újpestet, s most megint nem biztatóan indult a sorozat, hiszen az első meccsen, Athénban az AEK ellen kettő nullra kikapott a csapat. A visszavágón aztán már dicsőösebb percek jöttek: az Újpest, többek közt Kardos József két góljával négy-egyre legyőzte a görögöket. Jó formában volt a Dózsa, a kapuban Szendreiével, hátul Kardossal, középpűt Kiszynerrel, Herédiével, elől Kissel és Feketével és Töröcsikkel. A sorsolás viszont a továbbiakban sem kedvezett, hiszen azt az Kölnt kapták ellenfélül, aki (ami?!) a Bundesliga meghatározó csapata volt. Ráadásul a készülődést, ha nem is nehezítette, de befolyásolta, hogy a németek elleni meccs reggelére derült ki, ki tudja honnan, ismeretlen magvak keveredhettek a Megyeri úti stadion máskülönben jó minőségűnek

mondható gyepebe: csaknem az egész pályát apró, sárga fejű virágok lepték el. A látvány, ahogyan a Népsport beharangozója megállapította, egy kiránduláson az önfeladt vállalati gárdának valószínűleg nagy örömet okozott volna, ám itt, néhány órával a mérkőzés kezdete előtt, sokkal inkább kínos képzettársításokra adott alkalmat, s aligha javította a nyugati sajtóban a hazánk fejlettségéről és a hazai sportviszonyokról kialakult képet. Szerencsére ügyes szervezéssel az esti kezdésig sikerült egy soron kívüli fűnyírást beiktatni; s ugyan a gyeplő ily módon némileg rövidebb és kopogósabb lett az ideálisnál, de legalább a látvány nem zavarta meg a szurkolókat és a játékosokat. A Dózsa Kiss, Kisznyér és Kiss góljaival három-egyre verte a Köln csapatát, majd, ha már tartott a lendület, a németországi visszavágón, az ottani, négy-kettes vereség ellenére, a több idegenben lőtt góljával továbbjutott.

A váratlan fordulatok csak ezután kezdődtek igazán.

Úgy mesélik, hogy a hazautazást követő első edzésre verődött össze a csapat, amikor látták, hogy a Megyeri úti bejáráshoz közelebbi kapu előtt, a középcsatár helyén egy lila szirmú virág nőtt ki a fű közül. Nem volt nagy növény, apró, húsos levelecskék védték a szárát, de a virága már messziről is élénken látszott, nyilván, mert a lila szín erősen elüt a gyeplő zöldjétől.

Temesvári Miklós mesteredző az edzés után tréfásan jegyezte meg, hogy a csapat nevében köszönik a pályamunkások ajándékát, de azért nem bánná, ha délutánra már csak fű maradna ott, ahol fünek kell lennie.

Tréfa ide, viccelődés oda, a virág nem tűnt el a délutáni edzésre sem.

Mi több, ott virított az egész héten át, dacára annak, hogy mind a három pályamunkás megesküdtött, hogy saját kezűleg tépte ki a földből, természetesen gyökeresen, ahogyan azt kell.

A sorsolás a negyedöntőben a skóti Aberdeen csapatát juttatta Szendreiéknek.

A sárga virágocskák miatti tanulság okán a pályagondnok időben intézkedett a fűnyírásról, sőt, a két kapu elé gyeptéglákat hozattak, hogy semmi kifogás ne érkezhessen a minden bizonnyal remek pályákhoz szokott skótok részéről.

A virágocskák még a meccs kezdetekor is ott virított a tizenhatos vonalánál. Mintha egy színházi rendező ezzel a jellel akarta volna kijelölni Törőcsik helyét a színpadon: éppen ott világítottak a lila szirmok, ahol a Dózsa hátravont középcsatára táncolt.

A mérkőzésen nagy küzdelemben, Kisznyér és Herédi góljaival kettő-nullra győzni tudott az Újpest. Nyílt titok volt, hogy Törőcsiket, Kardost és Szendreit komoly nyugati klubok megfigyelői várják, s jó néhányan már azt latolgatták, hogy az elődöntőben vajon kivel, milyen nagy klubbal kerülhet szembe a csapat. Aberdeenben a helyi lapok a címdalukon hozták a játékosok fényképeit, kivétel nélkül dicsérték a magyarok kombinatív, ötletes játékát, ami, ahogy írták, annak ellenére

európai színvonalú, hogy a Dózsa stadionja és különösen annak gyepszőnyege a skóciai elvárásoktól messze elmarad.

A meccs hőse mégsem Törőcsik, Fekete vagy Kisznyér lett, hanem az a Mark McGhee, aki a harmincnyolcadik percben előbb csökkentette a skótok hátrányát, majd, egy perccel a vége előtt, a nyolcvankilencedikben megszerezte a vörös mezések hosszabbítást jelentő második találatát is. Sőt, a hosszabbítás ötödik percében is gólt rúgott: összesítésben három nullra nyert az Aberdeen, s az Újpest kiesett.

Másnap utazott haza a Dózsa, s a rákövetkező délelőtt tartotta az első edzést Temesvári.

Verőfényes, szép délelőtt volt.

A Megyeri úti stadion gyepszőnyege frissen nyírva várta a játékosokat.

A rövidre vágott fűszálak úgy simultak egymáshoz, mintha zöld posztó borította volna a pályát. Nem volt ott semmiféle kicsi leveles virág, nem virított semmiféle lila szirm.

Csak az egyenesre vágott, nyers, zöld fűszálak, acélos csillogással, keményen, mint a háromnapos borosta.

ONAGY ZOLTÁN

PÁROS JÁTÉK A-VAL

regényrészlet, harmadik rész

A sárga macska

Ma egy macska. Egy szépség. Sárga. Okos. Türelmes. Kivár. Bújik, lapul, figyel. Minden esetben máshonnan közelít, pedig tudom, éjszakánként ugyanazt a macskaösvényt használja. Nappal rafináltan és következetesen máshonnan közeledik. Ma megint az a bizonyos macska. A madártolvaj, a sonkanyálazó. Se kérdés, se üzenet, bejut a kamrába, lerángatja a szikkadó kolbászt. Becsukná előtte a rést, de ha becsukja, nem jut ki éjszakánként a denevérpár. Mert denevérpár is van. Igaz, ők se kérdezték, szabad-e, nem üzentek, de ők legalább nem nyálazzák össze a különleges pácban érlelt sonkát.

Már eldöntve a macska sorsa. A férfi napok óta tudja, mi lesz belőle. Pontosan nem, vadas, pörkölt, gulyásleves, de kismacska már nem jön ki belőle, öreg macska se lesz, aki hever az őszi napon, irigyen és lustán nézi a naplementét. Puhán feloson a kamarába, ha kedve tartja.

A jellemzője: puh, puha, puhább, puhábban, még puhábban feloson az előtetőre, a cseresznyefa felőli sarkon elrugaszzkodik, ez is puh, puha, puhább, hallható hang nélkül, mint a repülő mókus, elszáll a kamraablakig, két mellső mancsával eléri a párkányt, s a következő mozdulatsor már befelé viszi, kipiszkálja a kallantyút, belöki a szúnyoghálót, átlendül a rúdra, nyálazza a sonkát. A sonkáról a kolbászra fordul. Céltudatosan, érzéken, halkan. Ha egér motozna lábánál, nem foglalkozna vele. Egérrel nem foglalkozik.

De most nem. Semmi. Tovább nincs. Nyakán a húr, most elkapta. Meredő karmaival némán tépi a nyitott szúnyogháló keretét. A férfi tíz percet vár, tíznél nem többet. Vágja a hagymát, zsírra teszi. Tíz perc: könyékig érő kesztyűben lecsapja az alélt, gyönyörű sárga macskát, tarkón, mint a nyulat szokás. Még meleg.

Lófarokba gumizza a haját, de a biztonság kedvéért hajhálót is ráhúz. A testet nem viszi ki a szilvafa vízszintes ágára, ahol a külön erre a célra elgereblyézett homok nyelné el a vért, ahol a cukorspárgára hurkolva lengeti kiszáradva az őszi szél az előző nyúl két hátsó lábát. Nem, nem viszi udvarra a macskát. A padlásfeljáróba vert szögekre köti a sárga macska két lábat, alá, hogy ne mocskoljon a vér, öreg zománcos lavórt helyez. A nyúzóbicskával gondosan körbemetszi a bőrt, a combtövek felé hosszában végighasítja. Még meleg. Könnyen jön. A fejet bundástul leválasztja a testről, azt nem nyúzza le. A belső szerveket, a belet, zsigereket kitépi, lassan engedi az edénybe, ne fröccsenjen a vér. A mellüregt papírtörölközővel kitörli, a lábakat térdnél, ahol a nyúzást kezdte, egy roppantással eltöri, a még mindig tartó inakat a bicskával választja le a madzagról és a láb maradékáról, így helyezi el a lépcsőfeljárón várakozó vándlingba a testet, viszi az udvari csap alá. Csak a tiszta, vörös húst.

Mindent, gondolja a férfi, mindent képes vagyok megnyúzni, ha úgy alakul. És mindenből képes vagyok gulyást, pörköltet, kolbászt, szalámit készíteni. Csak a fűszerezés változik. A vér ugyanolyan forró, a test ugyanolyan langyos, a szemek fénye hasonló tempóban kopik. Felkészültem az életre.

Nyúlpörköltet készít a húsból. A gyengéd céltudat csípős-illatos metamorfózisa hagymahuszárral, bordó bódogi paprikával, a lé tetején táncoló gombacsikkokkal, és minden fölött egy távoli, elhaló macskasóhaj. Az elköszönés. Hangszínében a végzetes szépséggel, a búcsú fájdalomával és bánatával.¹ A sóhaj oldódik a szélben. Hang nem marad a szépség után.

Ekkor még nem dönt, ki legyen a vacsoravendég. Aprítja a hagymát, szeli a gombát, pörköli a húst. Egy idő elteltével visszavesz a tűzből, némi fehér novát önt a lábasba. Elmossa a nyúzókést, a vágódeszkát, az edényeket. A lavórt száradás után a nagyszekrény alá csúsztatja a nehéz időkre. Kétszer kezét most, visszarakja a konyhaszekrény legfelső fiókjába a hajhálót, lazít a hajában lévő gumin, mert húz, megfájdul tőle a feje. A pörkölt fő. Nem rotyog, éppen egy-egy vörös buborék, pukkan, árad a bor illata, még egy kicsit halkít a lángon. Fedőt rak rá. Van idő. Még nem döntötte el, mivel tálalja, készítsen-e nokedlit hozzá. Még nem tudja, kit, kiket hív vacsorára. Majd ha tudja, akkor eldöntheti, nokedli, rizs, újbургonya, netán kész tészta a köret.

Leül kicsit a lépcsőn.

Acél anya

Acél anyának tűzkő a lánya, így tudja a lókosi mondás.

Acél anya szigorúan néz, keményen kezel a fiúval, körmére néz (ránéz a körmére), cipőt, nadrágot, szemfeneket vizsgál. Acél anya addig rendezkedik, teszi, veszi a táskákat, amíg be nem cserkészi a fiút, ki nem lopja belőle a személyi igazolványt. Acél anya figyel a dolgokra. Tudja, a szerelem előbb vagy utóbb beteszi a lábát, inkább előbb, mint utóbb, mindig előbb jön, mint elfogadható, de ellene sokat nem tehet, ha akarna sem. Acél anya mindent tud. Még annál is többet, amennyit tudnia kellene. Acél anya tudja, mi a szerelem. Tudja, mit ér a szerelem. Azt is, mire képes a hiánya. De azt is tudja, véges, ha az alany örökéletűnek is reméli bizonyos boldog pillanatokban.

Acél anya maga is megjárta a csillagösvényt. Mindenki járja a sajátját. Lányként is, anyaként is. Most ismert, konkrét anyára gondolok, aki bizony hosszú, kíméletlen csaták, véres hadműveletek alatt gyűjtötte össze – nem elhanyagolható mennyiségű – átadandó tapasztalatait, de a lányt, lányát, elméletben oktatja. Gyakorlati képzést nem engedélyez. Pedig a lányra ráfésve az anyai műsor. Négy válasz, húszegynéhány próbakurzus, valamint a tudományos értelmezés feltétlen igénye.

Az acél anya mondja: Ha már ennyit iparkodtam és szenvedtem a tudás és a tapasztalatok felhalmozása érdekében, amit majd továbbadok édes kicsi leánykámnak, megvédelek a nehézségektől. Megbízható férjet keresünk, aki él-hal családjáért. A szerelem más, édes kicsi lányom.

A lány meg éppen ezt nem akarja. Haját rázva pofákat vág a rengeteg anyai szeretetre, bölcsességre. „Mit tudhatsz negyven évesen a szerelemtől, anya? Amit valaha tudtál, mára azt is elfelejtetted!” Így a lány.

A férfi és az acél anya néznek egymásra a régi Delicatesse előtt a Rákóczi fejedelem útján, a volt Bőr és Nemibeteg gondozó kovácsoltvas bejáratánál. A nő szép, kíváncsi, mint volt. Ad magára, mint tegnap. Na?, néz rá a férfi, dugunk egy röpkét?

Nevet. Mindig hülye voltál, súgja. Illata is tegnapi: orgona, szerelem és pipadohány.

Az egyik test megtartja aromáit a másik test fejében, nem változik, ott burjánzik, osztódik, finomul tovább, hiába a telő ezer esztendő. A férfi rákérdezne, a nő is érzi-e az övét, de nem meri. Vigyorognak: kölykeik boldogulását ellenükre, akaratuk ellen farkasként védelmező acél anya és acél apa.²

Elvtársi dedikáció 1997-ből

Aczél elvtárssal találkozni, vele napi kapcsolatban állni, folyamatosan tanácsaira várni, ez lett volna az igazi. De a későn születő nem dicsekszik, pedig szíve szerint tenné.

Csendes, szívhez szóló, legalázatosabb elvtársi üdvözetem, édes Gyuri bácsi, soha oly nagy szükségem nem volt eddigi könnyű életemben, mint az új átkosban, kérlek, Gyuri bácsi, ne fossz meg segítő tanácsidtól éngemet!

Hazudnék, ha tenném, gondolja a férfi. Hazudnék, ha nem tenném, gondolja a férfi.

Hazudnék, ha azzal dicsekednék, én írtam a legjobb ajánló sorokat, és kaptam a legtisztább köszönőleveleket, valami ilyest: „*Elvtárs, rajtad a béketábor szeme, munkára fel, amit ma elvégezhetsz, ne tedd át holnapra, főleg ne holnaputánra, édes elvtárs, a munka emelte ki az embert az állati sorból, tette humanistává, érző lényvé, szocialistává, tedd, amit tenned kell, a tett határozza meg az embert.*“³ Benne a tanácsot, mert nyilván ilyen nemigen történt. Mert nem igaz. Nem igaz, mert nem is tudom, mi igaz, mi hazug. Már az életem történéseivel sem vagyok tisztában. Ez is, az is marhaság. Az élő elfelejti, mi volt, mit akart, mi zavarta, mennyire. A halottnak meg annyi.

Az ember élni akart volna, élni folyamatosan, kaszálni, díjakat kihajtani, dolgozni épp csak annyit, szűken.

Tudni, mindenütt barát lóg bele a barátba.

Bármerre kanyarodik, bármi történik, ő nem elveszett pali. Nem mentegetőzni. Vállat vonni, elcsattogni onnat, ahol ilyes kényszert lát. Tik honnat gyüttök, édeskék? Hun vót a papa-mama?

De a dedikáció a következőképpen hangzott volna, ha íródott volna: Gyuri Bácsi, Kedves! Éltesse soká a nagytermészetű jóisten, hogy óvó kezéd még száz és száz évig lázas, felelőtlen fejem fölött érezzem. Csók.

Mári és Gazsi aratás előtt

A szavak nem rendeltetésszerűen üzemelnek bizonyos helyzetekben. Az *action* kinyilatkozás értékű bizonyítéka ezen állításnak. Valami forr a mélyben. Fordul tőle a gyomor. A rettegés. A nincs munka. A nincs mit adni a gyerekeknek.

Mán megint májusi vasárnap reggel, mán megint korán ébredünk, máma-mán tán lesz munka, mán sihetve borotválkozunk, mán nem veszekszünk-ehe, hogy nincsen az minek-gomb, mán pökünk, ehe, párust az keshedt csizsmára, kisubick-ehe és subick-ehe, mer' ez szokásunk, és menünk a piacba, máma tán – ehe – leszesz munka. Az árpát tán mán lehet kaszányi.

Százával topogunk a Piac terén a porba, édes Szűzanya, a templomod meg üresen ásítóz, ehe!, meghaltak vón-e a gazdák vagy csak spekulancia? Zsíros kalapjuk alól gondcseppjeik gördülnek (gurulnak) sötéten aggódó homlokukra: te gyühetel, te nem gyühetel, te gyühetel, te nem gyühetel. A gyühetel jobbra, hogy lajstromozza az írnok a juharfa alatti asztalnál, a nem gyühetel balra el, haza el, balra.

Örülgyön a asszon, nem üllünk tovább tétlenül a nyakán: rakgyál tarisznyát reggelre, asszon! A kisedd lócán, a gazdák ülnek, mink rájuk köszönünk, ehe!

Az egek kékek, a fazöld fazöld, de látod amottan a téli világot, má hó takará be a bérci tetőt, odább borjúvész, idébb pitybangehe, harangvirág-csiling az ó, a gazdának, messze meg ottan a szép hegyek fehérgye, mi közünk hozzá má' megín'?

Rendeszkedünk.

Kaszák csengnek.

Nézem Márit. A marokbaszedőt. Az asszont kérdi.

Mondok: Rád vagyok bízva, ehe, Mári.

Aztat mondja a Mári: kérdészhetem, ehe, az asszont, Gazsi?

Ahugyan akarod, Mári, mondok, osztang mennyiből szégyenkszek-ehe, amikor Mári meg ehe, fészkelődik-ehe, meg fickándozik-ehe, osztang balom itten-ehe, jobbom meg-ehe a lisztűl keminy alsószoknyába' kotorász, mondok: bocsánat, ehe.⁴ Bocsánat.

Az első ad

Az *ad* – egy romos, országgyűléséről elhíresült kisváros. Az *ad* – a kölyökkor vége, az ember árva fia mást se kíván, jöjjön, aki nem sajnálja, aki kétszer ad, ha gyorsan teszi.

Az *ad* a technikum Promenádra néző ablaka, a rozoga sarki kisbolt előtti kanyar és a délben odaparkoló fehér Trabant, és a vásárló, egyedül élő ifiasszony, a harangszó után befejeződő ötödik óra, a hatodik, a kémia, a behozhatatlan lemaradás kémiában, amikor már teljesen mindegy. Az *ad* – a minden mindegy.

Az élet egyszeri ajándék. Senki nem kap kétszer, háromszor.

Amit a pillanat ajándékoz, másnak jut, ha a fiú nem állna adott időben, adott helyen, nem vásárolna a zuhogó októberi esőben a romos

kisváros romos kisboltjában, pénteken, nem ajánlaná fel a siető nőnek, hogy segít kicipelni a csomagokat a Trabantig, aztán hazáig, ha nem tudná meg gyorsan, a fiatalasszony embere Karl Marx Stadtban gyári munkás. Ha mindez nem történik, ha nem viszi haza a nő a pénteki nagybevásárláskor a fiút a focipálya melletti, kopasz nyárfákkal körbeültetett magányos házba, visszanonéné arcára a pattanások a megborult hormonháztartás bőszült aktivitásának köszönhetően. Hiába Brómos tanár úr bivalytej nevű különös itala.

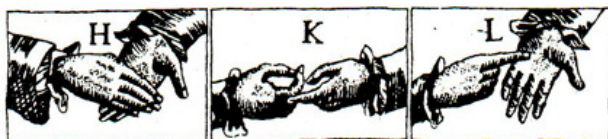
És minden hiába. A tanári beszéd, a szülői intés. Az ad az értékek megbillenése.

Az ad a csodálkozás: de édes Uram, a lényegét nem mondta el senki.⁵ Miért? Féltették tán tőlem?

Az igazi ad – az első. Szagok, illatok, mellforma, a görcsoldó, bátorító susogás, ezek szótagszáma, hangulata, hangszíne, a bőr, a tanácstalan kéz, ahogyan ismerkedik ezzel a bőrrel, ízeivel. Az első ad, hogy kirúgják a kollégiumból, mert elfelejté betartani a menetidőt, hogy megbukik kémiaiórán, mert a kémia óra mindig hatodik, ami katasztrófa, hogy apja emlékezetesen lepofozza, és fogalma sincs, mi történt ezzel a csendes, okos fiúval.

De ő megy, mint a szarvasbogár: vakon. Falnak.

Az első ad: mi is az első ad?^{6,7} Nincs jövő, nincs jelen, nincsenek kérdések, nincsenek barátok, szülők, nincs kötelezettség. Az első ad nem múlik. Nem tud. Kopik, fakul, bőrén hordja az ember. Majd együtt múlnak el.⁸ De az se biztos.

1 Nesze neked szimbolizmus. Szimbolizmusod alatt, édeske, behorpad az acéllemez, ha az olvasó nincs otthon a rendszerben. Miről lehet szó itt? Lányról? Egy darab sárga nőről, vagy az összes megfőzésre érettről? Pénzről? Országról? Magyar? A kommunizmusról? Hiába szép valami, ha nincs fedezete. Ez veled is alapgond volt évtizedeken át. Komolyan venni, de előkörülni, elviccelődni vele, senki ne lássa, komolyan veszed (vagy nem). Kint lenni, nem vállalni felelősséget semmiért és senkiért, szép dór ívben leszarni, de a körív tetszetős legyen, de ez maga se jelenten semmit. Az egész csak esztétika, pusztá látvány. Mielőtt megfőznéd, már régen nem vagy ott, elballagsz, hogy találj valami mást, ahol nem ugyanez történik. Aki mozgásodat követné, azt se tudja, melyik ív a pillanat, melyik a tegnapi.

2 Erre nem mondok semmit. Ha gyerek, te jutsz eszembe. Ha meg nem született gyerek, sokáig te, egy időben, nagyon sokáig semmi, de a szövegeket olvasva újra te. Neked azért mégis könnyű. Elhülyülni is könnyű.

3 Az ábrázol óta (<http://www.irodalmijelen.hu/node/10623>) nem térek magamhoz, meg se tudok szólalni, látod, csak nézek, de nem látom a következő szócikkeket, nem is érdekel, vissza-visszalapozok az ábrázol-hoz. Szerelmes szövegnek olvasom. Te máig szeretsz engem. És ez olyan jó. Tíz éve nem láttalak, nem kerestelek, az utóbbi háromban nem is igen gondoltam rád. Se rád, se Magyarországra, sem a nyomorult Lókosodra, sem a nyomorult Palócöldedre, itthon vagyok, lassan. Nincs honvágyam. Máig abban bízom, hogy kőkemény, független objektum vagyok a zűrzavarban, aki lerázta a múltat. Nem köti semmi. Most rémülten és elbűvölve látom, mennyire nem igaz. Fizikailag érzem, hogy van valahol messze egy koszos kelet-európai ország, abban egy koszos kelet-európai kisváros, abban egy koszos, kelet-európai lakótelep, és a lakótelep kutyahúgy szagú lépcsőházának egyik érdektelen papírhegyekkel telezsúfolt füstös lakásában ül egy kedvetlen, álmos, lusta medve, és ez a medve tudja rólam a legtöbbet a világban, miközben biztosan érzi, rajta is ott bűzlik a sose látott Aczél György keze nyoma. Prüszköl, mindenbe belekeveri, hogy más ne érezze a penetráns bűzt. Mintha néhány perccel korábban éppen erről az elsétálni-ról, odahagyni-ról írtam volna. De minden ellenére és mindennel szemben: ezzel az ábrázollal én most tönkre vagyok téve, le vagyok lőve, meg vagyok nyúzva, sírok, pedig nem szoktam és nem akarok sírni. Most becsukom ezt a kurva dossziét. Nem hiszem, hogy kinyitom valaha.

4 Hát nem úgy van az, hogy nem nyitom ki a dossziéd, másképpen van. Be se csuktam. Ez van, sajnálom. Érdekel is, meg is bocsátom, ha egyszer ilyen gyorsan, már a következőkben kéred szemlesütve, bocsánat. Van. Tessék: mindig mindent megbocsátottam, kicsim. Ha ilyen hosszú idő után, ennyivel okosabban és tapasztaltabban foglalmam nincs, miért nem élünk mi együtt, akkor hogyan tudhattam volna olyan régen és olyan butuskán, mi történik velünk?

Erre a „Gazsi“-ra szinte nem is emlékszem. Olyan régen történt minden. Mint valami rég látott fekete-fehér film.

5 ????????

7 Milyen első, a rohadt életbe? Hogyan kell ezt érteni? Utánam első? A kollégiumi évek elsője? Mi az istent jelent ez az első, angyalom? Az első nem második és nem hatodik, ha nem tévedek. Ilyenben pedig – ha az elsőm tagad le, akinek magának is elsője voltam – ritkán tévedek.

8 Végül is: így van, így kell legyen, ha ezt írod. Ha akarom így van, ha akarom, másként. Ha akarom, dinnye, ha akarom, tök. Neked (nekünk) szerencsénk volt, végigjátszottuk, volt rá mód. Könyvből, hm? Jó, mi?

MACSKARAJZOK

A kínai horoszkóp szerint 2011 a macska éve. Pontosabban a nyúl éve. Igazából a kettő azonos. 2011. február 4-én kezdődött, és 2012. január 22-ig tart. Ma – amikor ezt a levelet írom – van a 214. napja. Jelen pillanatban tehát csaknem hajszálpontosan az év arany Metszésében vagyunk. Jobb alkalmat nem is találhatnánk arra, hogy versben, novellában megemlékezzünk a macskáról. Írjatok róla egy kis történetet, hozzá egy verset – vagy róla egy verset és hozzá egy történetet! És a textushoz rajzolnotok kell egy macskát, saját kezűleg, filctollal, grafitlával vagy ecsettel – óriási a macskák szabadsága. (Részlet a felkérő levélből.)

Negyedik karmolás

BORA

A kandúr

Vannak történetek, melyeket sem mosoly, sem sírás nem oldoz fel. Csak egyszerűen az, hogy megtörténtek.

Ez is még abban a faluban esett meg velem, ahol a legmagasabb dombon a temető állt, a horizont fölé földelt halottakkal. Akik így kortársaim lettek, élhettek bár a születésem előtt.

Megszoktam én hamar, hogy furcsán néztek ránk. Állatot nem tartottunk. A disznóólból babaházat csináltunk. A tyúkólban a fiúk bandáztak. A hatalmas istállóban senki nem fogta hámba az időt.

Az én kezem nem vágott éppen simogatnivaló puhaságra. Inkább pajort szedtem a krumpliról, barátnéim hátsó udvarában tördeltem le a hintaágyra száradt tyúkszart.

De mindig van egy gyerek a családban, aki háziállatért lázad. Nálunk a leginkább csavargó legkisebb öcsém. Haza is hozott egy fekete kandúrt. Sicc lett a neve. Talán azért, hogy otthon érezze magát ott is, ahol elkergetik, ha már gyerekkorunk a kényszerítés és megalázkodás közötti második, mérföldekből összerakott szabadság idejére esett.

A mi családunk valami kiűzetés előtti ismeretlen nyelven beszélt, amit nem érthettek mindig az emberek. Olyannyira megértő voltam, hogy még azt is tudtam, hogyan fordítsam le a többiek nyelvi tévelygéseit magamban, anélkül, hogy kijavítanám őket.

Amikor az új postás megállt a kertkapunál, és azt mondta: a tisztelendő úrnak hoztam egy csomagot, nem mondtam én, hogy az én apámat tiszteletes úrnak szólítják. Szolgálatkészen mondtam, hogy apukám nincs itthon, de majd én átadom neki. A postások töprengései egy pillantig szoktak tartani, úgyhogy át is adta nekem a pakkot.

Addig nehéz könyvcsomagok jöttek apámnak. Ez most kicsi, szinte súlytalan volt. És annyira titokzatos, hogy felbontottam. Néha küldtek a hívek száraztésztát apám előző szolgálati helyéről. Ebben keksz volt. Majszolni kezdtem, harapni sem kellett. Nem volt túl jó íze. Se sós, se édes nem volt. Úgyhogy tettem rá anyám baracklekvárjából, és mivel a kandúr is odajött a lábamhoz, beleáztattam a tejbe neki is jó néhányat.

Mikor apám megjött, mutattam neki a csomag maradékát. Elsápadt.

Ha legalább a misebort ittad volna el a katolikusok elől! Attól csak a plebános lett volna végre egyszer józan...

Azzal el is ment canossát járni paptársához a maradék ostyával.

Bölcsen hallgattam róla, hogy a fekete kandúr is elsőáldozó lett velem.

Nem is gondoltam, hogy ő az én macskám lett ettől a titoktól. Már mint, hogy mi ketten kriptokatolikusok vagyunk a református parókián.

Csak a macska gondolhatott mást felekezeti összetartozásunkról.

Egyik nap nagyon furcsán kezdett viselkedni. Az ágyam mögötti széles polcon bebújt a kedvenc könyveim mögé. Sehogy nem akart onnan előjönni. Hagytam. Aztán egyszerre furcsa hangokat hallottam.

Sejtettem én mindig, már apám hatalmas plafonig terjedő szekrényei láttán is, hogy ha elveszük a könyveket, mögöttük nem fal van, hanem egy vadon.

Kivettem egy arasnyi könyvet, s életemben először pillantottam a nyálkás születés csöppet sem mérsékelt égövére.

A faluban a székelők nem szóltak semmit.

Csak a biológia tanárnő hirdette ki másnap az osztályban, hogy a papcsaládnál csoda történt, megellett a kandúr. Hogy ezzel a tudás

diadalát bizonyította-e a babonás hit felett, vagy fordítva, azt máig nem tudom eldönteni. De azt hiszem, inkább az előző lehetett, mert nem kapott pártfegyelmet.

Amikor elmentünk a faluból, tizenhárom macskát hagytunk az újonnan beiktatott tiszteletesre.

SÓS DÓRA

Macska I.

Vörös medve fenn az égen
a szeme kő
a szégyen nadrágot hord
feszítő kötél
feszítővas
a párna
illatos és néma mint a zsák.

Macska II.

nincs nyelv
nincsenek léptek
nincs emlékező kő

PODMANICZKY SZILÁRD

Részlet az *Albert Einstein paprikás krumpli* című darabból

Einstein

A világ olyan mérhetetlenül óriási, hogy soha nem lesz róla egész tudásunk. Mert végül is, mit csinál a világ? Rajtunk keresztül megismeri saját magát.

Lieserl

Ez nagyon vicces. Olyan, mint amikor a macska belenéz a tükörbe?

Einstein

Egy fenét olyan, kislányom. De ha már a macskánál tartunk; senki nem tudja megtanítani a macskát, hogy ne fogjon egeret.

Csőnd

Einstein

Hogy ne fogjon egeret.

Csőnd.

Einstein

Mondom, nem fogja tudni senki megtanítani.

Csőnd.

Einstein

Hé, én a macskáról beszélek.

Csőnd.

Einstein

De hát könyörgöm, ez nem az egér hibája.

Mileva

Ne könyörögj már, az isten szerelmére!

Einstein

Ilyen a macska.

Eduard

Mit értesz az alatt, hogy macska?

Einstein

Hát a macskát.

Lieserl

Apa, a macskát érti alatta.

Hans

De mekkora az a macska?

Einstein

Olyan szokványos. Ekkora.

Eduard

De kan vagy nőstény?

Hans

Vagy herélt?

Lieserl

Ne olyan gyorsan, nem tudom követni.

Einstein

Én megmondom őszintén, ha filozófiai vagy kísérleti szempontból macskáról beszélek, mindig kan macskára gondolok.

Mileva

Azt hiszed, ez jó pont nálam?

Eduard

De apa, még mindig nem válaszoltál arra, hogy mit értesz macska alatt. Most először látom világosan, hogy amikor macskáról beszélsz, eszedben sincs macskára gondolni. Neked egészen máshol jár az eszed. Csak azért kérdezem, mert én is így szoktam.

Einstein

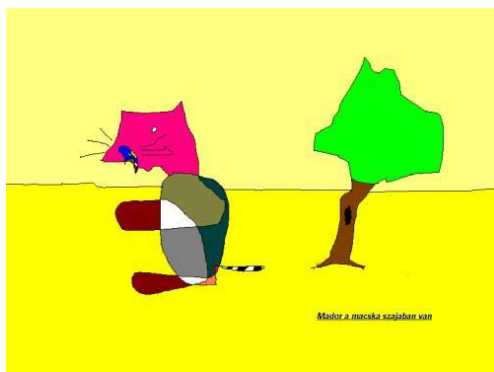
Tudjátok, gyerekek, ez a macska mindjárt az agyamra fog menni. Mert ez a macska olyan, hogy ha azt mondod neki, hogy macska, ne fogj egeret, akkor ez a macska mégis elindul egerészni. Ilyen a világ.

Eduard

Ilyen? Én azt hittem, hogy sokkal bonyolultabb.

Einstein

Nem, ilyen. Macska, egér, és ohne tanulás. A természet ki van találva. És nagyon okosan. Nincs mit hozzátenni.

MAKKAI ÁDÁM

KÉT JÉGKORSZAK KÖZÖTT

avagy

AKAMU PRÓFÉTA¹ LEVELEI A HAWAIIAKHOZ

Akamu próféta első levele a hawaiiakhoz

Figyelmezzetek prófétátok szavaira:

*Két jégkorszak között él az egész emberiség, rövidke
tízezer éves történelmünkkel
a hátunk mögött.*

Még tízezer év, és óhatatlanul
jön a második jégkorszak!

Az Északi Félteke gleccserek
megfagyott martalékává leend.

Csak igen kevesen maradnak életben.

Nincs tehát okunk az egymással történő
bakalódásra, különbségeink ecsetelgetésére.

Bizony, bizony mondom tinéktek:

Egyazon *Noé Bárkájában* evezünk.

Messzinek tűnik még kívánni

azt az újabb tízezer esztendő,

de újjászületnek olyanok, akik már ma is éltek a Földön

és akik emlékezni fognak a „régi szép időkre”

amikor fajták és kultúrák összecsapásait láttuk mindenben.

Szeretett híveim,
Ti *malihini haole*-nak
azaz „lehelet nélküli bolondnak”
tituláljátok az „idegent”,
amíg egyszer csak
meg nem tűritek magatok között,
ha már elég hosszú ideje itt él,
hozzátok népiesedett
zakót nyakkendő t zoknit hosszú ujjú inget
és több rend bőrt levedlett.

Közben a fehér törvény
a ti vallásotokról is levette a *kapu*
azaz a ‘tabu’ mindaddig jogerős fogalmát,
minek következtében
a ti *kahuna* vallásotok
egyféle reneszánszot élhetett meg.

Nézzétek:

*Ua mau ke ea o ka‘āina i ka pono,*²

vagyis, „a föld életét az igazságosság őrzi meg”, :
mint azt a ti nagy nemzeti jelszavatok hirdeti.

De sajnos ti is benzinzabáló kocsikat vezettek,
mobiltelefonokat hordoztok magatokkal,
kedves jó hawaiiak, sőt, teherautókat és
hatalmas kerekűre feltupírozott *pick-up truck*-okat,
amik csak úgy okádják a kormos olajfüstöt.

Mi fogja megmenteni nem csak ezt a darab földet,
hanem *A FÖLDET*,

GAIA-t, mindnyájunk szülőanyját?

Fiataljaitok nem is emlékezhettek már a háborúra,
mely Amerika számára

itt tört ki 1941. december 7-én,

mikor is a japánok

lebombázták Pearl Harbort.

Zseniálisan kitalált és végrehajtott volt
ez a légi orvtámadás!

Ma sem biztos benne senki,

hogy tudtak-e róla előre az amerikaiak.

BANZAI!!! TORA—TORA—TORA adesu!!!

Aki manapság egy jobbféle fényképezőgépet,
az valamelyik japán társaság gyártmányát választja,

Toshiba, Minolta, Sony,

egyre megy, a japán kocsikról most nem is beszélve.

Két nyamvadt kis szigetet veszített Japán
az egész második világháború során, ezeket az oroszok
nem hajlandóak visszaadni.

Zsákmányolt föld, föld, föld... Azé a föld, aki megműveli?

Így volna helyes, de előtte

úgy látszik el kell foglalni.

Jaj nekünk, Árpád Apánk!

Bárcsak Spanyolországig nyargaltál volna

nagy honfoglalási indulatodban!

Független Hawaii létezett a múltban,
bár az is földelfoglalással kezdődött,
mikoron első királyotok,
Első avagy Nagy Kamehameha,
harci hajókból kiugráló katonáival
legyőzte az önálló szigetek
törzsfőit. Dinasztiája alig kétszáz évig tartott,
majd átalakult köztársasággá,
közben pedig a beszivárgott amerikaiak
államcsínnel elfoglaltak benneteket.
Zászlótok sarkában mind mánapiglan ott
virít az angol *Union Jack*,
a brit birodalom zászlaja,
merthogy Viktória alatt szó vala arrról is, hogy
csatlakoznátok az ő nagy
brit világbirodalmához.

„Ösztövért kútágas hórihorgas gémmel,
Mélyen néz a kútba s benne vizet kémlel.
Óriás szúnyognak nézhetné valaki,
Mely az öreg földnek vérét most szíja ki.”

Így írt Arany János a 19. század delelőjén a *Toldi*ban.
Az „öreg föld vérének a kiszívása” az,
amiről eszembe jut, hogy jóllehet a *Toldi*ban csak vízről van szó,
a XX. és XXI. századi olajipar töményebb
és drágább vért szippant ki az öreg földből,
még hozzá olyan vért, mely füstöt,
kormot és általános környezeti elszennyesedést okoz.
Megolvad a jég a Föld sarkain,
megemelkednek a tengerszintek,
előntik a parti földeket,
egész városok tűnhetnek el ily módon.

Ua mau ke ea o ka ‘āina i ka pono!

De hová lett az igazságosság,
a méltányosság, és a becsület?
Mindent elnyelt a profitéhség,
Az olajtőkések vadul ellenállnak
a legésszerűbb újításoknak is,
hiszen kiderülne, hogy nem kell ma már
„az öreg föld vérét” kiszívni.
De hadd mondok így:

*Te szerencsétlen, agyonrondított
megtépázott, aláaknázott Föld!
Robbanj fel végre! Üvöltve közöld,
hogy vége, vége! Nem elég, hogy itt-ott
még akad egy-egy tiszta vízű tó,
vagy hogy a Marsra küldtünk űrrakétát –
vagy hogy a Hubble, noha hűl, ma még lát,
s hogy új bolygónkról színes vízió
vagy sci-fi mozi meséje vigasztal...
Robbannod kell! Jöjjön a kozmikus
kiegyenlítés! Zord, vagy komikus,
akasztófák, vagy vegasi víg asztal:
szégyenünkben görnyedjünk végre hétrét,
jó földanyánknak kiszívtuk a vérét.*

Avagy kicsit másképp:

*Bár földanyánknak kiszívjuk a vérét,
még van belőle – olajos homok van –
s így Kanada sem fuldoklik romokban
hát... egyelőre... Nagyipartól részvét?*

*Már jó rég lehet napenergiából
villanyt kicsalva fűteni a házad,
ez ellen csak az olajipar lázad,
mert haszonéhes mániákat ápol.*

*Ha mindenki a fenekén maradna,
megszűnne a sok értelmetlen nyüzsgés:
tovább élhetnél, kínzott földanyánk!*

*Mint rozsdá marta s életlenre nyűtt kés
vicsorítsd fel ez érzeményt a Napra,
mert fagyot terem s kígyót költ a fánk.*

Megint kicsit másképp:

*Mert fagyot terem s kígyót költ a fánk,
Lucifer szárnya jégcsapokban lóg-leng,
míg Ahrimán biztatja: „mard, s fogózz meg!” –
s lilára hűlve vért fröcsög a szánk.*

*Minél több földet foglal el az ember
annál több lesz a hódító erőszak:
szadista kéjjel támad és előcsap,
nincs ki ezt vágyná bárgyú szerelemmel.*

*Ha kéjtől fetreng egy-egy Mona Lisa
jól nézd meg arcán mi van odaírva:
rejtelem-szégyen és haláltudat.*

*Földrabló minden politikus kalmár,
ki Káin vétkét felejtetni hal már,
ha antik földön túrva ás, kutat.*

Akamu próféta második levele a hawaiiakhoz

Bizony bizony mondom én tinéktek

szeretett atyámfiai,

hogy nagyon sok emberetek túl zabál a célon

valamint túl sokat közösül,

s ezért népességetek jelentős része

elhízott, lusta emberekké válik.

Miközben majdnem kivesztetek az élők sorából,

más szempontból túl könnyű volt az

életetek. Mert mire van igazán szüksége az embernek?

Először is lélegzeni kell, másodszor: víz és élelmiszer kell,

S valami hajlék sem árt ha van éppen a fejed fölött,

mert néha még itt is elég hidegen fúj a szél

és elered az eső. Ruha? Ugyan minek az...

Éljen a meztelen igazság!

És a szigetetek persze mindent megadtak tinéktek.

Ám ki is tört a nagy botrány, mikoron

a Boston környékéről ideküldött puritán

protestáns misszionáriusok

meglátták egykori embereitek házassági szokásait.

Nos az pedig imígyen vala:

a házasulandó nők

anyaszült meztelenül kiültek

az eladó leányok sorába

házasságon kívül szült kisbabáikkal ölükben.

A hajdani nejkereső férfinép

színes tollú harci sisakokban

elsősorban a már meglevő kisbabák

izomzatát vizsgálgatta,

majd a mamák karizmait próbálgatta-tapogatta

nagy harcos tenyerekkel.

„Jó munkásanyag lesz ez a nő?

És milyen gyerekeket fog ez nekem szülni?”

– ez volt a fő gondjuk.

Meglátván őseitek ezen természetes
és igen elmés szokását,
a hittérítők őrzöngve fakadtak, hogy benneteket
bizony elvisz az ördög
az örök kárhozatba, és rátok kényszerítették
a földig érő *mother Hubbard* nevű
hálóingszerű zsákruhákat,
amikből a mai *muumuu* keletkezett,
majd a kierőszakolt testi hőkülönbség
okozta ellenállás-csökkenéssel
rátok ragasztották a kanyaró betegségét,
mely ellen semmi ellenállásotok nem volt.

Bizony, bizony mondom néktek
szeretett atyámfiak,
nem így kell két kultúrát egymásba
oltani és „hitet téríteni”!

„SzeretKEZve mind a vérpadig” –
valami ilyesmi lehetne egyik nagy nemzeti jelszavatok,
ó hőn szeretett szapora híveim,
ti oly sokan elhízott,
fúror tropicus coeundi-ban szenvedő jó emberek.
Sehol nem látni annyi terhes nőt, mint itt.
Korban ezek a 12-13-14 évesekkel is
kezdődhetnek és mire lebabáznak,
akkora lesz a hátsó fertályuk, hogy az ember
elképedve csodálkozik a férfinép ügyességén,
amivel eltalálja a kritikus bejáratot...

El sem tudom elképzelni
hogyan mívelitek a mívelendőket
akár előlről akár hátulról,
lovagolva-nyögdiscsélve
vagy valamiféle elképesztően
széles terpeszülésben?

Namármost, hogy ezt meddig lehet kibírni
főleg azért bonyolítja tovább a kérdést,
mert egyes női egyedeitek eléri
a másfél mázsánál nagyobb súlyt is.
Persze egy nőn legyen mit fogni,
de ez a lehengerlő hájtömeg
még az én nem is egészen ártatlan európai
magyar fantáziámat is túlhaladja.

Aztán egyszer csak megvilágosodott betokosodott
szegény kis elmém, és megértettem,
hogy nálatok,
hőn szeretett jólelkű híveimnél,
a nemi aktus
a fölmíveléssel függ össze.
Vagyis amikor egy hawaii férfiú
ötven kiló színpecsenyébe belefejesel,
akrobata mutatványát
nem a dekadens nyugati hímek
kéjhajhászó szenvedélye fűti,
hanem *az anyaföld kiolthatatlan szeretete*
és tisztelő imádata.

Vagyis némi kitérővel vissza is értünk
kiindulási pontunkhoz,
a földhöz. Ha már az álnok amerikai kereskedők
és katonák elrabolták a földeteket
és az USA ötvenedik államává fejlesztették
(és züllesztették), ti megpróbáljátok visszahonosítani magatokat
a sétáló-botladozó anyaföldbe nőitek révén.

Tudni kell még azt is, hogy az utóbbi időben
előzőnlöttek benneteket a Számoából érkezett rokonaitok,
akiknek a szépség-ideálja
megegyezik a szinte hihetetlen
kövérség fogalmával.
Minél nagyobb darab a nő, annál kelendőbb.
Talán így érthetőbb lesz:

*Hogy a hájtömegben látszik-é a pixis
vagy eltakarják vastag combnyi hájak,
csak azok tudják, kevesek és bátrak,
kik körbejárták bévülről is, kint is.*

*Ezek közé tartozni nem kívánván,
lemaradok egy sós tapasztalatról,
mit fantázia semmiképp se' pótol:
álom? Nem érne ily „szépség” díványán.*

*Ha arról volna szó, hogy kiveszőben
levő fajtámnak kéne gyermekáldás,
azt mondanám: „Neeeeeem, most kievezőben
vagyunk mi már a Styx s a Léthe mentén.*

*Örüljünk hát Napunk végső lementén,
hisz' túltömött hasnál csak jobb – egy hanyás...”*

Akamu próféta harmadik levele a hawaiiakhoz

Vagyis az volna „független”, akinek földje van?
Vagy inkább fordítva:

a földtulajdon, mely munkát, odafigyelést,
szorgalmat kíván, bizonyos értelemben
függővé tenné az embert?

Mi itt aránylag „elszigetelve” élünk
ezen a gyönyörű szigeten,
ám hála a televízió és a drótposta itt is elérhető
szolgáltatásainak, elég gyakran megnézem
a „Science channel” nevű tudományos csatorna adásait.

Sok szó esik mostanság
a *Világ Végéről*,
a 2012-es *Maya profécia*ról,
a Kozmosz eredetét jelentő
és a *Big Bang*-nek nevezett *Ősrobbanás*ról.
vagyis arról is, hogy még tízezer év, és
óhatatlanul jön az *Új Jégkorszak*,
s ezzel kapcsolatban
a Hold újra látogatásáról,
ahol az amerikaiak „holdbázisról” álmodoznak.
Ha ez sikerül, onnan könnyebb lenne
a Marsra embert küldeni.

Valamikor a Hawaii-szigetek is lakatlanok valának,
mikor is bátor eleitek pár lélekvesztő *outrigger*-en
pár hordó édesvízzel, pár fürt banánnal, pár disznóval,
de minden iránytű nélkül
és csakis a csillagok állását figyelve
elindultak Tahitiről, fel egyenesen északnak.
Persze okosak voltak ők,
hoztak nőket is magukkal!
Két-három hónapig is eltartott
ez a hihetetlenül merész utazás
belé a teljes messzi ismeretlenbe –
csak csillagnéző táltos *kahuná*itok tudták,
vagy inkább csak sejtették, hogy valamerre
új szárazföldnek kell lennie.

De mit is akar a mai ember a Marson?
Valamiféle *anyagi haszn*ot remél.
Mivel retteg a Föld halálától,
melyet végül is önnön túlhajtott civilizációja okozott, most
földszerűvé óhajtáná varázsolni
a roppant kietlen Marsot,
ahol gyilkos szelek hajtanak iszonyú homokfelhőket, s ahol
a halálos hidegben és oxigéntelen levegőben
minden földi halandó
rögvest felfordulna borzalmas úrruhája nélkül.

Van nektek egy szigetetek ahol csak
Keveretlen vérű szintisza hawaiiak lakhatnak
Namármost nem kívánnék a „prófétai
túlzás” látszatába esni, de van valami távoli hasonlóság
Niihau-szigete és a *Mars* között.
Mert nézzük így:

Először is: mindkét hely létezik.

- (a) Niihau elérhető csónakkal.
- (b) A Mars elérhető űrszondával.
- (c) Niihaura roppant nehéz eljutni.
- (d) A Marsra is nehéz, azaz még nehezebb eljutni.
- (e) Egyik sem a miénk, de mindkettőt
ki akarjuk sajátítani.

De inkább így folytatnám:

*Akár borzas vagy jól lenyírt hajú
légy jó barátom, túl messzi a Mars,
s ha mégis vájkálni épp ott akarsz,
jusson eszedbe: itt van Niihau,*

*hol ugyanolyan földrabló leszel
ha okkal mégy is, bármily röviden:
akárhogy lépsz, te léssz az idegen,
akár banánt vagy konzervet eszel.*

*Ha földre vágyl, hívd fantáziádat
segítségül – képzelve égszín öblöt,
s örülj, ha űrszondád reccsen s bedöglött,
s bölcs döntésed jövődnek máris átad.*

*A megoldás: ne légy „felfedező”.
Várd meg a Szent UFO-t, s felfedez ő.*

Mivel hogy mindannyiunkat
egészen biztosan elpusztít
a legközelebbi Jégkorszak,
szeretnék a jelen profecíáim végéhez közelítve
szólani a „honvagy” sokat emlegetett,
ám gyakorta erősen
félreértett fogalmáról.

MAKKAI ÁDÁM

Kiváló regényírónk, Zilahy Lajos, azt akarta megírni
A lélek kialszik című regényében,
hogy egy Hawaiiiba sodródott
Pekry György nevű magyar,
aki az Első Világháború utáni nyomorból
„kitántorog Amerikába”, hogyan jut el
a Hawaii-szigetekre, ahol amerikai felesége távollétében
magyar nyelvű naplót vezet, melyben megírja
elhontalanodása történetét.

Bármennyire szeretem és tisztetem is a szerzőt,
akivel személyesen is megismerkedtem New York-i lakásán,
elmémben máris az Új Jégkorszak felé tántorogva
azt próféciaírom én tinéktek,
szeretett híveimnek, hogy *nem kell*
a lélek kialvásától félnetek. Az enyém képtelen
kialudni, s ezért, mivel végső soron egyformák vagyunk,
a tiétek sem fog. De hadd folytassam így:

lusta szemétláda lelkem
zsúfolva van honi szókkal
epedéssel-apatással
kifacsart odaadással
szemétláda lusta lelkem
képtelen a feledésre
öntudatlan szendergésre
nyugalomra elalvásra
körömszakadtig elvászva
álmok formájában kísért
felpofozom azt aki sért
mármint akkor réges-régen
ő meg bátran visszabokszol
gurulok is a bokortól
fel egy magas pálmafára
pálmafának tört az ága
leszakad a súlyom alatt
torkomon akadt egy falat
itt még sosem fogtam halat
fagyott múlt egy helyben maradt

balaton az óceán is
hawaii a vén cigány is,
ala wai csatorna duna
hawaii szó magyar duma
kapu tilos ki is írják
tahitin ez volt a „tabu”
csakhoggy minden t-ből k lett
sok-sok keik³ is csak ká lett
volnánk tán még vagy kétszázan
honolulu térségében
magyar-hamvas szivarvégek
ki-ki alszik félig ébren
vannak gyíkok és teknőcök
sok trópusi tarka virág
spárga-aszparágusz-csirág
szép importált szőlőfürtök
itt gyártják a villanyt benzint
több száz repülő naponta
amerika szennyét ontja
nem olvas itt senki semmit
hasonulni lehetetlen
rövid nadrág krisztus saru
sok elhízott középkorú
élő halott temetetlen
kajtatom a világhálót
new yorkból jönnek a hírek
végre nem lőnek az írek
bruxelles sem nyújt rég kilátót
szemét lusta magyar lelkem
csak nem akar kialudni
ékezet a komputeren
nemzetközi tömegholmi
mindegy milyen nyelven írnék
nejem is csak alig érti
ha tehetném olykor bíznék
mi bajod van féltve kérdi
magyar vagyok hawaiiiban
ím a tömény rövid válasz
s hogy ezt tudom mégsem támasz
bárhogy bízom szavaiban

kilógunk szörnyen a sorból
 hát maguk meg hunnét gyűttek
 maradunk tökkel ütöttek
 gyúratván másféle porból
 otthon rosszabb hallom folyton
 áremelés kihasználnak
 volt kommunisták kaszálnak
 sok szép hírt magamba fojtom
 lusta disznó magyar lelkem
 aludj el már hunyj ki végre
 verem magam zöldre kékre
 ezt könyörgöm fel az égre

Szeretett híveim! Ezen utolsó részt tekintsétek
 valamiféle vallomásnak. Célja nem más csak annyi,
 hogy lássátok: nem hazudik ez a gyanús
 Akamu próféta, inkább őszintén bevallja,
 hogy ő is ugyanolyan mint bárki más.
 Ám azt nagyon határozottan megismétlem,
 hogy így két jégkorszak közé préselve élünk mindahányan,
 és nem ismerek olyan tudóst vagy jövőbe látó sámánt,
 aki meg tudná mondani feketék, fehérek, barnák, sárgák avagy
 rézbőrűek
 lesznek azok, akik még tízezer év múlva is kiülnek a tengerpartra
 egy közönséges, régimódi horgászbottal, mint ahogy azt sem
 tudják,
 hogy egyáltalán lesznek-e még halak. Bízunk benne,
 hogy
 talán
 még
 lesznek.
 Amene⁴

¹ Az Ádám név hawaii változata az „Akamu”.

² Hawaii állam hivatalos jelmondata. Szavanként: *már, megőrizve, az élet, nak-nek, a föld, által, az, igazságosság.*

³ *Keiki* annyi mint ‘kisgyerek’.

⁴ Ez az „ámen” szó hawaii nyelven.

Hidegebb napok

Hudy Árpád *tárcája*

Haág Pista jutott eszembe. Öreg bútordarab volt már akkor, amikor én odakerültem, a Szabad Európa Rádió magyar szerkesztőségében, évtizedeken át naponta többször végigjárta a tucatnyi földszinti és első emeleti helyiséget és letette a munkatársak asztalára a sokszorosított anyagok – hírügynökségi jelentések, sajtófigyelők, rádióadások – vaskos paksamétáit. Otthonosan járt-kelt, évődött a szerkesztőkkel, bemondókkal, húzta őket – és a lábát.

Hivatali szobácskája forgalmas kis alkalmi kávézó volt, mellékesként feketét fabrikált ott egy rezsón, és a szomszédos nemzeti osztályok munkatársai is többnyire inkább nála kortyolgattak el állva egy csésze kávé, mintsem lemenjenek az alagsori kantinba. Ebben a koffeinillatú kuckóban kérdeztem meg egyszer, mitől biceg. „Emlék a szerb partizánoktól” – válaszolta és nevetve mutatott béna lábára. 1944 őszén, amikor kamaszként a határon át menekült vajdasági magyar–sváb falujából a többi túlélővel együtt, még kapott egy sorozatot búcsúzóul a partizánoktól. „Szerencsém volt, mások rosszabbul jártak. Én még át tudtam vonszolni magam Magyarországra” – tette hozzá derűsen.

A délvidéki magyarság kálváriájáról nem született regény, nem készült film a második világháború után. Az érem másik oldalát olvashattuk, láthattuk. Cseres Tibor megrázó könyvét, a *Hideg napokat*, és azonnali, méltó megfilmesítését diadalmas elégtétellel fogadták a határokon túl (a filmet hamarabb vetítették Romániában, mint Magyarországon), mindenekelőtt pedig az egykori szörnyűségek helyszínén. De, mint azt az író később keserűen felpanaszolta, erkölcsi és művészi gesztusa viszonzatlan maradt. Hiába várta, hogy akad majd szerb író, aki válaszul bele mer nézni saját nemzete múltjának e sötét bugyrába.

Gyermekkoromban, Aradon, amikor elgyalogoltam a város peremére nagyszüleimhez, a Rácfertályba, a város legrégibb temploma, a szerb-templom mellett haladtam el. Útba esett a Thököly tér is (persze hivatalosan, románul egészen másként hívták), de csak jóval később tudtam meg, hogy nem a kuruc fejedelem nevét viseli, nem ám, hanem

egy tizenhatalcadik századi szerb nagykereskedő és kultúramecenás, Szava Tekeli emlékét őrzi. Szerbek azonban már alig éltek az én időmben a Maros-parti városban. Csak a román hadsereg egyik nyugalmazott őrnagya súgta meg nekem egyszer a magyar napilap szerkesztőségében cinkosan, hogy ő az, büszkén hozzátéve, hogy az aradi vértanúk többsége szintén.

A hatvanas-hetvenes években mégis mindennapos volt a szerb jelenlét a még erős magyar és német kisebbségét türelmetlenül emésztő romániai határvárosban. Mi, fiatalok a belgrádi és a noviszádi (újvidéki) rádió pergő nyugati zenéjét hallgattuk, nemcsak otthon, hanem táskarádióból még a hátsó iskolapadokban is, de csodás nyári napokon a nagyszerű folyóparti strand hangszóróiból ugyancsak a belgrádi adó ifjúsági műsora harsogott. Az országos híró ócskapiacra szerbiai árusoktól lehetett jó pénzért venni a boltokban ismeretlen vegetát, nyugati farmert, sportcipőt meg a rikítóan színes, ortodox szentképeket, majd a hiánycikké vált cigarettát, kávé, piperecikket árultak kapualjakban délszláv csencselők.

Később, Münchenben már a jugoszláv illúzió összeomlása kapcsán szembesültem naponta déli szomszédainkkal a rádiós munka során is. Évekig dúlt az öldöklés, s a vérfagyasztó délszláv testvérgyilkos tragédia árnyékában megintcsak rájárt a rúd a konkrétan több tűz közé szorult ottani magyarokra. Németországban, így a bajor fővárosban sok, mindenféle nációjú jugoszláviai élt, sok menekült is érkezett ekkoriban, s bizony vigyázni kellett, kinek mit mond az ember egy-egy alkalmi beszélgetés során. Alig nyugodott meg valamelyest a helyzet, a koszovói konfliktus újra felfűtötte az indulatokat.

Fiam Münchenben él, s az egyik legjobb barátja szerb. Az egyéni szimpátián túl összeköti őket a két nemzeti karakter rokonsága, az őseiktől örökölt, nagyon hasonló mentalitás, a sikeres beilleszkedés ellenére is kísértő közös idegenség. Az évszázados konfliktusokban őrlődő nemzetek egyes tagjai között mindig megvoltak és meglesznek az emberi szolidaritás bátor gesztusai, a megértés és a barátság felemelő példái, de a múlt ezer emlékével terhelt és az aktuálpolitika, a média alantas uszításai zaklatta szülőföldtől távol sokkal könnyebben talál egymásra görög és török, román és magyar, lengyel és orosz, szomszédok, munkatársak, utcai beszélgetőtársak.

Szerbia most hangosan kopogtat az Európai Unió ajtaján. Harminc éve kelet vagy észak felől nézve irigyelt Nyugat volt Jugoszlávia. A darabjaira hullott kisebb birodalom utódállamait, egyetlen kivétellel, megelőzték a nagy kontinentális futóversenyben nemcsak a magyarok, de még a lenézett románok és a – finoman szólva – nem kedvelt bolgárok is. Belgrád igyekszik bizonyítani Brüsszelnek, s közben laposakat pislog Budapest felé, ahol az egyik kapukulcs található. Mégsem hajlandó legalább most, európai felvételi vizsgája előtt annak rendje és módja szerint megkövetni és visszahelyezni jogaiba a

vajdasági magyarságot. *Rendezni végre közös dolgainkat* – ha túl későn is, de elismerni végre azokat a majd három évvel azelőttinél sokkal *hidegebb napokat*, amelyek 1944 rettenetes őszén tizedelték meg a délvidéki magyarokat, németeket, horvátokat. Lemosni az ártatlan áldozatokról és utódaikról a kollektív bűnösség abszurd bélyegét. Arról a kamaszról is, aki szétlőtt lábával átvonszolta magát a vigasztalan határon.

Vajon hol főzöd mostanában a feketét, kedves Haág Pista?

A TAGSÁG KÖTELMEI

Mányoki Endre *tárcanovellája*

„Az egyesület neve...” Máté küzd az elemekkel. Fejét most éppen lehajtja, már nem röhög. A filctollát szuggerálja az összefirkált papirosan. „Az egyesület neve”, ismétli huszadszor. „Legyen az, hogy...”

„Mér’, már nem volt meg?”

„Gumiszoba!” – Dani meg többi bandatag egymás szavába vagdos. „Gumiszoba Önterápiás Művész Egylet – nem jó?”

„De már megvolt! NEON! Benne a Neo, az On meg a Ne, meg minden, nem?” – erősködik Dani, aki hatalmasan okos. „Vagy ArtPornó. Aztán dől a lé.”

„A NEO nekem tetszik – mondja Imre, monitorfestő –, az olyan plazmás.”

„Ja, meg ionhajtóműves, ki ne felejtjük! Máté, írd be a szabályzatba: egy darab Star Trek típusú ionhajtómű. A koleszból az Epresbe...”

„Veszünk vagy eladunk?”

„Egyáltalán, számlaképesek vagyunk?”

„Ha nem, akkor a pornónak is lóttek.”

„Kurvák számlára, mi? – jajdul föl Gina –, ti aztán vagytok egy pasik!”

„Az egyesület neve..., na jó, az már megvolt.”

Mauyori nézi őket. Körülötte ülnek, legalább is így érzi, a pincekocsmában, az összetolt asztaloknál, és egyesületet alapítanak. Ezek itt. Az övéi. „Hová lett a világ!” – mondaná, ha nem látná, hová lett. „Megérettünk a pusztulásra” – sóhajtott csendesen a Mama, mikor kitört a közjó, és nem találta a tévében a kedvenc bemondóit. „Háború lesz”, mondta volt Krúdy, midőn a kockás abroszra kitett sörpénzt a pincér kevesellte.

Máté előtt papírok garmadája. Úrlapok, útmutató, jegyzőkönyv, taglista.

„Kell egy alelnök. Ki legyen?”

„Gina!”

„Én az anyátok vagyok, a fenébe, főzök rátok, de bekapcsolni a számítógépet, az már...”

„Legyen a Csabi! Neki van jakója” – és mielőtt észbe kapna, megszavazzák.

A maradék tagság tüntetésről érkezik. Kezdődik minden előről, az egyesület neve, székhelye, telephelye, elnök, alelnök, képviselő, hitelesítő, jegyző, felügyelő bizottság. Balázs zsír új sapója körbejár, dehogy jár! – röpköd, akár a poénok, beszélások, plazmabombák. Dani körül két lengyel tünde sündörög, angolul incselkednek; nagy marha ember a szobrász, két bibére is alkalmas poszméhnek.

„Hé, uraság, ne kasztíngoljál! Még nem szavaztunk a pornó dolgában.”

„Mi folyik itt, tagtársak?”

„Ahogy elnézem, nyelvgyakorlat” – mondja Mauyori, de a főzőasszony hátba vágja: „Nahát, Tanár, éppen te!”

Mauyori fuldoklik, de úgyse tudna védekezni. Sebtiben beválasztják a felügyelő bizottságba, tagnak. „Utoljára kiszitkár lettem így, a gimiben – kapkodja a levegőt, de már nem Gina öklétől –, mikor benyomtam a répás viccet...”

„Benyomtad, mi?” – horkan föl Imre, a plazmaművész.

„Milyen idő ez, nyelvtikém?”

„Past perfect” – mondja óvatlanul az egyik berepülő pillangó, minden jel szerint ál-lengyel titkos apéh-ügynök.

„A tagság kötelmei – ez következik. Mit írjunk?” – Máté a paksamétát hizlalja. „Tagdíj.”

„Természetben lehet?” – Imre vérszemet kap a megült poéntól.
„Beadom a fél vesémet.”

„A májaddal úgyse mennénk semmire.”
 „Menjünk vissza a működésre! Javasolom a szervkereskedelmet. Van olyan tuti, mint a pornó.”

„De honnan szerzünk ép májat?”

„Mért épp májat?” – Mauyori későn harapja le a nyelvét. „Miért ne?...” Késő, késő. Óvatosan támadnak, egyenként, szervezeten. Jegyzőnek jelölik, megszavazzák, novellát rendelnek tőle, regényt, forgatókönyvet, előadást *A szóvicc szerepe a kortárs művészetben* címmel – végül beérik extra tagdíjjal.

„Ezzel meg is volnánk” – használja ki az elnök a fulladásnyi csöndet. „Az egyesület célja.”

Mauyori még nem tért vissza. Valahol félúton van a levegőben, Balázs zsír új sapója és egy hasnyálmirigy között. Totál káosz az Univerzum. Főnt is, lent is. „Zsizseg a Mindenség, aztán robajlik, elnyel és kiköp” – élvezi a tanár a röpülést. Mint egy széllovas, hullámok hátára ül és csúszik, pörög, zuhan. Éppen a padra az asztal mellett, s éppen, mikor Csaba beszél.

„Az iskola tők jó. Szobrász sulí. Kiscsákóknak.”

„Na, persze, majd hozzák a hegesztőcuccot. Meg a komplett műhelyt.” – Joci veri a műbalhét. „Talán előbb rajzolniuk kéne, cerka akad.”

„Legyen minden, rajz, festés, agyagolás, gipszöntés.”

„Meg műtöri. Anélkül nincsen.”

„Imádni fogják. Hova indulsz, kisfiam? Műtörire a Neóba, papi. Nem inkább óvodába kéne?”

„Ki mondta, hogy csak gyerekeknek? Dániában a nagypapák is...” – szólal meg az egyik ál-lengyel apah-ügnök.

„Meg a bejárónők, szabadidőben. Dániában. Meg Lengyelbe, ugye?”

„De tényleg, miért marhaság például előkészítőt szervezni a felvételire, ide.”

„A pincébe? Vagy minden kocsmába?”

„Ide? Apám, két év nem sok, és egyetem sincs! Mégis mi a francért tüntettünk, képbén vagytok?”

„Nem, kőben.”

„Oké, de kéne egy hely. Jó nagy. Bérelni rohadt drága” – Tamás, a kétkedő műgyógyász érvelni készül.

„Probléma egy se. Mégis mire van a szómágusunk extra tagdíja?” – Máté összerázza a paksamétát. – „Havi száz rongyból csak futja egy kisebb kúriára...”

„Mint a felügyelőbizottság tagja, javasolom, hogy a működést bázírozzuk inkább...”

„A határozatokat elfogadtuk, az alakuló taggyűlést bezárom.”

„... a pornó üzletre.” Mauyori szeme folyik a röhögéstől. „Ha már a szervkereskedelem ugrott.”

„Hívjál össze rendkívüli taggyűlést! Már csak az összes támogató hiányzik.”

„Kilépni? Lehetetlen. Nincs benn a szabályzatban.”

„Tudunk mi írni, fiatalok? Nem? Pincér, írdál lécci mindent az inspektor úr cehhjéhez!”

Pisztolylövések a Párizsi udvarban

Gömöri György *tárcája*

Néha a legváratlanabb helyeken bukkan fel a hungarikum. Például megnézünk egy új angol krimit, a kitűnő Le Carré nevű titkos ügynök, majd sikeres író egyik regényéből filmre átdolgozott *Tinker, Taylor, Soldier, Spy*-t és – láss csodát! – a film első jeleneteinek egyike egy angol ügynök látogatása Budapesten a hetvenes évek közepén, amikor is a magyar titkosszolgálat egyik tisztjének „átállási szándékát” kell megvizsgálni. Hamarosan kiderül, hogy ez a szándék csapda, és a Párizsi udvarból menekülni próbáló fiatal angolt egy vélhetően belüleges egyén gyors pisztolylövésekkel igyekszik ebben megakadályozni. Mint azt a következő filmkocka vértócsája mutatja, az egyik golyó célt is ér – de utána már nem folytatom, mert a film története bonyolult, és ez csak az első epizódok egyike. Ja igen, még a lövések után hallani valakit, aki oroszul káromkodik és szidja ezeket a „hülye magyar amatőröket”, akik először lőnek és csak aztán kérdeznak.

A film, mint írtam, Le Carré először 1974-ben kiadott regényén alapul, de attól számos helyen eltér. Címét a szerző egy angol kiszámolás játékból vette, ezt szószerint lefordítani nemigen lehet, ezért lett magyarul „*Suszter, Szabó, Baka, Kém*”. Már korábban is megfilmesítették a felejthetetlen Alec Guinness-szel a főszerepben, ő játszotta George Smileyt, akinek különben a mi Petri Gyurink is szentelt egy verset. Most a főszereplőt Gary Oldman alakítja, de rajta kívül még olyan sztárok is előfordulnak a filmben, mint John Hurt vagy Colin Firth. A rendezőt Tomas Alfredson-nak hívják, róla még nemigen hallottam. A korábbi „*Suszter, Szabó...*”-hoz képest ez a film izgalmasabb, bár túl sok benne az oda-vissza idő-játék, ami kicsit megzavarja a posztmodern produkciókhoz kevésbé szokott, idősebb nézőt.

Le Carré története arról szól, hogy áruló van a brit titkosszolgálat, az MI6 vezetésében. Ki kell számolni, öt ember közül ki a „tégla”, ki az áruló. Erre Smiley vállalkozik, különféle nyomokon kell haladnia és helyes következtetéseket kell levonnia. Az öt gyanúsított között van egy félig-meddig magyar is, Toby Esterhase (így!), amit hasonló

nevű Péterünk bizonyára azzal utasít el, hogy sok hülye volt ugyan a családban, de olyan nem, aki a 'Tóbiás' névre hallgatott volna. Mint megtudjuk, ezt az Esterhase-Eszterházyt Smiley régen, Bécsben szedte fel, és biztos benne, hogy nem ő az áruló – ahhoz képest az ürge túl kisstílusú, nincs elég fantáziája. Igaz is, az eredeti Le Carré regényben még egy cseh tábornok próbálja lépre csalni a briteket, viszont azt is meg tudjuk talán válaszolni, hogyan lett a csehből magyar: 1. Pesten olcsóbb volt filmezni, mint Prágában; 2. az eredeti regényben a Csehszlovákiába küldött angol ügynököt egy ottani magyar sofőr várja, akinek az a feladata, hogy elvigye kémünket egy kies vadászkunyhóba. Ez az ember nem tetszik az angolnak, mert „bajuszos és erős fokhagymaszaga van“. A csehországi csapda története túl bonyolult lett volna filmen, így a bajuszos magyart áttelepítette a rendező a Ferenciek tere melletti Párizsi udvarba. Autózás nincs, a fokhagymaszagot a filmen nem érezzük, pisztolylövés viszont van, ami talán azért nem zavarja a pestieket, mert esténként ők inkább színházba járnak, és hát néha a színpadon is lövöldöznek.

Vagyis ma már az angol krimik egy részét is Magyarországon forgatják. A Budapestre érkező angol kémet egyébként a pályaudvaron katonazenekar fogadja, azt hiszem, éppen a „Fel, fel vitézek“-et játsszák. Később is felhangzik egy ismerős dallam – ez már Londonban, szilveszterkor, az MI6 buliján, de hogy melyik, azt nem árulom el az olvasóknak. Egy biztos: meg fogja lepni őket!

Táv-irat

Laik Eszter tárcája

Bombák a Hauptbahnhofon, a sínek mentén, aztán más csomópontoknál is, egyre több. „Kislányom, gyere vissza inkább most azonnal, ebből háború is lehet.“ ”Anyu, ne túlozz, *csak terroristák.*“ Szó sem lehet meghátrálásról, visszafordulásról, harcolni fogok a szabadságomért. Cserébe nem mozdulok ki, nem közlekedem, nem megyek bevásárolni. De hát kezdődhet így valami, ami még el sem kezdődött? Kinyílt a világ, hogy bezáruljon? Beckett-i gondolatok Brecht városában. Délután megérkezik a munkából Tomi, jóbarátom és szállásadóm, jót nevet a karanténon. Hát még péksüteményért sem mentem le? Az este már másként folytatódik.

A helybéliek által nagyon kedvelt schönebergi indiai étteremben teljesen ismeretlen ételekből kellene választani németül vagy angolul. A megérkezéssel járó feszültség ennél a vidámnak is megélhető kalandnál kezd belőlem előtörni, egy nemzetközi társaság közepén. Súlyos illatok és hipnotikus zene kavargása, szín- és szagorgia terhe, a kutatóintézetből és holdudvarából összegyűlt változatos anyanyelvű kollégák fecsegésével fűszerezve. Piros, sárga, arany fényspektrum, számomra Tomi az egyetlen biztos pont, hangosan nevet, túl hangosan, neki könnyű, megszokta már itt. Finoman bökődöm, hogy segítsen ételt választani. Rántott hús itt nincs, értsem már meg, hát jó. Csak ne kéne beszélgetni. Én–magyar–vagyok. Igen, ezt így mondják magyarul. Ja-ja, aus Budapest, nur zu Besuch, aber English besser für mich. Hangóri iz rilli bjutiful.

Szveta bolgár, Kosztasz görög, Olivia walesi, köztük ülni jobb, az asztal ezen felén az angol a közvetítő nyelv, de egyébként is, Szanyi Gyula nyelvkönyvén pallérozott német tudásom csődöt mond, bár az „Ich bin sehr müde“-ért nem tudok elég hálás lenni neki, a fáradsággal mindent kimagyarázhatok. Otthon mennyivel könnyebb azt hinni, hogy értek valamit, hogy értem a világot. Holott csak milyen keveset belőle! Kosztasz hazájáért szorong, és mi is vele mindnyájan,

aggasztóak a hírek, és a családja, barátai, honfitársai sorsa innen egy ugrásra fog hamarosan eldőlni: Frau Merkel megmenti-e őket? A görög fiúnak három nővére van, keresetének jó részét hazaküldi, de nem tervezi, hogy visszatér, az USA-t venné célba elektrofizikusként. Szveta Schengen-párti, de a németek szerint kerékkötői az ügynek, mert Bulgária komoly illegális bevándorlási zsilip, ingatja fejét Szveta, aki mellesleg Berlin török negyedében, Kreuzbergben lakik, ösztöndíjjal. Komoly munkanélküliség van a városában, a stipendium életmentő volt számára. Olivia környezetvédelemből ír disszertációt, így került kapcsolatba az intézettel, a barátja is itt van most már, Berlin nekik így együtt awesome és great fun. Holnap is mennek Freitagpartyra, itt a víkend! A „Wochenende“ sokkal nagyobb varázsszó ebben a multikulti-poliszban, mint bárhol másutt, a kirajzás már pénteken megindul. Fejfájás jeleit érzem, egyre vadabbul dörömböl belülről.

Idegenek a falak, az ágy; a szomszéd kisszobában, ami az „enyém“ lenne, alszik valaki, nekem idegen, aki persze hamarosan kiköltözik, nyugodjak meg, csak pár nap, de itt mindenki úgy él, mint a vándortáborozók, tranzitváros tranzitemberekkel. A beszűrődő éji fények is idegenek; de jó, hogy a hold ugyanaz! van egy holdam, amit otthonról hoztam, most azt fogom bámulni, meg szerencsére itt a kispárnám is; „beszari vagy!“ – ez meg kinek a hangja? hát persze, még az óvodából valakinek a nevetése, akinek elmondtam, hogy félek a délutáni alváskor, hogy örökre ott kell maradni, s talán nem mehetek haza soha. A távolság nagy mumus, bizony, fenyegető, mint azok az árnyak ott a szekrény fölött, és én netán már soha többé... De hisz épp ezért vagyok itt, ezt sürgősen abba kell hagyni! És kiűzni a hangot a fejemből, és haladéktalanul odaképzelné a lezárt szempillák mögé, ahogy holnap kimegyek a Zoo megállóhoz a betonplaccra, és megnézem, hogy vannak-e utcai táncosok, és beledobok majd egy tízcentest a kalapjukba, minthacsak helybéli lennék, aztán körbesétálok a Gedächtniskirchét, és...

...És már megyek is tovább a szikrázó őszi napfényben kedvenc helyemre, a Humboldt Egyetem bölcsészkarának kertjébe. Rendőrök mindenfelé, az S-Bahnt kerülöm, ha lehet, folyton lezárásokba botlom, de a híres jólszervezettség olajozottan gördíti tovább az életet. A használtkönyvárusok az egyetem előtti kockaköveken igazi kultúrbazár a bogarászni vágyóknak. Azt játszom, hogy egyetemista vagyok, kanyargok immár az épületben folyosóról folyosóra, de korántsem értelmetlenül, mert megveszem a létező legolcsóbban megvehető kávét Berlinben, egy frekventált városrész közepén, a mellékfolyosón felállított automatából 50 centért. Mit is tud erről egy egyszerű turista? Van most már önálló felfedezésem, ami az enyém, és a szembejövőknak merek hangosan köszönni a folyosón, a kávéval kiegyensúlyozom a

napfényes Unter den Linden-re, hogy II. Frigyes lovasszobrával szemezve elkortyolgassam. A rossznyelvek szerint a kommunisták egykor megfordították, hogy Kelet-Berlin felé nézzem. Ezen mosolyognom kell, elképzelve, ahogy szegény porosz császár bronzba merevedve kénytelen eltérni a felségsértést. „Wir haben sehr schöne Tage“, biccent oda visszamosolyogva egy nem is öreg öregúr, „ja, wirklich“, bólintok; hát menni fog ez, csak nyugalom, ahogy Goethe írta, „erő, s távolság emelnek, mint a titkos égitestek“ – és nekivágok a hársfaágak csendes árnya alatt a hosszú sugárútnak.

ZALÁN TIBOR

és néhány haiku

Indul vonatom
A nagy hegyek mögött is
hallom sírásod

*

Hová szélednek
mellőlem a szavak Zúz
nyomorít a csönd

*

Megint átléptem
hajnalból a reggelbe
Üzent a halál

*

Hogyan segítsek
Feléd nyújtott kezemet
repkény fonja be

*

Majd visszatérek
Minden úgy lesz mint eddig
Mert minden másképp

*

Zajos fönt az ég
Kert végében szarvas bőg
világ árvái

*

Elhagyni készül
békéjét Elpusztulna
szenvédély nélkül

*

Különszám róla
egy folyóiratban – a
lét gyászkeretben

*

Eltört délután
Az ég arcán kiütnek
a hullafoltok

*

Pipacsok helyén
romos föld Virít a gyom
Hányat alhatsz még

*

Szemközt a sárga
ház előtt fák lombjában
vonaglik és fáj

*

Szép a délután
De mik ezek az árnyak
Hang nélkül ki hív

*

Folyóba dobott
kavics visszhangja lüktet
így éjszakában

*

Ketten mondunk egy
verset Te a lelkét én
a lelked mondom

TÓTH ERZSÉBET

Körjárat

Dél előtt készülődés, délután randevú.
Villamos röpit át a körutakon, a Dunán, a városon,
homlokodon gyöngyök, közeledsz a leszálláshoz,
biztonsági öveidet bekapcsolod.
A megállónál már egész testedben remegsz,
mi lenne, ha kinéznél az ablakon,
és véletlenül meglátna, véletlenül meglátnád.
Kicsit később már kinézel,
évek múltán tudod csak majd felidézni az akkor
homályosan látottakat. Nem szállsz le,
teszel még néhány kört a város körül, fölött,
a negyediknél már sötétedik,
nincs kedved hazamenni.
Egy utolsó próbakör még kinek árthat?
Bérleted van,
erről a járatról téged senki le nem szállíthat,
bérleted van a repülésre, a városra,
bérleted van a szerelemre.

A vers könnyei

Nagyszabású költői est a Műcsarnokban –
100 ezer költő a változásért.

A világ több mint 90 országában egyszerre olvassák a költők
verseiket, így emelvén föl szavukat a változásért.

Van-e annyi költő a földön, amennyi embernek ebben a
pillanatban is fegyver van a kezében, puská lóg a vállán?
És mit mondanának egymásnak, ha szembe kerülnének?
Lenne rá idő?

A szünni nem akaró háborúkra, az éhezők százmillióira, a folyton
újjászülető diktátorokra, a sistergő gyűlölet láváira mit felelhet a
költő?

„Egy költőnek legfeljebb zsebkése van.” – írta Weöres Sándor.
Amerikai költő lép a magyar mikrofon elé, noteszában szépen
formált betűk sűrű sorokban, meglehet, pár év múlva a kézzel
írás is lázadás lesz.

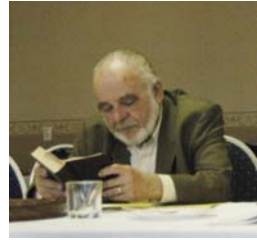
Angolul mondja versét, a többség így csak bűvölő
varázsmondókának érezheti a szöveget, akár szundikálhat is
közben.

Az amerikai fiúnak madársóhajnyit remeg a keze lapozás közben.
Verejtéktől fénylik a homloka.

Aztán egy csepp le hull a padlóra, majd kettő, három, négy...
Sírt a vers. A vers könnyei hulltak a színpadra.

„Nem hiszem, hogy van olyan: mai olvasó”

Interjú Láng Gusztávval

Dsida Jenő (1907–1938) költőnek életében két verseskötete jelent meg: a Leselkedő magány, a Nagycsüttörtök, majd posztumusz az Angyalok citeráján. Számos alkotása azonban nem került be kötetbe, kéziratban lappangott, amíg Láng Gusztáv fel nem tárta. A szombathelyi Savaria University Press kiadó így 2011-ben az eddigi legteljesebb Dsida-korpuszt adta közre.

– Ha jól tudom, akkor a legbővebb és legteljesebb Dsida Jenő-kötetet tartom a kezemben. Miért kellett Dsida Jenő összegyűjtött verseire 2011-ig várni?

– Először is azért, mert vidéken élek és különben sem vagyok bibliográfus, nem vagyok különösebb tehetséggel megáldva az anyaggyűjtés terén. Ennek ellenére a Dsidáról szóló disszertációm írása közben – ami nagyon régen kezdődött és régen be is fejeződött – igen sok kötetbe fel nem vett verset gyűjtöttem össze. Sőt általam közöletlennek vélt művek egész sorát fedeztem fel, amelyeknek egy részéről bebizonyosodott, hogy valóban kiadatlanok, más részükről, hogy különböző, figyelemre nem méltatott sajtóorgánokban jelentek meg. Amikor ezeket a verseket összeszedtem különböző hagyatékokból, kéziratok és gépiratos formákban, akkor kézzel vagy írógéppel kellett még lemásolni őket, s akkor nem volt még fénymásoló sem. Ugyanez volt a helyzet a különféle folyóiratközlésekkel: semmiféle olyan nyilvántartás nem létezett, mint amilyen most az interneten sok periodikáról, valamint rendkívül nehéz volt kapcsolatot teremteni Erdélyből, Kolozsvárról magyarországi könyvtárakkal és egyéb intézményekkel.

– Közgyűjteményekből kellett összevadászni?

– Közgyűjteményekből. Szombathelyen szorgoskodtam mint tanár már egy jó ideje, amikor Sipos Lajos kollégám összehozott Urbán Lászlóval, aki viszont egy kiváló és szerencsés kezű bibliográfus, és

ennek a társulásnak ez lett az eredménye. Ő végezte a könyvtári kutatómunka hátralevő részét, de én tudtam hozzáadni azokat a verseket, amelyeket a korábban még létező hagyatékából mentettem ki. A költő özvegyénél volt egy nagyobb anyag, édesanyjánál diákkori, fiatakkori versek meglehetősen nagy gyűjteménye. Mindketten rendkívül kedvesek és segítőkészek voltak, és mindketten beleegyeztek abba, hogy a náluk lévő anyagokat begépeltessem, mert másképpen nem lehetett hozzáférni. Ami, persze, nagy többletmunkával járt, mert össze kellett olvasni, ki kellett javítani, az esetleges géphibákat korrigálni.

– *Miért aktuális ma Dsida Jenő? Mit adhat a ma olvasójának, vagy egyáltalán miért érdemes egy 31 évet élt költő életművét kiadni?*

– Erre nagyon nehéz válaszolnom a kérdés második mondata miatt, mert nem hiszem, hogy van olyan: mai olvasó. Annak idején Dürrenmatt azt mondta, mikor a színházi közönségről beszéltek, hogy közönség nincs, a nézőtéren bankigazgatók és mosónők ülnek. Ez nem egy homogén fogalom. A közönségnek van egy része, egy olyan része, amelyik még olvas verseket. A közönség versolvasó részén belül létezik egy olyan csoport, amelyik a tradicionális versízléshez igazodik, és valószínűleg szívesebben olvas Arany János-balladákat, mint bármelyik mai költőt. Ennek az ízlésiránynak, mint minden másnak, joga van a saját olvasmányaihoz, és ennek az ízlésvilágnak az olvasmánykincséhez szervesen hozzátartozik Dsida Jenő. Költői formáját Radnótiéival tartom egyívásúnak: egy nemzedékhez tartoznak, mindketten a Babits vezérelte újklasszikus iránynak az alkotói, mindkettőnek az életművében a kiemelkedő alkotásokat azok a poémák vagy hosszúversek képezik és azok a ciklusok, amelyek valami nagyobb vagy egyes lírai műnél teljesebb összefoglalását képesek nyújtani a költői világképnek. Az eklogák Radnótinál, a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* vagy a *Kóborló délután kedves kutyámmal* a Dsida-életműben. Fel lehetne tenni a kérdést, hogy ha Babitsot, Radnótit tanítjuk az iskolában, mit mondanak a mai olvasónak? Ha semmit, akkor miért tanítjuk őket? Azért, mert az iskola mindig a kánont tanítja, és ebbe a kánonba szerintem a Dsida-életmű is bőségesen belefér.

– *Ha általánosabban nézzük, akkor Dsida Jenő milyen szempontból kiemelkedő költő?*

– Dsida – mint mondtam – az újklasszikus irányon belül találta meg a maga kibontakozási lehetőségét. Fantasztikus formaérzéssel rendelkezett, tehát a rím és a ritmus Kosztolányihoz mérhető művészeről beszélhetünk. Kitűnő műfordító is egyébként. Az igazán jelentős verseiben olyan fontos dolgokról szólt, mint minden jeles költő, mint Berzsenyi is, akivel ma itt [Az interjú A közelítő tél-

konferencián készült – Szerk.] foglalkoztunk. A magányról, a halálról, annak elkerülhetetlenségéről, és mivel hívó lélek volt, az embernek a szakrálishoz és a transzcendenshez való viszonyáról mondott nagyon érvényeseket.

– *Minden gyűjtésnek, kutatásnak vannak hozadékai irodalomtörténeti, irodalomtudományos szempontból. Ennek a kötet-összeállításnak mi volt a legnagyobb hozadéka?*

– Számomra?

– *Igen.*

– Ahogy elvégeztem a szöveggondozást és lényegében újraolvastam az egész életművet, rájöttem arra, hogy bővebben kell foglalkoznom ezekkel a nagyobb poémákkal, különösen a *Tükör előtt* című önéletrajzi költeménnyel. Másrészt több olyan vers került elő, amelyek Dsidának az avantgárd dal, vagy ahogy én nevezem, a válság-expresszionizmussal való szoros kapcsolatát mutatják, és ez által sokkal árnyaltabb képünk lehet erről a kapcsolatról, mint eddig.. Összesen 500 vers a többlet, s ez az 500 vers, ha nem is semmisíti meg az eddigi Dsida-képet, egy kicsit mindenképpen átrajzolja a portrét.

Boldog Zoltán

Éljen az összművészet!

Interjú Végh Attilával

– *Bár a folyóirat első számának belső oldalán van egy rövid lírai magyarázat, mégis rá kell kérdezni, hogy honnan jött a lap címe? Miért Ózon?*

– Annál a rövid lírai magyarázatnál nincs hosszabb, prózaibb. A szellem olyan, mint az ózon: nélküle nincs élet, véd a káros hatásoktól, de talajszinten mérgező. Mi abban reménykedünk, hogy a szellem birodalmába úgy sikerül becsalogatnunk sok-sok olvasót, hogy közben nem butítjuk le magunkat, őket.

– *Miért indítottatok egy összművészeti lapot?*

– Mert azt látjuk, hogy a művészek – tisztelet a kivételnek – szakbarbárokká váltak. Egy költővel nem lehet Bachról beszélgetni, a festők nem ismerik Rilket, és a zenészeket is csak a zene érdekli. Ha a művészeti ágak önmagukba záródnak, vége a művészetnek. Pályakezdő költőknek, amikor tanácsot kérnek, mindig azt szoktam mondani: ne verseket olvassanak, hanem filozófiát – szerintem a filozófia nem tudomány, hanem művészet –, és hallgassanak jazzt, klasszikus zenét. Az Ózon megkísérli összefoltozni a szétszakadozó művészetet. Ezért nincsenek elkülönülő rovatai: a zene, az irodalom, a színház és a képzőművészet itt mátrix-szerűen kapcsolódik össze. Szellemi foltozóvargává lenni persze heroikus tett, de hát csak olyannal érdemes foglalkozni, ami lehetetlen.

– *Hány példányban jelenik meg, és hol terjesztik?*

– Országos terjesztésű a lap. Október elején jelent meg az első szám, ötezer példányban. A „szakmához” éppúgy el akarunk jutni, mint a szélesebb, de művelt olvasóközönséghez.

– *Lesznek-e lapszámbeutató estek?*

– Mivel az első amolyan próbaszám volt, a második, novemberi szám megjelenésére időzítjük a lapindító bemutatót. Azt is tervezzük, hogy valamelyik kávéházban havonta rendezünk egy olyan műsoros bemutatót, amely alkalmat ad rá, hogy olvasóinkkal találkozzunk.

Távolabbi vágyaink között szerepel az Ózon Kávéház létrejötte. Ez egyben találkozó- és beszélgető hely, irodalmi színpad, koncertterem és galéria lenne. Éljen az összművészet!

– *Első számotok tematikája az angyal. Mindig tematikus lapot szeretnétek?*

– Igen. A novemberi szám közös témája a hajó, a decemberié pedig – mivel a hellén falusi dionüsziaikat ekkor rendezték – a mámor. A tematika persze nem szigorú, nem uralja az egész lapot, csak a szabadság szilárd magját képezi. Angyal-számunkban – többek között – Prágai Tamás Szárnysuhintás című tárcanovellája, Somrai Szabó Szilvia „festészeti angyaltani” esszéje és Molnár Szabolcs Liszt-tanulmánya olvasható. A címlapon és a hátsó borítón Perness Norbert művészfotói láthatók. Hogy ez a nagy angyalozás ne merevedjen bele valamiféle ájtatosságba, arról tipográfusunk, Szenteczki Csaba gondoskodik.

– *Rendkívül igényes, szépen, nagyalakban és színesen nyomott az Ózon. Bár irodalmi lapokra kevésbé jellemzően van benne pár egész oldalas hirdetés, mégis felmerül a kérdés, hogy milyen támogatásból készül a lap, és hogyan kíván fennmaradni?*

– A lap jelenleg magántámogatásból készül, de célunk, hogy durván egy éven belül önfenntartó legyen. Az egész oldalas hirdetések nem lehet megúszni. Igyekszünk úgy elhelyezni ezeket, hogy lehetőleg ne zavarják meg a lap szerkezetét.

– *Mi a célotok az Ózonnal?*

– Sok-sok évvel ezelőtt költő barátaimmal alapítottunk egy költészeti társaságot, az Immun Csoportot. Ez azért jött létre, mert az emberhez méltó élet már nem föld, amin az ember járkal, nem tűz, ami átlobogja a tetteit, nem levegő, amit belélegez, és nem víz, amiben megmerítkezni és amin járni ugyanaz. Az emberhez méltó élet már nem adottság, amiből esetleg – a hübrisz felé – ki lehet zuhanni, hanem csak kevesek által megpillantható horizont. Ellenséges vidék őrizte célvonal, ameddig el kell magam harcolni. Ha sikerül, akkor emberhez méltó életet élek. Ha nem, akkor az életem olyan lesz, mint a léggömbbe zárt légyé. Minden amellet szól, hogy ne sikerüljön, hogy a fogyasztói társadalomnak nevezett káosz túlordítsa a belső hangot. Az immunitás az egészséges szervezet azon képessége, mellyel ellenáll a kívülről jövő támadásnak. Az Immun Csoport – és most már az Ózon is – a világ támadása ellen különböző anyagokat termel. Ezek az anyagok művek. A passzív immunizálás során a beteg félrevonul az elefántcsonttoronyba, és az anyagot beadja magának. Az aktív immunizálás során a beteg szervezet megkapja a kórokozót, megmerül léte kudarcában, de azonnal termelni kezd. A kiválasztott anyag más szervezetekbe oltva azokat passzív módon immunizálhatja. Ez a remény élteti az Ózont.

– *Úgy beszélsz, mintha a művészet és az élet csatátér lenne, mintha az ember belebetegedne a mai létformába.*

– A mai életformába csak belebetegedni lehet. Egyre több az információ, és mégis – vagy tán épp ezért – egyre hülyébbek vagyunk. Ahogy Heidegger mondja: elvesztettük a kapcsolatot a léttel, a gondolkodnivaló megvonta magát tőlünk. A művészet úgy tud gyógyítani, hogy az életet a léttel – amitől elszakadt – újra összeköti. Erre csak a művészet képes, mert a művészet – akár alkotó az ember, akár befogadó – őrzi az ember nyitottságát. A művészeti életnek ehhez a nyitottsághoz nem sok köze van. Az intézményesült szellem szellemtelen, mert a léthez vezető utat – vagy a logoszt, vagy a taót, ahogy tetszik – nem mutatja meg, csak különböző eljárasmódokat rögzít. A hazai irodalmi-művészeti élet csatátér, csata után. Halottak, sebesültek mindenütt. Karrierizmus, önadminisztráció, politikai játszmák: hol van itt a szellem? Egyáltalán: hogy jön ahhoz a politika, hogy azokat, akik egy sokkal magasabb szellemi működésben társak, szétválassza? Az Ózon markánsan politikamentes lap. Nem harcolunk a különböző politikai megfontolások ellen, ennél sokkal radikálisabbak vagyunk: nem veszünk tudomást róluk.

– *Visszatérve az immun-hasonlatra, szerinted mi ellen immunizálhatja az embert az Ózon?*

– Ha már Heidegger jött szóba: az Ózon szeretné megmutatni olvasóinak, mi történik velük. Mert az igazi történés nem az, amit a tévéhíradó annak tart. Mi megmutatjuk, mi a szép. Ebben a kontextusban a szép nem pusztán esztétikai fogalom, hanem ontológiai. Nem hajszoljuk az érdekességet, mert amit a mai világ érdekesnek tart, az efemer. A következő, még bombasztikusabb érdekesség kioltja, hogy végül semmi ne maradjon a lélekben. Nem akarunk értékeket lenyomni olvasóink torkán, mert az érték kalkulatív fogalom, és bennünket az élet érdekel, nem a kalkulálás. Paradox módon azt mondhatnám: föl akarjuk rázni olvasóinkat, hogy végre megnyugodjanak.

Készítette: Weiner Sennyey Tibor

Szeged szövegben is él

Beszélgetés Bene Zoltánnal és Pusztai Virággal

Miért különleges a Szeged effekt című antológia?

Bene Zoltán: Szándékaink szerint három dolog miatt lehet különleges. Egyrészt ez a kötet olyan várostematikájú antológia, amelyben mindenekelőtt Szeged a főszereplő. A hasonló szerkesztési elvek mentén létrejövő város-antológiák általában annyiban kötődnek a helyhez, hogy a szerzői ott születtek, éltek, jártak iskolába stb. Maguk az írások viszont nem feltétlenül kapcsolódnak ahhoz a településhez, amely fémjelzi az illető válogatást. A *Szeged effekt*-nél azonban alapfeltétel volt, hogy az írás tárgya valamilyen formában Szeged legyen. Másrészt ez egy „meghívásos antológia”, de nem olyan módon, mint a *Körkép*, vagy *Az év novellái*, melyeknél a szerkesztő az év terméséből válogat, már megjelent szövegeket közöl újra. Esetünkben az írások felkérésre születtek. Harmadrészt pedig azért lehet különleges, mert igyekeztünk lenyomatot adni, pillanatfelvételt készíteni a város több oldaláról. Nem az volt a célunk, hogy csak az árnyoldalát, vagy csak a napos oldalát mutassuk meg, így bárki írhatott bármiről, ami Szegedhez kapcsolódik. A cél az volt, hogy hangulatjelentés szülessen.

Érdekes, hogy olyan szerzőket is beválogattatok a kötetbe, akik nem Szegeden élnek. Mi az értelme annak, hogy olyan embereket is megkérdezzetek, akik csak átutazóban voltak itt a városban?

Bene Zoltán: Habár az életem nagy részét Szegeden töltöttem, ez nem egyenlő azzal, hogy csak Szegeddel kapcsolatban vannak élményeim. Ha az ember csak két órát tölt is el valahol, már abból a kurta időszakaszából is születhet valamiféle benyomás, ami aztán lecsapódhat akár novellában, versben, tárcában, vagy bármi egyébben. Akiket felkértem, azoknak nagyobb része közelebbi kapcsolatban áll Szegeddel, kisebb részének pedig csak alig akad ezzel kapcsolatos élménye, párszor járt a városban, de ez nem jelenti azt, hogy néhány látogatásuk alkalmával ne maradt volna meg bennük valami. Persze, voltak olyanok is, akik azt mondták, nincs semmi olyan Szeged-

élményük, amit fel tudnának vállalni. Egyébként az sem titok, hogy harmincnyolc íróat kerestem meg. Ebből huszonhét írás jelent meg, s ketten utasítottak vissza. A többiek a határidő rémét nem tudták legyőzni, ezért maradtak ki.

Te mint szerkesztő minden megjelenő írást többször is átfutottál. Melyek voltak azok a negatívumok, amelyek kritikaként Milyen negatívumok, kritikák fogalmazódtak meg Szegeddel kapcsolatban?

Bene Zoltán: Elég markánsan megjelennek a kritikus megjegyzések, ha például Turi Tímea *Tranzitváros* című írását, vagy Kiss László *Megérkezés* című kisprózáját nézzük. Nyilván minden kritika jogos, még akkor is, ha személyes kritika, ami nem általánosítható. Ugyanakkor rengeteg általánosítható kritika is van a könyvben. Kétségtelenül van egyfajta furcsa kettőssége a városnak. Darvasi László úgy írta ezt le egyszer, hogyha kivonjuk Szegedből az egyetemet, akkor egy nagyon provinciális közeg marad hátra. Ebben alapvetően igaza van. Kivéve egy dolgot: Szegedből nem lehet kivonni az egyetemet, és hát nem is feltétlenül kell egy városnak minden szempontból koherensnek lennie. Szerintem teljesen rendben van az, ha egy városnak vannak *fogyatékosságai*. Ezek a *Szeged effekt* oldalain a legszembeötlőbbben az említett két írásban fogalmazódnak meg. De hát az írások nagy többsége nem hozsannáz...

Mit gondolsz, megbecsüli-e a város azokat az értelmiségieket, akiket magába fogad egy időre?

Bene Zoltán: A válaszom egy példával illusztrálnám. Szerintem az egyik legjobb anyag ebben az antológiában Simon Adri *Szeged* song című verse. Simon Adri szegedi születésű költő, Szegeden is élt, míg másfél-két évvel ezelőtt (immár másodszor) el nem költözött Budapestre. Ebből is látszik, hogy mennyire tudja a város megbecsülni az értelmiségi réteget. Adrinak azért kellett el-, majd visszamennie Budapestre, mert Szegeden semmiféle megélhetési lehetőséget nem talált, a kulturális, irodalmi életben sem. Még egy adalék a példámhoz: van egy nagy múltú, más szerkesztési elvek szerint tagolt szegedi antológia, a *Szegedtől Szegedig*, amely Simon Adrit egyetlen egyszer sem közölte, holott olyanok is szerepeltek és szerepelnek benne folyamatosan, akiknek nem lenne helye szépirodalmi antológiában. Mondom ezt úgy, hogy én is benne vagyok, tehát ily módon magamra nézve is dehonesztáló a kijelentésem, de ettől függetlenül fenntartom: sajnos, olyanok is belekerülnek a *Szegedtől Szegedig*-be, akik miatt az ember néha restelkedik, hogy ő szintén ott van...

A Szegedtől Szegedig antológiával az egyik legnagyobb gond, azon kívül, amit elmondtál, az, hogy nem terjesztik. Látom, hogy a Szeged effekt egy egész brandet próbál építeni, van honlapja, Facebookon is

jelen van, illetve egy kötetbemutató kapcsolódik hozzá. Emellett hogyan terjesztitek és népszerűsítitek még az antológiát?

Bene Zoltán: Ez egy nagyon nehéz kérdés. Ma Magyarországon, és talán az egész világon, a könyvterjesztés nagyüzemként kezd működni. Nálunk létezik három nagy könyvterjesztő hálózat, az *Alexandra*, a *Libri* és a *Líra*; van még öt-hat közepes, és, persze, sok kisebb bolt, de ezen utóbbiak mind vegetálnak csupán az óriások árnyékában. A nagyokba pedig egy kis kiadónak roppant nehéz bejutni. Amikor megszületett a kötet ötlete, már akkor is tudtuk, hogy két dolog lesz nagyon nehéz: a pénzt összeszedni rá, majd valamilyen módon megjeleníteni a könyvet az emberek tudatában, és, következő lépésként, netán a könyvespolcán is. A kötetet az *Areión Kulturális Közhasznú Egyesület* adta ki, amelynek az anyagi lehetőségei igen-igen korlátozottak, pályázatok, támogatók segítették. A terjesztés úgy néz ki, hogy a kis hátizsákjainkkal körbejártuk a szegedi boltokat. Itt mindenki örömmel fogadta a könyvet. A nagy hálózatokba viszont abszolút nem sikerült betörnünk. Mindenhova elküldtük az ajánlatokat, úgy, ahogy azt állítólag kell, ahogy azt a nagy könyvkiadók is tenni szokták, de sehonnan nem kaptunk választ. Pestre az *Írók Boltjába* úgy jutott el a könyv, hogy küldtünk ajándékba öt példányt, mert fontosnak tartottuk, hogy ott legyen. Mentségükre szóljon, hogy ők legalább válaszoltak az ajánlásunkra, s válaszukban elmondták, hogy túl sok partnerrel dolgoznak, szeretnének szűkíteni, így inkább majd valamelyik nagy hálózattól rendelik meg a könyvet. Erre azt feleltem, a nagy hálózatok nemigen foglalkoznak velünk, és inkább küldünk oda pár példányt. Egyedül a Könyvtárellátó Vállalat (KELLO) volt az, amelyik rendelt példányokat. Az antológia tehát Szegeden több könyvesboltban kapható, illetve a kötet weboldalán is meg lehet rendelni.

Egy nagyon szép formátumú könyvet sikerült összehoznotok. Már a kötet borítóján is látszik, hogy ez a vállalkozás próbál alternatív lenni, hiszen, például, falfirkaként jelenítettétek meg a kötet címét. Mihez képest próbál alternatív lenni, ha egyáltalán próbál az lenni?

Bene Zoltán: Nem az volt a szándékunk, hogy alternatív legyen. Ez nem igazán jutott eszünkbe. A részletekre szerettünk volna nagyobb hangsúlyt helyezni. A szerzők felkérésekor is próbáltam a sorok között azt sugallni, hogy lehetőleg pillanatnyi benyomásokat, élménymorzsákat ragadjanak meg, de a terjedelmi korlátok is arra predesztinálták a kötetet, hogy ilyenek uralják. Az első koncepció a kötet belsejére nézve az volt, hogy fotókkal legyen illusztrálva, végül egészen más történt, de erről nem az én tisztem beszélni. A borítótervvel kapcsolatban: Pusztai Virág ötlete volt, de meg kell említeni Gyömbér Ákost is, aki az anyagot tördelte, s az egész kötet kialakításában nagyon nagy szerepet játszott.

Szerintem egyébként azért alternatív a kötet, mert olyan embereket is megkerestetek, akik nem hivatásos írók, hanem például újságírók. Például Szekeres Nikolettát, aki egyrészt a Millenniumi Kávéházban dolgozik pincérként, másrészt pedig a Délmagyarország korrekтора.

Bene Zoltán: Hogyha ez alternatív, akkor legyen. Mi a felkérésekkor nem a kánont tekintettük alapnak, hanem azokat az embereket vettük számba „legyenek akár kötet nélküli, ám a szépirodalom terén már tehetségüket bizonyító fiatalok, vagy Kossuth- és József Attila-díjas szerzők“, akikről úgy gondoltuk, van Szeged-élményük, és azt le is tudják írni úgy, hogy az emelje a kötet rangját, hogy az művészi, szépirodalmi színvonalú alkotás, és ne fércmunka legyen.

Nagyon érdekes, hogy átlapozva a kötetet nem fotókat találunk benne. Ennek kapcsán Pusztai Virágot kérdezzük. Milyen fajta illusztrációknak nevezné a kötetben találhatóakat, és mi volt a célotok? Miért a grafikák mellett döntöttetek?

Pusztai Virág: Ez igazából menet közben alakult ki. Szeged emblemikus épületeit, például a Dómot, a Múzeumot, vagy a Színház épületét már nagyon sokan és sokféleképpen táltálták, s nem kívántuk folytatni a sort. Volt egy olyan ötlet, hogy mi lenne, ha Szegednek csak egyes részleteit mutatnánk meg. Ebben talán van egy kis játékoság is, hiszen ezeket a homlokzati elemeket, épületszobrokat, kapukat és ablakokat meg lehet keresni, és be lehet azonosítani. Tehát egyfajta játéknak is szántuk. Megpróbálkoztam ugyan a fényképezéssel, de bosszantott, hogy nem tudtam egy kompozícióba belerakni azokat a dolgokat, amiket szerettem volna megmutatni, mert, mondjuk, fizikailag távol estek egymástól, vagy nem lehetett megfelelő szögből megközelíteni az épületet. Akkor jött az ötlet, hogy mi lenne, ha külön-külön lefotóznám, aztán valahogy összedolgoznám őket. Ehhez találtam ki egy közös befoglaló formát, a két álló téglalapot, ami nagyjából hasonló foltszerűséget biztosít az illusztrációknak, így egységessé teszi őket. A téglalapokban pedig szerettem volna minél több olyan apró elemet elhelyezni, amelyekből összeáll egy város. A „Késő barokk“-tól a „Szegedszegély“-ig, vagyis a történelmi belvárostól a lakótelepig – hogy a kötet ciklusaira is utaljak.

A kötet borítója is hozzád kötődik? Ha igen, akkor miért éppen a graffitire hasonlító feliratot választottátok, választottad?

P. V.: A cím graffitiként való megjelenítése a tördelő ötlete volt, ami nagyon tetszett nekünk is. A borító szándékaink szerint arra utal, hogy a kötetben jól megfér egymással egy nagy múltú város nosztalgiája a jelen nyers valóságával.

Aki itt volt Szegeden a Könyvhéten, hallhatta Grecsó Krisztián megnyitóját, amelyben arról beszélt: kellenek a városnak az írók, mert

mítosz nélkül nem létezik a hely. Célja-e a kötetnek a kortárs irodalom és a város jelenének párbeszédét feleleveníteni?

Bene Zoltán: Hogy őszinte legyek, nem vagyok biztos abban, hogy ez a párbeszéd annyira élő lett volna korábban, legalábbis a széles tömegek szerintem sosem folytattak dialógust a művészettel. Úgy gondolom, hogy a művészet, benne az irodalom mindig is néhány kiválasztott embernek volt a legbensőbb magánügye, s manapság ez talán még inkább igaz. A kérdésre válaszolva azonban azt mondom, hogy legyen. Lehet célja a *Szeged effekt*-nek, hogy dialógust generáljon. A kötet Szeged 2011-es szépirodalmi arcképe, avagy hangulatjelentése. Ezért is bízunk abban, hogy nem csak Szeged csapódott le a kötetben, de valamilyen mértékben le fog csapódni Szegedben is kötet, és akkor akár még az a bizonyos párbeszéd is megelevenedhet...

Boldog Zoltán

„Ez a cigány nem olyan, mint a többi”

Beszélgetés Rafi Lajossal

– *A versek már nagyon fiatalon érdekelték, kisiskolás korában, a Hargita Népében jelent meg az első verse, magyartanárnője ösztönzésére. Hogyan emlékszik arra a pillanatra? Miről szólt a költemény?*

– Ez még a rendszerváltás előtt történt, négyszöget kellett formálnunk Ceaușescu tiszteletére és a béke dicséretére. A magyartanárnőm, Pál Anna megkért, hogy írjak egy beszédet a békéről, és olvassam fel a diákoknak. Hazamentem és elkezdtem gondolkodni, de semmi sem jutott eszembe, ami a békével állt volna szoros kapcsolatban, csak az, hogy Ceaușescu miatt tulajdonképpen éhezünk. Ilyen körülmények között a békéről kicsikét nehezen lehet bármit is írni. Időközben eljött az este, és én még mindig azon töprengtem, mit is mondhatnék én másnap az iskolában a témáról. Édesanyám észrevette, hogy szomorkodom, megkérdezte, mi bajom van. Elmeséltem neki, mi az iskolai feladat, és hogy nem tudok megbirkózni vele. Elmagyarázta, hogy a béke milyen szép dolog és hogy az egyik legszebb szó a magyar nyelvben. Akkor már jött is a vers, csak úgy magától.

– *Az osztálytársai, a barátai nem találták csodabogárnak? Hogyan viszonyultak Önhöz mint cigány költőhöz?*

– Tudták, hogy költő leszek, észrevették, hogy ez a cigány nem olyan, mint a többi. Nagyon szerettem a verseket, rengeteg szavalóversenyre jártam. Visszatérve az első versemhez, Pál Anna, a tanárnőm javasolta, hogy a verset postázzuk el a *Hargita Népéhez*. Egyed Bandi barátom imádta a cukorkát, bármire képes volt érte. Odajött hozzám és mondta, hogy te, Rafi, ha mondok valamit, veszel nekem egy dobozzal. Megígértem neki az áhított cukorkát. Na, és akkor hozta nekem az újságot, amelyben benne volt a *Béke* című első versem. Én nem vettem annyira komolyan ezt a verset, legalábbis nem olyan mértékben, hogy lapokba kerüljön... Aztán egy óra múlva az egész iskolai folyosó az újságot olvasta.

– *Hogyan fogadta a cigány közösség azt, hogy Ön verset ír? Látták a Béke című alkotását, megmutatta a szüleinek, testvéreinek?*

– Édesapám nagyon örült, kívágta az újságcikket, amelyet mai napig a pénztárcájában őriz. Aztán azokat a verseket, amelyeket tizennégy éves koromtól írtam az iskola ideje alatt, elégette, de nem azért, mert nem szerette őket, hanem mert félt a hatalomtól, aggódott: nehogy bántódásom essen. Nagyon közel lakott hozzánk a rendőrség is. Apám mondása, és én soha el nem felejttem: „légy érték a világnak, és legyél jobb, mint tegnap.”

– *Később leginkább magyarországi lapokban közölt, az első kötete, a Földhöz vert csoda is magyar kiadónál, a L'Harmattan gondozásában jelent meg 2007-ben. Úgy tudom, Kemény István és Bartis Attila sokban segítették az indulásban, mesterként is tekint rájuk.*

– Bartis Attila, vagyis tulajdonképpen édesapja, Bartis Feri bácsi, aki akkor az Összmagyar Testület elnöke volt, felfigyelt rám. Akárcsak Bartisék vagy Kemény, Choli Daróczi József is mesterem, segítóm volt. Főiskolásoknak készített cigány alkotóművészekről egy antológiát, amelyben én is szerepeltem, mint Erdély egyetlen cigány-magyar alkotója. A magyarországi romák körében népszerűbb a művészet, vannak képzőművészek, íróemberek közöttük, akiket nagyra értékelek, példaként említeném Lakatos Menyhért vagy Farkas József nevét. A könyvem megjelenése nagy öröm volt számomra, de nem azért, mert a hírnév vadásza vagyok. Azt szeretném megmutatni, hogy egy cigány is lehet ilyen ember, hiszen rengeteg rosszat mondanak róluk, rengeteg negatív előítélet terjeng róluk, sokszor, sajnos, nem alaptalanul...

– *A gyergyóalfalvi Faludy Fesztiválon készülő kötetének anyagából is felolvasott. Úgy érzékeltém, az új könyv stílusában, tematikájában nem sokban tér el A földhöz vert csoda alaphangjától.*

– Valóban hasonló témák érdekelnek most is, de ebben a könyvben szeretnék foglalkozni a székelység motívumaival is. Felolvastam a *Marci szomszéd* című írást, ami egy borzasztóan izgalmas történetet dolgoz fel. Gyergyóban találkoztam egy szőke kisfiúval, aki húzta be a kutyáját a patakba, hogy az igyon vizet. Egyszer csak arra jött az apa és megkérdezte tőlem, hogy nem láttam a fiát, mert mennyire idegesíti, hogy folyton elcsavarog. Nagyon megragadott a kisfiú és az apa karaktere, viselkedése. Ebből született a *Marci szomszéd*.

– *Hol fog megjelenni a kötet, mikor kerül az olvasók elé?*

– Siklódi Zsolt azt ígérte, amint megkapja tőlem a teljes kéziratot, sürgősen utánanéző a dolgoknak, ami a könyv publikálását illeti. Szeretném, ha az előszót Farkas Wellmann Endre írná; a könyv illusztrációit, metszeteit Siklódi Zsolt készíti el. Hamarosan megjelenik, pontos időpontot nem tudok még, sem pedig kiadót.

– *Hét gyermeke van. Gáborcigány törvényeket tisztelő felesége és Ön az őseitől örökölt szokások szerint neveli-e őket, fontosnak tartja-e a hagyományok továbbvitelét? Van olyan gyereke, aki örökölte Öntől az írói vénát?*

– Van egy kislányom, akivel, sajnos, nagyon erőszakosan kell föllépnem, hogy iskolába járjon. A feleségem már az idén elkezdte cigány szoknyába öltöztetni, már nem akarja a nadrágot fölhúzni, és ez nekem nagyon fáj, hiszen ő örökölt csak tőlem némi irodalmi hajlamot. József Attilát, Kányádi Sándort nagyon szereti, néha meglepődöm, milyen könyveket vesz ki a könyvtárból, még kortárs magyar irodalmi antológiát is hazahozott egyszer. Úgy olvassa ezeket, hogy az anyja ne lássa. Nem szeretném egyetlen egy gyerekemet sem erőszakkal megházasítani, ahogy ez nálunk szokás, sem pedig a továbbtanulásra kényszeríteni. Döntsék el ők, hogy számukra mi a jó út! Két lányom férjhez ment, a nagyobbik nemrég elvált, júniusban hazakerült, és most a napokban nagy nehezen visszaszereztem neki a férjét. Nem vagyok az elválások pártján sem. Nálunk van egy olyan mondás, hogy egy nő csak egy lámpacsó. A nők meg azt mondják a férfiakról: minden patakparton lehet egy férfit kapni. Ezekkel a szavakkal nem értek egyet, mélyen ütő dolog az emberi lélekben egy félresikerült házasság.

– *Dolgozik egy gábor–magyar szótáron. Mikorra sikerül befejezni, milyen tervei vannak vele?*

– Nagyjából megvan, de nem igazán látok érdeklődést, nem tudom, kinek adhatnám oda. Ez egy olyan általános gábor–magyar szótár, amelyből lehetne tanulni itt Erdélyben is. Nagyobb időtér kellene, hogy tudjak mindennel foglalkozni, a munkával is, az írással is. Három fiam van, bármikor hazahozhatnak egy feleséget... Lakást kell nekik szerezni, ilyen prózai dolgok is foglalkoztatnak, egyszer ezeket kellene valamiképp megoldanom.

– *Tarsolyában van egy regényötlet is...*

– Nemrég gyalogoltam Gyergyószárhegy fele a mezőn, nagyon hosszú utat tettem meg, és munkát nem találtam. Elcsigázva leültem egy bokor mögé, és elgondolkodtam, édes istenem, ki is vagyok én. Akkor ugrott be ez a társadalmiregény-ötlet. Egy cigánygyerek történetét mesélném el a gyerekkortól a felnőttkorig, amelybe napjaink társadalmi problémáit érintő kérdéseket is belefűznék, az éhínséget, a természeti katasztrófákat, az emberi érzések kiüresedését.

Varga Melinda

Rafi Lajos

Elhatárolódás

Távolra hullva a csóktól, a Nőtől,
A föld tenyerén pihenek.
Rongyokba csavart, néma sorsom
Isten kegyelmét vedli le.
Minden egy néma, halk kiáltás.
Az éj a Napba menekül.
Nyomja már negyven év a vállam.
Mégis mért vagyok egyedül?
Múltam süket jelenjén átpeng
Zord telek harcos nyomora.
A szél fúj, és önmagát fújja
az elmúlás pora.

.....

Csak tegnap jöttem rá, hogy
egy kerek kő is
tudja gurítani önmagát.

Új Május

Így van szavam szívéen a halk,
Zengő imám, ha nem zavar:
Bádogos iparos vagyok,
ám amikor fojtogató
gondolatok vernek pofon;
Nem ez vagyok.
Rég elmerült és önfeledt
eszmémekben még felfigyelek.
Mint rossz gyerek, ki csíntalan,
Kit nem zavar a zűrzavar.
Mint az, ki siratásait,
Az énje némaságain fel-felzokog.
Olykor magamra ébredek.
Fölkavarnak a reggelek.
Jajgat a Nap, úgy érzem.
S pihenő csöndje a magánynak reám kiált:
Ember vagyok és nem cigány.

Megjegyzés: (A cigány szó embertelent jelent)

Fiamnak, Róbertnek

Barna szemedben fénytükör,
Egy rossz érzelmen átesett.
Arcodon piros-pirkadat,
Miért sírsz kedves gyermekem?
Énemből lopott csönddarab
Kinek a tisztásán maradsz?
Szél fúj, átfúrja énedet.
Maradj velem a tűz megett.
Csöndem maradt darabjaként,
A vágy dúdolja énekét.
Odakint porzó hó szítál...
És megfagyott egy kődarab.

Csönd megülte

Csönd megülte holnapunkat.
Piszkos rongy-cafat.
Tisztítja bennem a múltat,
Szélcsend-áradat.
Isten arcán komoly-kínok
Lassan vedlenek.
Bűnjeit egy társadalom,
Némán vedli le.
Híven őrzött rongyaiban
Hazugság fogan.
Éhes fogán metsző kések:
Csóktalan szavak.

Véres komolytalanságok

Bárdos József rovata

Jaroslav Hašek

Švejk, a derék katona megvédi

Amikor már minden lap azzal volt tele, hogy a gaz liberális csőcselék elárulta a hazát, és olyan közállapotokat teremtett hön szeretett Csehországunkban, hogy még a legyek is lemerik szarni Ófelsége, Ferencjóska képét, Švejk tejeskávét kért reggelire, és kijelentette, hogy meg fogja védeni a hazát.

Rádásul ezt szegény Müllernével közölte, akit azonnal kirázott a hideg, mert még emlékezett rá, hogy mekkora botrány kerekedett abból is, amikor Švejk toloszékben vitette magát a sorozásra, és addig erősködött, hogy ő igenis tauglich, és küldjék azonnal ágyúölteléknek a gaz muszkák ellen, hogy a végén becsukták a bolondokházába.

Most hát a rémült takarítónő, miközben könnyes szemmel betálalta a kávé, kérlelni kezdte Švejket, hogy inkább a nyugdíját védje meg, legalább Palivec úrtól, a kocsmárostól, mert már így is tartozik három havi bérrel háziúrnak.

– Maga csak ne bántsa Palivec urat! – mondta Švejk. – Megvan annak a maga baja. Amikor megvette ezt a Kehely nevű kocsmát, annyira odavolt, hogy főnök úr lett belőle. Aztán az adóhivatal akkora adót vágott rá, hogy szart se ér az egész uraság. Azóta csak a kamatokat nyögi. Igaz, már nem sokáig.

– Miért? – érdeklődött Müllerné, akit ugyan nem érdekelt Palivec úr esete, de ha már egyszer az emberek bizalma, meg az államrendőrség ideállították, Hašek úrról, az íróról nem is beszélve, akkor neki kutya kötelessége volt, hogy meghallgassa és szemmel tartsa Švejket. – Miért? – ismételte meg, és elővette kis jegyzetfüzetét, hogy följegyezze, amit hall. – Talán nem akarja fizetni tovább az új és igazságos adókat? – nyomta meg az igazságos szót, és már nyalta is a tintaceruza végét, hogy kitörölhetetlenül felírja, hogyan szidja Švejk az adószedőket.

– Egy nyavalyát, Müllerné! Az embernek tartoznia kell valahová! Például az adóhivatalnak. Csak hát Palivec úr, mióta képviselő lett, annyira el van szegényedve, hogy nem fogja tudni fizetni az adóját sem!

– A Palivec? – csodálkozott Müllerné. – A múltkor is látom, hat lovat fogatott a homokfutója elé.

– Az nem az övé! Csak használja, mert benne van a dienstreglamában, hogy képviselőnek hatökör, azazhogy hat ló való. Mert sokat kell furikáznia az emberek érdekében. Meg is írta a Prágai Hivatalos, ahol közzétették, mi van a képviselőknek, hogy Palivec úr minden vagyona egy ágy, de azt is meg kell osztania valami nőszeméllyel, aki állítólag a felesége, pedig nem is a rokona szegénynek.

Müllerné kezében megállt a tintaceruza. Most írja, vagy ne írja?

– Ide figyeljen, Müllerné! – használta ki a takarítónő habozását Švejk. – Most rögtön elmegy Otto Katz úrhoz. Neki a nemzeti temetések méltóságának emelése céljából vettem egyszer vagy négyszáz méter schwarzgelb szalagot. De, tudja, az Istennek se akart elég baka meghalni akkoriban. Pedig generálmajor von Schwarzburg még Ceske Budejovicében kihirdette, hogy ő megvédi a közbakák jövőjét, ezért elrendelte, hogy ott azonnal mindenkinek szolgáltassuk ki az utolsó kenetet. Feldkurat Katz el is küldött, hogy vegyek azonnal két hizott libát vacsorára, mert kellően fel kell készülnie a dologra. Meg faszoltam vagy kétszáz tégely popsikenőcsöt a Holácek téri patikusnál, hogy legyen mit fölkenni a bakákra. Haladtunk is másnap szépen, nem mondom. Nem úgy, mint amikor Katz tábori lelkész úr tökrészen annak a Majka Becherovka nevű kurvának akarta feladni az utolsó kenetet, pedig a nőnek kutya baja se volt. Mert írva vagyon, harsogta a feldkurat úr, hogy a delikvensnek minden érzékszervét illetni kell a kenettel! De Majka csak sikoltozott és vihorászott, és makacsul azt ismételtette, hogy neki semmilyen érzékszerve nincsen a két lába között. El is húzódott így a kenet feladása vagy két óra hosszat. Amikor aztán az utolsó bakát is bekentük, Lukaš őberlajtnant is kivágott egy szép szónoklatot, hogy ti marhák, most már boldogan megdögölhettek, mert a jóságos tábornok úr megvédte a jövőtöket. Volt ott olyan illatár a popsikenőcsötől, hogy a generálmajor az egész ezredet beleparancsolta a Hrubec-patakba, mert attól tartott, hogy a gaz muszkák kiszagolják, merre vezet a seregét. Mindenesetre szalag maradt bőven. Na, abból hozzon nekem vagy három métert, mert kellően föl akarom vétezní magamat a haza védelmére. Értette?

– De mit mondjak a tábori lelkész úrnak?

– Maga csak ne mondjon semmit. Bemegy, az előszobában lekasztja a szalagot a fogasról, levágja a megfelelő méretet, és elhozza nekem. Katz urat ezért kár volna felköltetni a napi rendes delíriumából.

Amikorra, úgy jó egy óra múlva Müllerné beállított a szalaggal, Švejk már megmosakodott, megberetválkozott, fejébe csapta a kifényesített gombú katonasapkáját. Aztán nekiállt, a szalagot apró darabkákra vágta, és teletűzdelte magát fekete-sárga szalag-darabkákkal.

Véres komolytalanságok
Bárdos József rovata

– Majd én megmutatom nekik, hol dobog egy igazi hazafi szíve! – kiáltotta lelkesen, amikor a tükör előtt a maradék fél métert sálként a nyaka köré tekerte.

Müllerné nem nagyon értette ezt a szív-dolgót, tekintve, hogy Švejk még – tisztesség ne essék szólván – a seggére is tűzött két nagy tenyérszál kokárdát.

Aztán elővett a tükrös fiókjából egy fekete-sárga keretes kivágott újságlapot, azt nagy istenkedések közepette fölszerkesztette egy hosszú fapálcára, amiért Müllernét külön leküldte Tauchen úr szemközti papírírószer boltjába. Az újságlapon a Kaiserliche-Königliche Együttműködési Himnusz volt olvasható németül, amit Švejk saját cseh fordításában azonnal zengeni kezdett:

Hallgassatok Ferencjóska szavára,
Feltűzi ő a muszkát a szarvára!
Az emberek himnuszt zengnek tenéked,
Ferencjóska, magasan leng fenn éked!
Faszolj tőlünk, ami csak kell, keményen,
Ferencjóska, a jövőnket te véded!

– Hát a rímelés hagy némi kivetnivalót maga után – mondta Müllernének Švejk –, de megmondta feldkurat Katz is, hogy nem a rímek, hanem az emberek hite számít az ilyesmiben – tette hozzá.

Volt még két másik strófa, azokat Švejk már az utcán danolta. Mondanom se kell, hogy jókora feltűnést keltett a kokárdáival, a botra tűzött Együttműködési Himnusszal, meg a háta mögött, kezében jegyzetfüzettel settenkedő Müllernével. Nem is beszélve arról, hogy – szép, nem szép – az Együttműködési Himnuszt nemcsak kissé szabad fordításban, de erősen hamisan is énekelte.

Előbb csak megálltak az utcán az emberek, de aztán egy-két bátrabb csatlakozott hozzá. Mire a Pardubice térre ért, már egész kis regement vonult mögötte. A Himnuszbba is egyre jobban beletanultak, csak úgy harsogott tőlük a tér. Így vonultak aztán körbe a városban, egyre többen és többen. Valahonnan kétfejű sasos zászlók is kerültek, valaki egy blondelkeretbe rámozott, üveg alá rakott Ferencjóska-képet is hozott, egy kissé részeg úriember pedig, akinek még nem sikerült hazaérnie az előző éjszakai mulatozásból, kezében lampionnal zárta a menetet. Lassan úgy néztek ki, mintha ők volnának a Szent Pelegrin-napi körmenet, és éppen a barmok meg a tehenek gyarapodásáért vonyítanának.

Közben kiérték a Šmíchov utcai lakótelepre, ott Švejk bevezette a menetet egy hatemeletes bérházba, felmeneteltek a tetőre, majd

Véres komolytalanságok
Bárdos József rovata

onnan a másik lépcsőházon keresztül ki újra az utcára, és talán még most is vonulnának, csak hát az történt, hogy a lakótelepen Švejk végképp eltévedt. Szerencsétlenségére éppen belebotlott egy hazafelé tartó csendőrmesterbe, és ártatlan képpel megkérdezte tőle, hogy merre menjen tovább, ha meg akarja védeni a hazát. Amiből az lett, hogy Švejk kapott két nagy pofont, meg egy rúgást a fenekére. Az őrmestert elismerés illeti, amiért sikerült éppen a két kokárda közötti szakaszfelezőt eltalálnia. A Švejket követő tömeg, persze, egy perc alatt szétszaladt: hálátlan az emberiség. A derék katona tíz perc múlva a csendőrségi fogdában már azt magyarázta egy keménykalapos úrnak, akit azért hoztak be, mert állítólag nem kellő tisztelettel emlegette Ferencjóska kocsmaiban, hogy ő csak elöl akart járni a mindenféle liberálisok és más katonaszökevények elleni küzdelemben, akik hagynák, hogy Ferencjóska képét leszarják a legyek. Mert az embernek legyenek értékei. Ahogy Lukaš főhadnagy úr mondta, amikor a bakákat kentük azzal a jó illatú popsikenőccsel, magyarázta Švejk, hogy a legfőbb érték az ember!

A másnapi Prager Tageblatt, persze, azt írta, hogy egy kivezényelt csendőrosztág kíméletlen kegyetlenséggel verte szét a nemzeti érzelmű cseh emberek békés felvonulását, és külön kiemelte a katonasapkásokokárdás vezér bátorságát, aki az újságíró beszámolója szerint egymaga vagy ötven csendőrt letepert, mire a túlerő diadalmaskodott fölötte. Hasonló hangnemben tudósított a Bohemia című lap is, amely még riportot is közölt a kokárdás vezérrel.

Hogy honnan vették azokat a szavakat, amelyeket ez a cikk Švejk szájába adott, nem tudni. De hát így van ez, ha a sajtó bármit megírhat anélkül, hogy felelős emberek ellenőriznék, megfelel-e az írás a kiegyensúlyozottság és a megbízhatóság kritériumainak. Még szerencse, hogy a Prágai Hivatalos megírta, a hatóságoknak sikerült megakadályozniuk a pofátlan liberális csöcselék nemzetellenes provokációját.

Mindenesetre Švejk elégedetten lapozgatta az újságokat, amiket Müllerné másnap a reggeli tejeskávé mellé beadott neki a szobájába. Még az este hazakerült, miután a csendőrorszobán hiába bizonygatta, hogy csak meg akarta védeni Ferencjóska meg a hazát, hülyének nyilvánították, a bolondokházában viszont már ismerték, és nem voltak hajlandók felvenni az ápoltak közé: csak megzavarná a benti, békés életet.

Közelítések egy fáradhatatlan Távolodóhoz

Marton László *Az utolsó funky*
című kötetéről

Sötét szobabelső, csak a lejátszó felől látszanak fénypontok. Mindegy, mi szól, legyen most Iggy Pop. A *Passenger*rel utazunk a semmibe. Hisz elsimul tulajdonképpen a dobór-rezonancia és kiegyenesedik a gitárhúr-amplitúdó. Semmibe vész a hang, az utazás, amelyet a hangszer membránja, huzala és most a hangfal közvetítő-közege megtesz. Ami viszont közben történik, az megtapad valahol, bolyong bennünk, messzeszáll. Ez a messzeszállás, ez a névbe is vett, vers- és életprogramként gyakorolt kényszer és vágy, a távolodás határozza meg Marton László Távolodó költeményeit. Szenvedélyes, sziszifuszi, elszánt, vissza-visszariadó, magába (meg)térő mozgás ez. Az is lehet, hogy nagybetűvel írandó.

Közhely, de a jó borító hangulati kulcs a mögé rejtett versekhez. Színeket és hangokat ígérő prelúd és promenád. *Az utolsó funky* fedlapja Dusza Tibor festményének felhasználásával készült. Borús háttérbe vesző, hipnotikus, kavargó kontúrokat ígér, szemek nélküli tekinteteket, testetlen, óvatos érintést. Van benne valami hitetlen-elszánt újra-nekifeszülés. S mint ilyen, előlegezi és összegzi is a kötet verseit. Akárcsak a Patti Smith-től kapott mottó – „*Olyan messzire távolodom,/ amennyire csak lehet, míg el nem/ vesztem a visszatérés fonalát.*” – abszurd, szinte kivitelezhetetlen küldetése. Hogy lehetne ugyanis végleg feledni az origót, az indulást, szabadulni a leírttól, ha ráadásul mindennap, mantraként, magunk elé is mormoljuk? A kötet egésze szempontjából fontos szempont, feloldhatatlan paradoxon, kétségbeesett, majd beletörődővé szelődülő hullámmás ez.

A versek elé illesztett *Figyelmeztetés* – lemezeken találni hasonlót, verseskötetben ritkábban – tájékoztat: harmincöt év alatt állt össze a karcsú füzet. A szikár szerkezet mégsem annyira ráérős, finom mívű

pepecsmunka eredménye, hanem inkább helyzetekkel való találkozások, heves fellángolások és a sorokkal történő többszöri szakítások nyomvonalán alakult. Válogatott és új versek helyett talán még helyesebb volna régebbi és újabb bolyongásokat írunk. Így pedig – noha hosszabb-rövidebb időre elhallgat a zene – mégiscsak életút-kontúrt rajzol fel a kötet.

Ha nagyzenekari mű lenne, a kötet részéről azt írhatnánk, négy tétel, de mivel ez inkább karcos rock and roll, mosdatlan punk, néha meg füstös jazz, illóbb négy lemezként meghatároznom. *Feltárás, Hangtalanul, puhán, Burok, Helló, semmi!* Négy lemez, amelyek a gondos szerkesztésnek (potméter-csavargatás, stúdiómunka, ha tetszik) hála érdekes és érvényes, ugyan kissé foghíjas diszkográfiává kapcsolódnak össze. A kötetkezdő (*Moziba*) című vers egy banális kalandból, kisebbfajta utazásból való „hazaoldalgással” zárul, a kötet végi (*hello semmi*) pedig egy újabb utazást vizionál, de akkor nem hallatszik már a düh és rezignáció. Elsimultak a hullámok. Képtelenség ugyan elvonulni az elmúlás elől, de csábító azért a lehetetlent vágyó vakmerőség – vállalja büszkén a kötet. Ha sikerülne a távolodás, a hazatérés is jól esne már. Mire kiszaladna a szánonk a megdondolatlant vád: de akkor mivégre? – a szerző visszanéz még a könyvébe egy pillanatra. „*Miért nézel így rám?*” – kérdezi, mintha azt súgná, hogy egyhelyben pörög a bakelit, míg végigolvassa a tű, és helyben köröz a céde is, amíg a lézer világítja. Távolodik is, meg nem is.

Rögtön pontosítanék. A *Feltárás* ugyanis nem önálló lemez még, inkább ritkaságokból, a korai évek demói közül válogat. Közel negyven éves verseket, bakelitkarcokat, hangfoszlányokat és különféle módosított tudatállapotok emlékképeit („*egy új trippe cserélem magam*”) szerkeszti ebbe a részbe a szerző. A távolodó-iskola kamaszos, első, ingervadász éveit. Időűző pillanatképek villannak fel, mintha diavetítőt néznénk. Mindegy merre, csak a mostból el! („*do it 'til you're satisfied*”) Az élmény meghosszítható, ha az átélés után le is jegyzi – állítja Távolodó –, de ha a sorok is elkészülnek, újra az üresség vár. („*most hogyan tovább?*”)

Végig üvölt a zene. Bowie, Iggy Pop, Ultravox, Patti Smith, Miles Davis. Örjítő, felforgató a hatása. És Távolodó hőseivel szórakozik. Hunt Sales helyett dobol, Patti Smith-szel „*egymásba rothad*” a húruk, Kassákkal csatangol, Marlowe-t arra kéri, segítsen neki előkeríteni az elkallódott életét. Az elszakadási szándék mellett a versekben ugyanis megtalálható a lenyugodás utáni visszatérés vágya is, a kellemes ernyedtség perceit követő felengedés várása. Az erős indulások fonákján pedig a megbánt makacsságokat olvashatjuk. Pár helyen modorosak, túlírtak a sorok. Holott ezeknek a verseknek a fészületlenségükben volna az ereje. Megcsinálatlanul, csapzottan őszintébbnek hatnak. A jobbik részük működik is. A disszonanciában viszont elvész az asszonánc, az ürességben nem látszik, így feleslegessé válik a dísz.

A második, *Hangtalanul, puhán* című rész költeményei másfélék. Egészen másfélék. A recsegő, izzadt klubkoncert után csendes, kávézói gitárdallam intimitását hozzák. Indulati kitörések helyett formalista gyakorlatokat, (vers)írás reflexiókat, – „(milyen lehet egy szép sor?)” – távolodási kísérletek helyett ráközelítéseket testrészekre, szavakra, helyzetekre. Nem kalandok ezek, nem indulások és torpanások, inkább lírai, alig-mozduló helyzetrajzok, elmés-elmélkedő versek („visszavonom visszavonásomat”). Lassul is itt a kötet, halkulnak szavai, koncentrált figyelemre számít. Alvás és ébrenlét, napfény és éjszaka között tétován egyensúlyoznak a versek („a párnám/ felett / egy mondat / kering...”). Jobbára ügyesen cselez, itt-ott azonban túlságosan csúrt-csavart versjátékba kezd.

Ha a *Hangtalanul, puhán* versei lassítanak, úgy a *Burok* című következő szakasz egy el nem múló, vissza- meg visszatérő, megállt pillanat ciklusa („az a nap, az az egyetlen perc / lejátszódik újra és újra”). Egy el nem szakadt elszakadásé. Össze, sőt egymásba érő testekről olvasunk, mégisincs köztük semmilyen kommunikáció, csak állatias interakció („Verembe hányt sebesültek / vergődhetnek így egymásban.”). Másfajta távolodás ez. Nem az éntől, szántsándékkal történő, már-már követelt, hanem a másiktól, a szeretett személytől való kényszerű távolodás. Olyan úrt hagy maga után, hogy elveszettnek tűnik a hazatérés lehetősége is („S az egyetlen erő, az egyetlen hurok / és szorítás: távolodásunk.”). Már azt hinnénk, nincs többé mozgás, megszűnt a mozgató, ám ekkor váratlanul megszólal egy régi „távolítószert”, Miles Davis trombitája („és a magnóban Miles fújja: / »Igyál, még ígyál!«”). A zenével visszatér a vadság, a korai versek dühe, önvádja, önelemző hangja, felhangosodik ismét a líra.

Az olvasó a negyedik, utolsó rész előtt átgondolja az eddigi távolodások eredményét. Fellángolásokat vesz sorra, kihuny, mégsem hiábavaló üstökösöket. Öszinte, elemi helyzetdalokat, fél emberöltő dacos, többszólamú, kakofón zenéjét. A *Helló, semmi!* nem hoz új hangzást, nem önálló lemez már. Inkább áttekintő-újrágondoló remix-album. A régi dalok újrachallgatásának, az emlékek újraélésének, a „*Lejárt lépések*” újrarárásának eredménye. Az újraírás és az újraírás. A szürkületi időé, amelyben a verselő és a szerkesztő éber még ugyan, de a Távolodó már fáradni látszik. A kötet záró ciklusa így talán a megállapodásé is. Tompább ugyanis a lüktetés, keserűbb a hang, ezért a szerző óvatosan lehalkítja a készüléket. Mintha elaludna. Közben csendben, gondolatban, talán tovább távolodik.

(Marton László Távolodó: Az utolsó funk. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2011. 72 oldal)

Vass Norbert

Sebek testen és (mű)nemen

Csobánka Zsuzsa *Belém az ujját* című
kisregényéről

Annak ellenére, hogy Csobánka Zsuzsa *Belém az ujját* című kisregénye már kivillantott magából valamit a szerző honlapján, illetve néhány folyóiratban is közzétett rövidke ízelítőben, a naiv olvasó nem lehetett biztos abban, hogy efféle prózaszörnyeteggel lesz dolga. Ha termetre nem is, tartalmában mindenképpen nehézsúlyú, pozitív értelemben vett szörnyeteggel. A *Szex és New Yorkon* nevelkedett nőregények, vagy ami még rosszabb, a feminista irodalomelmélet leckéjét felmondó unalmas kísérletek áradatában ritka az efféle velejéig posztmodern, női szöveg, amiről nem csupán annyi juthat eszünkbe: na, ezt jól megírták. Mert noha Csobánkán is érezni némi iskolásságot, nála a leckemondás valahogy természetes, zsigeri, mintha az, amit felmond, önmagáról felállított tézis lenne. Így hát Bartis Attilának a fülszövegben írt velős véleményével nehezen lehetne vitatkozni: „Csobánka Zsuzsa (...) sokkal mélyebben nő, mint akiknél írás közben ez az istennek se tud evidenciává válni, és vagy rejtegetik, vagy mutogatják a nőségüket (...). Természetesnek lenni annyi, mint hitelesnek lenni. És Csobánka Zsuzsa hitelességéhez, legalábbis számomra, nem fér kétség.”

A *Belém az ujját* lendületes olvasmány, amely, ha nagyon akarjuk, a családregegy műfajához közelíthető leginkább. Ne várjunk generációkra különülő, szépen megformált nagyszülőket és gyerekeket, inkább csak villanásokat, apró pillanatokat, töredezett emlékképeket. Szerelemről, életről, halálról, Istenről, nőségről mesél. Mialatt a regény kezdetén még nagyjából következetesen váltakozik Marla és Martin – az összes többi karaktert összekapcsoló két volt szerető – szövege, addig az olvasás során ez a rendszer egyre kaotikusabbá válik, ugyanis egyre több szereplő kap hangot. Tetszetős ellentmondás, hogy a narráció szételésének folyamatában éppen a történet kikerekedése megy végbe. Érdekes, hogy a regény karaktereit és a köztük lévő

kapcsolati hálót is csak a könyv végében elhelyezett ágrajz segítségével tudjuk pontosan meghatározni. És mivel erre vonatkozó leíró részeket nemigen találunk, illetve az elbeszélői pozíció is folyton változik, nem is mindig könnyű feladat ez. Függetlenül az elbeszélők nemétől, erősen érződik egy markáns női tónus – kockáztassuk meg: a szerzőé – vehemenciája, ami a könyvnek naplójelleget kölcsönöz. Ez a ziláltság azonban nagyon is megtervezettnek hat, itt-ott még önironikus megjegyzéseket is találhatunk a kiszólásokban: „*Légy szikár és fókuszálj!*“. A fókuszálással nincs is semmi gondja Csobánkának. Olykor lenyűgöző fegyelmezettséggel visz végig egy-egy erőteljes képet az első pillantásra csapongó, szétszórt gondolatáradatban. Többek között itt mutatkozik meg leginkább a szerző korábbi, lírikusi múltja.

A szerelem élet – mondja a regény Marlája. „*Egy elmesélhetetlen történet, amire majd egészen másképp emlékszel vissza.*“ Az elbeszélhetetlenség elbeszélésének paradox helyzete okozhatja tehát e zilált narrációt. A különböző korú-nemű szereplők egy-egy életpillanatának szigorúan a testre összepontosító felidézése mintha segítené ennek a felettes hangnak e biológiai, megfogható, sebezhető létezőn keresztül a szerelem és az élet anatómiájának feltárásában. Ez utóbbi metafora nem véletlen. Tekintsük csak a szuggesztív címet, amely azonnal a testiségre, szexualitásra irányítja a figyelmet, másrészt ezzel egy időben az ember bensejében való mohó kutakodás elvont, pszichoanalitikus értelmét is felkínálja. Mit jelent az, ha valaki szeretőt tartván is képes a felesége bőrén keletkezett gennyes hólyagokat alázattal kiszurkálni (*Erotika*), vagy ha egy évtizedek óta tartó házasságban reumás kézzel fejt le lassan, meghittén feleségéről a kombinét (*Akt*), vagy ha egy nő férfinak otthon a konyhában egy másik nő melle, szája, csiklója íze jár az eszében? Az erotikát a benne foglaltatott szentséggel, halálfélelemmel, esendőséggel mint az ember bensejének testen keresztüli legőszintébb, legkiszolgáltatottabb megnyilvánulását.

A regény egyik központi motívuma a seb, amelynek különböző jelentésrétegei a Martinról szóló részleten jól nyomon követhetők. Itt egy számítógépes játék piros pöttyéről egy metrón utazó nő kivakart sebének látványára asszociáló képen át egy, a szereplőnek az anyjához, nőkhöz, szeretőkhöz való viszonyát tükröző beszélgetés idéződik fel: „*Időbe telik, de meg akarok bocsátani. Nem az üdvözlésért, hanem mert nem hiszek a dühben. Én, Martin, sosem haraptam nyomokat a testen. A test szent, ezt mondogattam, de legalábbis hittem benne. Aztán az élet arra tanít, nem az. A dühből és kéjből nem marad semmi. A sikolyok elhalnak, el a nyöszörgések, és a rángások is. Ami megmarad egy ideig, mert emlékeztet arra, ember vagy, lehet benned jóság is, hisz szeretnek máshonnan való. Hogy ki mellett ébredsz, hogy kit hívsz fel, vegyen más tejet, kenyeret, mert később érsz haza. Aki tudja, te a törülközővel hosszabban szárítod a talpad, gondosan törled az ujjaid közt a vizet. Annak vagy a belső sebe.*“ (Egyérintő)

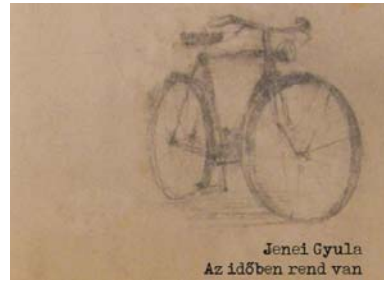
A fókuszálásával ellentétben a szikárság imperatívuszára ironikus válasz a regény parttalan írásmódja. Álljon itt még egy hosszabb idézet, amely szép mintája a kötet szabad asszociatív írásmódra emlékeztető, hétköznapi szófordulatokat bőven egymásra halmozó, szólamokat ide-oda csúsztató stílusának, amely egyúttal felveti a test, a szexualitás – az irodalomkritikát régóta foglalkoztató – irodalmi reprezentációjának problémás kérdését is. Csobánka szövegében, noha nem mondható egyedi kísérletnek, kisebb-nagyobb sikerrel bebizonyosodni látszik annak lehetősége, hogy a rendelkezésünkre álló, testiséghez kapcsolódó vulgáris szókincs alkalmas a pornográfia mellett mélyebb érzelmi viszonyok kifejezésére is. „[Martin] Könyékig volt a mosogatólében, mikor Szofka a konyhába ért, Későn jövök, a gyerekeket elintézed? Marla fenekét látta a buborékokban, Marla száját, ahogy a farkára bukik, a testnyílásait, ahogy belézsuszakolja magát. Test a testhez, én itt állok, mert mást nem tehetek. Csak annyit múlt, hogy nem kellett volna késni. Időben érj haza, ne kelljen rád várni. De olyan édes volt, hogy most kimaradhat, a tárgyalás elhúzódik, hosszúak lesznek a köszöntőbeszéddek is. Marla forró hasa és háta. Ahogy szétkeni a mellén a gecit, gyorsan mozdul, mint a kisállatok (...) Marla testén só van, Martinból ennyi marad, kimarja és kiszárítja, természetlen talaj lesz a lányból. Mint a sót, úgy szeretlek, de hazugság volt abban a mesében is, a só itt geciből marad, ne szépítsd.“ (És a katonák?)

Csobánka stílusa nem csupán a sztereotipizált női írásnak, a szövegben (mesterkéeltség nélkül) szétáradó női szubjektumnak mintapéldája, de a líra és az epika műneme közötti átjárhatóságnak is remek bizonyítéka. E célból érdemes akár együtt olvasni a regényt a szerző korábbi írásaival (érdekesség gyanánt még a regénybe mitologizáló szándékkal beültetett Fésűember alakját is megtalálhatjuk). Izgalmas megfigyelni, hogy miközben a szerző törekszik a valóságos alapok megteremtésére – vagy éppen azokra építkezik? –, folyton felhívja a figyelmet a szövegvilág konstruált voltára. Ezzel párhuzamosan pedig az egésznek egy Lynch-filmre emlékeztető eszeveszetten komoly és egyben cinikusan fanyar humort kölcsönöz.

A kísérletező posztmodern, illetve a női tézisszövegek, valamint a testkérdést tematizáló rövid- és hosszúpróza után nehéz nem közhelyesnek lenni. Csobánka Zsuzsa első kisregénye túllép a kliséken, és széttartó, a lírához is közel kerülő hangján Proustra és Joyce-ra is emlékeztető szövegműényt nyújt az olvasónak.

Ráébredések

Jenei Gyula *Az időben rend van* című kötetéről

„[...] aki ujját húzott az idővel,/ dobja francba az órát. [...]“

Jenei Gyula legújabb verseskötete polcra való, s ez talán a legszebb bók, amit egy könyvről mondani lehet manapság. Már megjelenése is remekbe szabott: mielőtt megismerkednénk a versekkel, megállít a borító. Nehéz meghatározni, mi teszi egyszerre szokatlanná és megnyerővé, de az biztos, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni, s bár érződik rajta némi esetlegesség, olyannyira inspiratív, hogy rögtön megdolgoztatja a befogadót. (A színválasztás, a betűtípus, a grafit annak a nosztalgikus tűnékenységnek érzetét kelti, amelyet utoljára Fellini *Amarcord*-jának nézése közben érezhettünk.) Ez teszi lehetővé, hogy a bicikli motívummá emelkedjék anélkül, hogy (még) létjogosultsága lenne, s maga a gondolatébresztés hosszú perceket vesz el, míg odáig jutunk: *Az időben rend van*.

A hétköznapi menetrendből ily módon „kilassulva“ ambivalens megnyugvást kelt a cím, amit az írógép-korszakra való emlékezés asszociációs ereje még tovább fokoz, s rögtön kételkedni kezdünk, mintha provokálnának – ami a kategorikus kijelentések és az emberi természet találkozásokor gyakran megesik. A szórend-választás mintegy implikálja a nyugtalanító érzésért felelős kérdést: akkor hol, miben nincs rend? Ugyanakkor, ha az időben rend van, az idő (sőt: Idő) rendben van? Ennyi impulzus után ki hagyná becsukva a könyvet?

Ezt a kereső, bizonyosságra váró érdeklődést kiválóan koordinálja és tompítja, hogy zárt térbe és más idődimenzióba kerül az olvasó. A kötet hangulatát ugyanis a tipográfiailag jól elkülönített *Hajnali éberség* egyértelmű reminiszcenciája határozza meg, zártságát pedig a ciklusokba rendezés, illetve a keretes szerkesztési elv adja. Olyan ez,

mint a védőháló: nem engedi, hogy mélyebbre zuhanjunk a kelletténél. A fent említett költemény az első ciklus egyetlen darabja. Szorongó, riadt alanyiségének kortárs háttérében támaszként sejlik fel (az egyéb motívumokon túl) a megindítóan suta rímpárok kosztolányis bája. Az életösztönből eredő teoretikus viaskodás az elme nyomasztó félelemkonstrukcióival sugallatként lengi át a gyűjtemény legjobb darabjait.

A *Vaktükörszilánk* versei azonban nem tartoznak ezek közé, jóllehet ez a megállapítás leginkább a recenzens alkalmi költszet iránti ódzkodásának tudható be, s bár ellentmondásosnak tűnhet, hogy a választott mottó mégis innen származik, az idézés kettős, hiszen eredetileg Körmendi Lajos fogalmazta meg. Az erős indítást követően ígéretesnek hangzik a cím, s a meghitt fotel-magányba burkolózó, „helyzetbe hozott” befogadóra lelkesítőleg hat a tördelés nyújtotta hangsúlyváltások jelentésárnyalatainak ízlelgetése, ám hamar kiderül: ami a *Legszebb álarca*-ban még izgalmas, az *Alvó titánok*-ban már sokat veszít funkciójából. A ciklus helye és szerepe ad hoc jellegűnek tűnik, a kötet egészét szemlélve azonban (kissé hosszúra nyúlt) dedikációként értelmezhető.

A *Két reggel* című költemény illik leginkább a borító hangulatához. A valószerűtlenséget, a véletlennel látszó párhuzam mögötti okszerűséget az erről való hallgatás, a pusztá rögzítés csupasz vágya teszi igazán hatásossá. Az érzelmeket csak a felszínen borzoló emlékezés szépsége, mely megidézi, és nem faggatja a múltat (hiszen tisztában van vele: *amit nem őriz meg az emlékezet / [...] a tudat rekonstruálja*), a ciklusnak címet adó és annak közepén elhelyezkedő versben jelenik meg legérzékletesebben (*Másként mesélnéd*). Az emlék pillanatképszerű ezekben a versekben, még akkor is, ha mozgás van bennük, mert a dinamizmus hiánya, a folytonosság monotóniája éppúgy eltávolítja az esemény(ek)e(t), mint az érintett személy(ek)e(t). Az odaértett párbeszédnek inkább levélbeillő monológok, a külvilág benyomásai által rövidfilmekben megjelenő emlékfoszlányoknak éppen „levetíthetőségük”, meglétük fontos, nem pedig valóságértékük vagy igazságtartalmuk: (*[...] – te biztosan másként/ mesélnéd! – de végül nem fontos ez sem.*)

A gyerekkori álom, a kamaszkori szerelmek emlékének megjelenése, sőt keresése (*böngészek az iwiw-en, s persze rád keresek. rád is.*), az első egység megemlékezései művésztársakról, barátokról, szándékos áttekintés érzését keltik az olvasóban, és ha erre alapoz, meglepődik a folytatáson. Az *Ok* és *okozat* eltérő tartalmú, hangvételű, formavilágú művek egyvelege. A nyitó és záró darab az elmúlás higgadtan stilizált ábrázolásától vezet a hirtelen találgatások, a nemtudás félelméig. A köztük lévő pár soros költemények érzés-, eszme- és szívmorzók, jegyzetek, amelyek súlytalanságukkal érzékeltetik, hogy a legemlékezetesebb életélmények éppen azok, amelyeket megtanultunk

magyarázat nélkül befogadni és elengedni, amelyeknek egyetlen oka a megélés maga (*cseresznyemagok a számban. eső veri/szagossá a port. s miként az utak, vagy mint a jó szagú szél:/jöttél és mentél*).

Az *Egy érzés leltározhatatlansága* minden kétséget tisztáz a befogadóban: ez az a ciklus, amely miatt a kötet létrejött, bármennyire is szépen felépített a crescendo. A mosolyokat keserédessé tevő memento mori életrutinná vált gondolkodásmódjának, az éberség mögötti feszült, elemző figyelem tematizálásának alapja az anya kórházi haláltánca. A szemlélődő, saját érzelmi viszonyulásaival vívódó lírai én a legtisztább, társadalmi elvárások nézőpontjából viszont a legmegdöbbenőbb megoldást választja: bátran és végletesen őszinte. (*[...] a fájdalom és /az öröm csak ritkán volt közös / [...] nem röstellkedem most emiatt. Illetve jó lenne, ha meghalnál, anyám, / [...] aztán / arra gondoltam, / le kellene írnom, / ne csak így: sunyin, magamnak, tükörbe.*) Többször előfordul szövegszerűen, hogy az írás a helyzettel való szembenézés eszköze, vagyis a rögzítés a gyász munka terápiás fázisa, de olyan torokszorító líra ez (mint Polcz Alaine prózában), hogy eszünkbe sem jut azt gondolni, semmi közünk hozzá, vagy hovatovább neheztelni ezért. A versek érzelmi kronológiát követnek, az aggodástól egészen odáig, amíg már csak *a test a konkrét/a hullaházban, a gyermekkor égeről lepotyogtak / a csillagok*.

A záró ciklus két hosszabb költeményből áll, ami megbillenti ugyan a keretes szerkesztés egyensúlyát, mégis választ ad a cím kapcsán felmerülő nyugtalanító kérdésekre – amennyiben igazolja őket. A címadó vers *egy kiadó, eladó ház fekete-fehér fényképes családtörténete* – a lezáró és továbbvivő, apját, anyját eltemető lírai alanyé. Látszólag a korábbi minták mentén történik az emléкке záras folyamata, de a gyermekkor elmúlása dupla veszteség, mert a szülők halála zárja rövidre, s mindennél jobban felerősíti aényt: mi következünk (*lefotózom a tornácot. / ha negyven évvel ezelőtt / tartanám a fényképezőgépet, / talán kilépne az ajtón nagyapám, / [...] de harminckét éve halott – / s az időben rend van; illetve árnyékom memóriakártyára mentve / – valameddig visszanezézhetően*). Így derül ki, hogy ez a rend nem biztonságot adó, mert könyörtelen és *formázhatatlanul végleges*. A kijelentés határozottsága valójában görcsös megnyugodni akarás. A kötet utolsó darabja már címében jelzi (és alátámasztja) a szorongás pánikszerű állapotát (*Ritmuszavar*), hogy a hajnali éberség tulajdonképpen két nem-alvás közötti forgolódás, s a gyermeki lét vége a visszaszámlálás kezdete (*hányadik telem már ez? / s hányadik lenne / – ha visszafelé számolnám?*).

A könyvben egyetlen mondatkezdő nagybetű sem szerepel, befejező sora pedig kérdés, ráadásul feltételes módban. Szinte követeli, hogy összeolvassuk a címmel: *Az időben rend van – ha visszafelé számolnám?*

ÉLETMÉRLEG

Portré Mayer Éva grafikusművésről

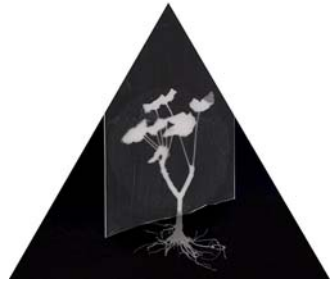
Rónai-Balázs Zoltán

VALAHOL a groteszk és a szürreális határán tartózkodunk – mondanám –, és zihér, hogy jó páran bedölnének neki, csakhogy nem igaz. Gondolok itt a legutóbbi, Molnár Ani Galéria-béli kiállítására, ami 2011. november 18-ig látható még, Életmérleg címmel, de „is“, vagyis nemcsak arra, hanem az ifjú grafikuslány eddigi törekvéseire szintén, melyek ebben a mostani tárlatban, az itt szereplő – emberséggel, költészettel, drámaisággal teli – alkotásokban kulminálódnak.

PORTRÉ, ennek az írásnak ez a műfaja, és a portrénak szabályai vannak, nem utolsósorban elvárás vele kapcsolatban, hogy lineáris legyen, követhető, ne csapongjon, szóval, mint mondtam: lineáris lehetőség. Mégsem az. És több okból nem. Egyrészt, mert portré, vagyis képet óhajt adni, és most képzeljenek el egy arcképet – nos azt nem lehet, csak egyszerre látni, magyarán korántsem lineáris. Másrészt az ábrázolt művész, aki a közönségnek leginkább a művei, szintén nem lineárisan közöl, sokkal inkább kis egészekből összeálló nagy egésszel, értsd: egy mű, meg az összes, és mindegy, honnan kezdi enni az ember. Kicsit tehát – vélem, ez sokaknak beugrik – vissza a(z) (irodalmi) posztmodernhez, de ez csak a jelen írásra igaz, a befogadás jellemzőire egy képzőművészeti alkotással kapcsolatban korántsem. Tömören úgy

lehetne kifejezni, képet, szobrot így nézünk, mert máshogy nem lehet, függetlenül korszakoktól és irányzatoktól. Én tehát, az írás adta lehetőségekkel élve, megpróbálom lekövetni ezt, abban a tán nem hiú reményben, hogy a végére áll majd össze egy mélyebb, érzékletesebb, a „nézőre” jobban alapozó kép. Vagyis, némi malíciával, a fából a vaskarika. Ám legyen az, hiszen nem más a személyesből épített általános sem.

MÁRPEDIG Mayer Éva művészetét, alkotói kiindulópontjait messzemenően jellemzi a személyesség, amit a szó cseppet sem pejoratív értelmében vett „általánossá” formál, helyesebben nagyít. A művésznő ezt precízen csinálja, pillanatra sem térve el a kortársiság messzemenő igényétől. Lehetne erőltetett, ha nem sikerülne. De sikerül, és ezért aztán a szimbólumok szinte gondolkodás nélkül azonosíthatók a néző számára, hogy az agyát arra használhassa, amik e fölött merülnek fel kérdésekként. Mayer Éva megmozgatja a kollektív és magán asszociációs táakat emlékezetben és lélekben.

Tere pedig mindennek többféle ismét, ez a többféle-terűség pedig szintén a személyesből ered. Hol születél, hol élsz, hogy élsz, nő vagy-e vagy férfi, fekete-é, vagy fehér, esetleg más; mit tanultál, kikkel voltál, kikkel vagy etc. – vagyis identitás identitás hátán, mellett, -ban. És az identitás, mint nadír, közeg és általában viszony-, viszonylatrendszer: milyen emlékeid vannak, mit gondolsz, mi fontos, sőt, melyik, és mennyire. Ez folytatható. A lényeg, mi által emelsz ki mit.

Mayer Éva nő, magyar, felvidéki magyar, itt is él, meg ott is. Grafikus, intermedialis érdeklődéssel, határozott törekvéssel arra, hogy közép-európaiságát szervesen, ám sérülésmentesen integrálja az európaiságba. Különösen érdekes az a belső, lelki és művészi erő, ahogyan saját, egyéni sorsát, magánéleti örömeit és tragédiáit viseli és használja, kétsíkúvá téve azt, amit általában „feldolgozás”-ként szokás emlegetni.

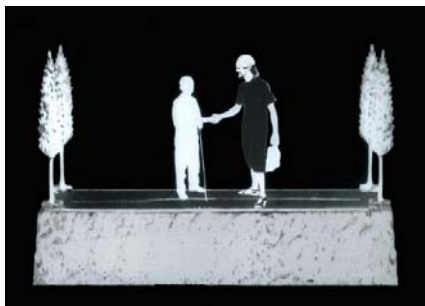
ÖNNÖN „BEVALLÁSA” szerint: 2006-ban kezd foglalkozni, súlyos betegségben (után) a betegség téma vizuális megfogalmazásával, egyfajta kutatási szándékkal és érdeklődéssel igyekszik feldolgozni, melynek logikusan felállított rendszere számos kísérletből áll össze. Legfőképpen gondolatiságában és az egyes képzőművészeti műfajok határainak feszegetésével, illetve összekapcsolásával célja az,

hogy munkái a legmegfelelőbb módon interpretálják a téma sokoldalúságát. A tudományos megközelítés szolgál alapul, mert a tudomány és a művészet nem két különálló világ, egy töről fakadnak.

Megfigyelte, azt mondja, hogy a betegek többsége tabuként éli meg saját, komolyabb betegségét, mert védtelennek és kiszolgáltatottnak érzik magukat a külvilággal szemben. Akad szép számmal példa arra is, hogy közvetlen környezetük előtt is titkolóznak. Hogy az ember miként éli meg fájdalmát és hogyan interpretálja, közvetíti mások felé, szociális és kulturális kontextusban egyaránt érdemes vizsgálni. A beteg annak függvényében tárja fel fájdalmát, hogy milyen lesz a fájdalomra kapott

válasz, milyen előnyökkel és hátrányokkal jár annak kinyilvánítása. Akkor számíthat maximális figyelemre és együttérzésre, ha fájdalommagatartása megegyezik a társadalom arra vonatkozó véleményével, hogy a fájdalmat átélőnek hogyan kell szenvedésére felhívnia a figyelmet. Vajon hogyan fogadtatja el a hipochonder kissé „nevetséges” viselkedését a külvilággal, és különösége, fura viselkedése milyen visszajelzéseket, reakciókat indukálhat másokban?

Munkáiban ezekre a kérdésekre keresi a választ, az egyes fotogram alapú térbeli „grafika-installációival”, vizuális megfogalmazásokkal, ahol az egyén és a társadalom között egyfajta dinamikus kapcsolat áll fenn, melyben a fájdalommagatartás és a rá adott válaszok időbeli kibontakozásukban kölcsönösen befolyásolják egymást. Mondom, ezek a saját bevallásai, amik viszont nem csak a saját portréja szempontjából érdekesek.

TALÁN NEM FURCSA, hogy témaváltása is inkább bővítés. Értsék ezt úgy, hogy az eddigi tárgykör tágabban értelmezett világának épp ezúton a halmazba épülő újabb szegmense került a középpontba. Jelesül 2009-ben, ami év óta a társadalom „identitáshiányának” problematikája kötötte le, mely pszichiátriai értelemben is súlyos zavarként, egyfajta betegségként üti fel a fejét – mint vallja – a társadalomban. Az elmúlt években leginkább a kelet- és közép-európai országokban lehettünk tanúi az egyre fokozódó nacionalizmusnak, mely nem teszi lehetővé az adott országokban

élők tiszta és folyamatos párbeszédét. Az foglalkoztatja itt, vajon célunk-e felismerni és megőrizni

a közép-európai identitást? Az egyén kulturális identitása létezik-e, vagy még az sem? Ha igen, fontosnak tartjuk-e és mit teszünk, hogy megmaradjon? Ezeket kérdései, miközben nem titkoltan

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS JÖVŐJÉT KÍVÁNJA ELEMezni,

melynek feltétele a személyes szabadság, a szabad nyelvhasználat, érzékelés, és a társadalmi korlátok elvetése. Amíg ezen törekvések nem valósulnak meg, addig csupán „réteghiányról“ beszélünk. Mindezek súlyos következményeket vonnak maguk után, mivel identitás nélkül az ember aligha lenne képes az életvitelre. A pszichiátria személyiségzavarként írja le a hiányát, melynek következménye a „hamis én“ kialakulása, lélektani szempontból az elidegenedés, a deperszonalizáció.

A téma személyes érdekeltségeken, megfigyeléseken is alapul. Szlovákiai magyarként erősen foglalkoztatja, jelzem, teljesen érthetően, e téma sokoldalúsága, saját és mások helyzetének, lehetőségeinek felismerése a többségi államban adott lehetőségek között. És ahogyan az identitások összeérnek:

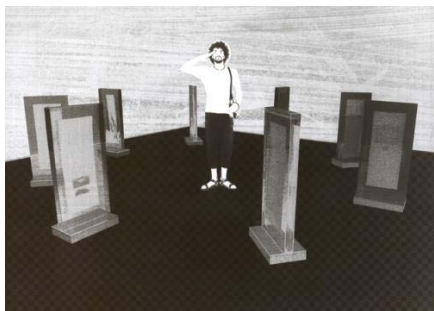
Munkáimon keresztül a fiatalabb generáció nézőpontjából szeretnék (természetesen kimondva) reflektálni a múltra, annak feldolgozására, a történelmi fordulatok okozta sebek jelenlétére, társadalmi, szociális, szociológiai és pszichológiai kutatások kontextusával.

Mindemellett pedig fontosnak tartja, hogy a következő művein – a fotogram alapú, giclée nyomtatású grafika-installációin – keresztül továbbra is olyan aktuális kérdéseket, válaszokat boncolgasson, melyek nyitottságra, gondolkodásra, együttműködésre és toleranciára szólítják fel a közönséget. Vagyis koránt sincs szó valami elidegenedett L’art pour l’art-ról.

LEGALÁBB ANNYIRA NEM, mint az elmúlással kapcsolatosan. 2011 szomorú és vadonatúj. Nem vagyok benne biztos, hogy ki kell-e beszélnem azt a személyes tragédiát, ami ezt a témát a figyelmébe emelte. Nem teszem. Önöknek nem fontos, ami pedig belőle képződött Mayer Éva művészete által, a fent már írt általános ügyis alkalmat ad rá, hogy megtöltsék a saját személyes – közelebbi, vagy távolabbi – élményeikkel. Kívánom, legyen olvasmányélmény inkább. Mindegy. Természetesen kiegészül a gondolatilag kötődő, látszatra más irányú mondandókkal:

A „SZAKÍTÓPRÓBA“ ÉS AZ „ÉLETMÉR-LEG“ – eddig ezek, két kiállítás, kétszer egy ciklusba rendezve, melyeknek grafika-installáción

belül a migráció, mint távozás és megérkezés témakörét bővíti ki, mely az ő szemében nemcsak a helyzet-változtatást, a mozgékonyt jelenti. Ezzel együtt rávilágít a lélek belső vándorlására, a személyiség fejlődésére és változására, majd az elmúlás gondolatiságára. Ez az összesség igen beszédes. Ez az összesség új tartalmat mutat fel. A vándor ember elhagyja szülőföldjét, országát, egy új világgal szembesül. Vándorlása során a számára

nem megszokott társadalmi sémákkal és korlátokkal találkozik. Léte függ egy bizonyos nyitottsági minimumtól, a másokkal szembeni elfogadó magatartástól. Integrálódik vagy visszatér. Lelke tovább bolyong vagy megállapodik.

Új „irányvonalak” kiépítésén fáradozik, hogy az ismeretlen életúton eligazodást találjon. Veszélyes, izgalomteli, új élethelyzetek, kihívások kuszaságában találja magát, felfedezheti és megismerheti ismét önmagát. Tehát elmúlások és megéledések. A változás. Az alkalmazkodás és a viszonyulás is megjelennek, csak úgy, mint a végső.

NEM TUDOM, KITŰNIK-E: a portré második, nagyobb részében legkivált a művésznő saját szavai szerepelnek, hivatkozásként, sőt, amolyan idézőjel nélküli idézetekként. Akinek úgy tetszik, fogja fel őket vendégszövegeknek, bár korántsem erről van szó. Sokkal inkább arról, hogy megmutatják, mennyire határozott, stabilan és folyamatosan építkező, átgondolt művészi irányultságú alkotó Mayer Éva, a grafikus, minden bizonytalanságával, magánéleti gondjaival egyetemben. Aki született Pozsonyban, '83. szeptember 10-én, 2008-ban elvégezte a képgrafikus szakot a Képzőn, Pesten, és csinálja mindazt, mindazért és úgy, ahogyan az itt látható. (Vagyis inkább meg kell nézni eredetiben.)

HA PEDIG valaki kíváncsi a szikár, amerikai típusú önéletrajzára (amilyet a szakma megkövetel), látogassa meg ezt a címet:

<http://www.molnaranigaleria.hu/htmls/muveszek.html?op=bio&ID=26>

HIÁNYZIK MÉG a portréból a technika, amit a művésznő használ, s ami ráadásul nagyon érdekes, sajátos, saját:

„...megszokott helyzetükből kiemeltem tárgyakat és más tárgyakkal, grafikákkal szimbiózisba hoztam.”

A helyzetváltozás megváltoztatja a tárgyak korábbi, már megszokottan hozzájuk kapcsolt jelentését. Pedig a tárgyak megmaradnak saját mivoltukban, nem egészülnek ki, nem csonkulnak,

nem alakulnak át, mindössze más helyzetet kapnak egymáshoz viszonyítva, illetve a térben.

Így kerülnek szimbiózisba munkáiban az egyes tárgyak és a grafikák.

Fő megoldásként 2007 óta a fotogram technikát használja, melyet fotó-, illetve számítógépes alkalmazással egészít ki. A lényeg: a megvilágítás és átvilágítás. Ezeket, mint szimbolikus folyamatot pedig így értelmezi:

Transzparencia, átláthatóság, áttetszőség és átvilágítás. A dolgok legbelsőbb jellege, működése mást mutat, mint ahogy azokat kívülről látjuk. Ha kívülről szemlélődünk, jelentőségüket nem fedezhetjük fel tökéletesen!

Emellett a fotogram érdekessége, hogy a „fényrajzolás“ által olyan hatást keltenek hétköznapi, megszokott tárgyainknak, mintha lelket kapnának, különálló karaktert nyernének és néha úgy tűnik, mintha egy teljesen más világ részeit képeznék. Érdeemes ezt összevetni az alkotói módszereinek, elrugaszkodási pontjainak összességével. Meglehetősen plasztikus érzet nyerhető, bár az itt szereplő reprók pontosítása mellett ez már csak fűszer.

EZ VAN eddig. Az alkotói metódus (nem a technika, hanem értelemszerűen a még előtte vázolt gondolati), amit Mayer Éva követ, nem ad garanciát, ha következtetnék, merre halad tovább. Csak egyre: a szintézisre és komplexitásra, no meg a társadalmi és személyes érzékenységre. Ezekben olyannyira konzekvens – nem hiszem, hogy elmaradnának.

Szócs Géza versei és megnyitó beszéde **Kertész Dániel** kiállításán, 2011. november 9-én a budapesti Akácfa utcai Magyar Műhely Galériában.

Kimondhatatlan, de megfesthető

Elbűvölő hölgyek és daliás urak, kedves barátaink,
bevezetőm rövid lesz, miután a meghívó hangsúlyozta, ott olvasható rajta, hogy a kiállítást megnyitja Szócs Géza költő – amit úgy kell értelmeznünk, hogy tehát nem valamilyen más minőségében van itt, mondjuk nem képzőművészeti kritikusként vagy elméletiróként, ide csak a poétát hívtuk, a többi Szócs Gézát nem. Ezért tárgyyszerű bevezetőm igen rövid lesz, viszont azt követően valóban költőként kívánok megszólalni, felolvasva néhány újabb versemet.

Kertész Dániel festményeinek leírásához hét kulcsszót jegyeztem föl magamnak, ezek a következők.

1. Vonalkultúra. Lendület, nagyvonalúság, elegancia. Ez nem egy szó, hanem három-négy, de amire gondolok, ezek szemantikai határterületére helyezhető, oda, ahol ezek találkoznak vagy átfedik egymást.

2. Fantázia: a képzelőerő eleven, meghatározó jelenléte.

3. Szellemesség, vagyis humor. Annak szatirikus-ironikus-onironikus változata. A képesség, hogy a konvenciók, szabványok – akár a divatosak, akár a saját sztereotípiák – fölé emelkedjen, a közhelyek elidegenítése a tőlük való reflexív távolságtartással, a toposzok idézőjeles használatának képessége.

4. Az ironikusra felel az onirikus, mint festői karaktersvonal. Onirikus, vagyis álombeli, a tudat által csak kevésbé ellenőrzött állapotú képfolyam, nem azonos a klasszikus szürrealizmus elszabadult képzettársításokra alapozó gyakorlatával.

5. A meglepetés képessége, a meglepetés erejének beépítése az esztétikumba. A lírai és epikai sugallatot markánsan, olykor megha-

tározóan kiegészítő, ezek egyensúlyát gyakran maga felé billentő drámai inspiráció. Ez átvezet, illetve megmutatkozik (mint a többi eddigi pont is, hiszen ezek a jellemzők összeérnek, mindegyik, mind a hét érintkezik mindenik másikkal) abban, amit úgy neveznék, hogy:

6. Filmszerűség. Mintha ezeknek a képeknek volna előzménye és folytatása, előzménye és következménye, mintha ki lennének metszve egy képfolyamból, mint önálló (de a képsorozat számunkra láthatatlan többi eleméhez szervesen, ha nem is tetten érhetően kapcsolódó) kockák.

7. A Rejtély, vagyis a Titok jelenléte, egy öntörvényű, privát misztikáé. A kimondatlané, s itt Papp Tiborra nézek velem szemben, hogy franciául mondjuk ki, ami kimondhatatlan, vagyis: ineffable.

Kimondhatatlan, de megfesthető.

Köszönöm szépen a figyelmeteket, hogy meghallgattátok képzőművészeti tárgyú fejtegetéseimet is, holott nem erről volt szó, talán nem is erre voltak kíváncsiak, hanem arra, hogy mit hozott ma estére a költő, akit ezúttal éppen úgy hívnak, mint engem. Nos: valóban hoztam néhány verset, egészen pontosan dalszöveget, mintegy válaszul is arra a folyamatos érdek-

lődésre, amellyel azt szokás kérdezni tőlem: jut-e időm írni is mostani elfoglaltságom mellett. Igen, talállok erre is időt, ha egyéb nem, repülön, vonaton, s a szöveg ritmusa olykor éppen azt a zakatolást visszhangozza, amelyben utazom. Ahogyan említettem, ezek valójában dalszövegek, és úgy képzeltem, hogy ma este, mint dalok fognak elhangzani, Selmeczi György kezdett rájuk dalt komponálni, én úgy képzeltem, hogy szonon-szerűen. Ő már több, mint harminc éve nagyon sok versemre szerzett dalt, de családi meg egyéb okok miatt ezeket ma estére nem tudta befejezni, zongora sincs és az énekesnő is, aki előadná őket, ő is éppen költözik, nem tudott eljönni a félkész változatokkal sem, úgyhogy most meg kell elégedniük azzal a szerény előadással, amelyet korlátozott képességeim lehetővé tesznek és amelyek az illúzióknak inkább a rombolására, mint a gazdagítására alkalmasak. Nos, de ha mégis kíváncsiak rá, felolvasom őket, négy van összesen.

Szócs Géza

Aki te leszel

Az ő vagyónát gyűjtöd,
az ő emlékeit.
Te építed a házáat,
te nevelgeted vásott gyermekeit.
Ő az, aki te leszel.
Te vagy ő, akivé te leszel majd.
Képzet ő számodra, nem más, mint feltevés.
Te pusztá emlék vagy neki, „ilyen voltam”,
„nahát, ez voltam én”,
nohát, ez vagy te most.

De álmélkodsز majd,
„mennyre karcsú voltam itt e képen”,
de szép is volt akkor az az este:
akkor, mikor
nekem adta
azt az estét
és a lelkét
és a testét...
Ez veled történt? kivel is? vele történt?
Te bármit megtehetsz vele,
megvágod arcát, hordozza majd a sebhelyet,
hatalmadban van mindenestől, még meg is ölheted.
És ő csak egyvalamit tehet veled
egy dolgot tehet ellened
azt, hogy elfelejt, ki voltál.
Hogy ki volt ő, elfelejthet téged.
Elfelejt téged mindenestől.
Hogy ki is voltál. Elfeled.

Ballada a megszőkött kedvesről

Kezdődik L-lel,
végződik á-val
Megszöktél tőlem
Lövalloával.

★

Szoknyám és kendőm
hímzem li-

l á v a l .

Megtömve párnám
puhán mo-

h á v a l .

Várt rám az este
éjszín lo-

v á v a l ,

elszőktem tőled
Levallois-

v a l

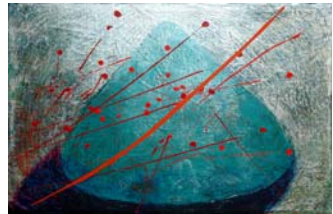
most pedig eltűnt
valahová.

Merre jársz, élsz még,
Lövalloá?!

Elhagyott, mi lesz szegény fejemmel,
vajon még megjő, mikorra jó el?!

Talán majd egyszer,

Richelieuvel.

Arról, hogy az én szerelmem nem olyan, mint a – vagyis, milyen nem

I.

Az én szerelmem nem olyan, mint a kő,
A kő kopik, ő nem kopik.
A kő kerek és elgurul
szerelmem is kerek, de nem gurul
s száz nyelven beszél, angolul
s tigrisül is és kengurul,
szárnya van, mint a hattyúnak
és ívelt mint a hattyúnyak

II.

és otthonos
és itthonos
elektromos
és citromos
de mézes is
és mámoros
márványos is
és bársonyos

III.

és ha a föld alá tűnik,
ismét felszínre bukkan ő
kesztyű is ő
és keszkenő
s ha kívágják,
ő újrano
és olyan ő
mint egy hajdani
rózsató
s mint a felhők ha kél a Nap,
mint a felhők s az alkonyat,
mint a szélsebes fellegek
mint a hó, éppen olyan ő
szerelmem olyan, mint a füst,
nem olyan, mint a drágakő.

Két kártyalap

A pikk dáma

„Encián és levendula.
Egyik ismert nevem Szindbád,
s van egy civil nevem: Gyula.”
Így udvarolt. Faggatott:
kézcsókot-é adhatok?
Ezt kérdezte tőlem tegnap.
Így feleltem néki máma:
Nem vagyok én fényes dáma
csak egy vidám

cigány-
leány.

Meg is csókolt

meg ő
meg ám.

A kőr király

Levendula és encián.
Spanyol vagy arab lehetett.
(Nem örmény ez? vagy nem cigány?)
Kézcsókra hajoltam felé.
De hogy találta meg a szám?
Kézcsókra hajoltam feléje
hogy fölsegítsem őt a szánra
de hogy talált ő rá a számra?
Kézcsókra hajoltam feléje
s akkor megnyílt a mennybolt mélye.

Petneházi Gábor

Humanista patrióták avagy a hazugság védelmezői?

Kovacsóczy Farkas padovai beszédei

Erővid tanulmány célja, hogy Kovacsóczy Farkas, 1594-ben kivégzett erdélyi kancellár és humanista (Életére vonatkozóan lásd: Szádeczky 1891; Veress 1915. Főművéről, a *Dialogus de administratione Transylvaniae*-ről: Köpeczi 1970; Kaposi 2006; Petneházi 2010) padovai egyetemi éveit alatt írt és kiadott két beszédét abba a tágabb horizontba illessze be, amelyet nagy általánosságban egyik oldalról a studia humanitatis a reneszánsztól kezdődő felívelésével, illetve ezen belül különösen a retorika egyre kifinomultabbá válásával, a másik oldalról pedig ezzel ellentétesen és részben erre válaszul, a szavakban bújkáló igazság rögzítésére a reformációtól kezdődően irányuló egyre türelmetlenebb igyekezettel jellemezhetünk. Mindezt ahhoz, a történetírásban napjainkban kikristályosodó diskurzushoz csatlakozva teszem, amely a XVI. századi véleményformáló technikákat (mai szóval: kommunikációs stratégiákat) a színlelés és rejtőzködés, latinul a *simulatio* és *dissimulatio* aspektusából igyekszik vizsgálni és feltárni (G. Etényi – Horn 2010).

A XVI. század a konfesszionalizáció, a rejtőzködés és a színlelés kora Európában, ami alatt nagy vonalakban azt értjük, hogy a reformáció terjedésével és ezzel együttes széttöredezésével a szellemi elit egyik része igyekezett rávenni a szellemi elit másik részét arra, hogy az Európát megosztó vallási kérdésekben nyíltan valljon színt, vallja meg hitét, válasszon pártot, amire ez utóbbi kezdetben rejtőzködéssel, a válasz alóli kibújjással, majd később, a habozókra és ingadozókra nehezedő egyre növekvő nyomás hatására, színleléssel válaszolt, miközben ezzel egyidőben stratégiájának elméleti alapjait is kidolgozta (vö. Almási 2010).

Azt a szakirodalom is megállapítja, hogy a *simulatio* két fő területen jelentkezik a korban, egy udvari-politikai és egy vallási szinten; az

már kevésbé tisztázott, hogy ez nem csupán ugyanaz a jelenség, hanem, ha kronológiai rendben nézzük, akkor itt lényegében a politikai életre alkalmazva már a XVI. század első felében szisztematikusan leírt (lásd: Vigh 2004), mi több: erkölcsileg is megalapozott technikának (Machiavelli, Castiglione) a XVI. század második felében (Trient után különösen) vallási kérdésekben való felhasználására kerül sor, vagyis, morálisan eléggé el nem ítéltető módon, a hazugság áthelyeződik a közsférából a mai értelemben vett privát sférába (az, hogy a vallásból privát sféra lett, éppenséggel nagy részben a humanistáknak köszönhető).

Azzal, hogy ez erkölcsileg nem helyes, természetesen mindenki tisztában volt a korban. A hazugságot a humanisták is elítélték, ám ezzel együtt a magasabb jó érdekében megengedhetőnek is tartották. A rejtőzködéssel és kétszínűséggel oly sokszor megvádolt Erasmus a Colloquiában például egyszerűen megtiltja a hazugságot, azt írja, inkább a halál, ám rögtön utána finomít is a megállapításán, mert mint a hentes mondja a sózotthalasnak a Halevés c. dialógusban, ő igaz hazafiként, ha ezzel megmenthetné a hazáját, akár tizenöt homéroszi hazugságot is kiagyalna (ASD I-3, 495–536).

Ha Kovácsóczy idejére tekintünk, vagyis pontosabban az 1570-es évekre, amikor a tárgyalásra kerülő beszédeit írta, azt látjuk, hogy a humanista-pacifista-machiavellista-erazmista-racionalista tolerancia párt (rövidítve: HTP) a legutóbbi választásokon (trienti zsinat) 2/3-os vereséget szenvedett a Hithú Türelmetlenek Pártjától (ez is HTP). A győztes párt ezek után azonnal hozzálátott, hogy a kommunikációs csatornákat az ellenőrzése alá vonva lehetőség szerint kiszűrje az információáramból azokat a tartalmakat, amelyeket veszélyesnek, vagy erkölcstelennek ítélt.

Komolyra fordítva: a trienti zsinatot a humanisták a studia humanitatis elleni támadásként élték meg, teljes joggal, hiszen részben vagy teljesen az Indexre került számos olyan szerző, akik e fiatal, és a felbolyduló világban egyre inkább talaját vesztő tudományt a legmagasabb szinten művelték. Ebben a tudományban a szavak művészete igen kiemelkedő helyet foglalt el (poétika, história, retorika, filozófia), de éppen ennek köszönhetette sebezhetőségét is. A közvélekedés ugyanis a retorikát – nem mellékesen maguknak a humanistáknak is köszönhetően, lásd fent – egyre inkább a hazugság művészetével azonosította (itt kell megemlítenünk a korban felerősödő udvarellenességet is, erről vö. Klaniczay 1985). Ez a tendencia nyilvánvalóan a disszimulánsok és disszimulánsok, vagyis a véleményét nem minden esetben nyíltan felvállalni kész, sőt időnként belső meggyőződése ellen is nyilatkozni, vagy cselekedni hajlandó

értelmiségi elit ellen irányult, amelynek tagjai különböző módokon reagáltak.

Egyrészt ekkor indult el a politikailag és vallásilag semleges vagy támadhatatlan szaktudományágak (pl. medicina, botanika; általában a természettudományok) máig tartó megerősödése. Ez nem jelenti azt, hogy a studia humanitatis eltűnt volna, éppen ellenkezőleg: bizonyos helyeken, és ilyen volt a Kovacsóczy által látogatott, a Velencei Köztársaság fennhatósága alá tartozó padovai egyetem, időlegesen meg is erősödött.

Egy másik, és ezzel ellenkező magatartás volt, amit pl. a padovai egyetemen 1560 és 1563 között oktató Carlo Sigonio (1523–1584) képviselt (életéről vö. McCuaig 1989), aki abban az évben, amikor a trienti zsinatot utoljára hívták össze, és már előrelátható volt, a mondjuk így, reakció győzelme (1559), a velencei Scuola di San Marco tanévnyitóján mondott beszédében imígyen érvelt a studia humanitatis védelmében (a fordított részlet alapjául szolgáló latin szöveg kiadása és helye: M. Antonii Mureti presbyteri et civis Romani orationum recens in lucem editum volumen secundum; adiunximus etiam Caroli Sigonii oratoris disertissimi orationes VII. Ursellis, Vendelinus Iunghen, 1619; 267–268). Ne ítélkezzetek úgy, amiként némelyek már nyilvánosan is kérkedni szoktak, hogy felesleges és haszontalan tudomány ez, amely csak szavakban bővelkedik, ám semmilyen tudás nincs mögötte, és hogy nem az akadémiára való, hanem az elemi iskolába, mert akkora erő és nagyság lakozik benne, annyi nemes művészet és ismeret kapcsolódik hozzá, hogy aki ezt semmibe veszi, nemcsak egy tudományt, hanem az egész emberi fajt is lenézi, amely ellen én most hivatali tisztetnél fogva és az irántatok érzett szeretetemre hivatkozva annál nyíltabban is buzdítalak benneteket, mivel azt vettem észre, hogy ezekre a tudományokra immáron nem csupán az oktan sokaság néz görbe szemmel, de számos művelt ember is az ellenségükké lett. A félhülye tömeget ugyanis nem a tudomány tökéletessége és ragyogása hatja meg és tartja lázban, hanem saját anyagi érdeke és azok a dolgok, amelyeket a neki tetsző emberektől lát, akiket egyebek mellett a tanulásban is szorgalmasan utánoz, aminek következtében napjainkban az oktan közember leginkább kétfajta tudományt csodál, tisztel, és tanulmányoz, a pereskedés tudományát és az orvoslását: nem azért, mert a megismerés emelkedettségét, hanem mert a mindennapi hasznot, nem azért, mert a tudomány nemességét, hanem a mesterség alkalmazását, és nem azért, mert a tisztesség és az erény fogódzóit, hanem mert a vagyon és a gazdagság kapaszkodóit látja bennük; valamennyi tudomány tiszteltetreméltó atyját, a filozófiát pedig, kivéve azt az esetet, amikor azt hiszik, hogy az említett tudományokhoz lehet a vezetőjük, úgy gondolják, még csak érinteniük sem kell. Ha ezek után Kovacsóczy

beszédeit vizsgáljuk, akkor rögtön szemet szúr az a vélhetően Padovában elsajátított szemlélet, amelyet egyrészt a retorika igen magasra értékelésével, másrészt a vallási kérdések közömbös negligálásával, harmadrészt pedig egy Machiavellin alapuló újfajta patriotizmus megjelenésével jellemezhetünk. Meg kell jegyeznünk, hogy Kovácsóczy Sigoniót személyesen már nem hallgathatta, műveit és híret ugyanakkor ismerhette (azt tudjuk, hogy Sigonio tanította például Báthory István későbbi lengyel kancellárját, Kovácsóczy jó barátját, kollégáját, Jan Zamoiskyt, aki 1577-ben meg is hívta Báthory udvarába az akkor már régóta Bolognában tanító professzort, ez azonban udvariasan elutasította a meghívást; McCuaig 1989, 71.).

Az első beszéd 1572-ben keletkezett (*Oratio in discessum Martini Berzevicei Pannonii, ex studio Patauino in patriam. A Volfgango Kovaciocio Pannonio conscripta. Patavii 1572*), az általam talált, tudomásom szerint unikális padovai példányát a szerző sajátkezű dedikációja ékíti. A cicerói tökélyvel megírt beszédben Kovácsóczy patrónusát és jóbarátját, Berzeviczy Mártont búcsúztatja a padovai egyetemtől (róla máig a legalapvetőbb monográfia: Veress 1911) és eközben nem csupán igen plasztikus leírását adja Berzeviczy addigi életútjának, kalandos utazásainak, hanem tanulmányainak bemutatásán keresztül egyúttal többször is hitet tesz a studia humanitatis, az irodalom, a történelem, a filozófia és a retorika szükségessége mellett. Mert hiszen ki nem látja, hogy mennyi és milyen híres férfiakat nevelt ez a tudomány? Bizony, mindazok, akik seregeknek parancsoltak, törvényeket alkottak, vagy más egyébről híresültek el, mind-mind a rétorok iskoláiból jöttek elő. Hány olyan császárról és hadvezérről olvasunk, akik ennek segítségével tértek vissza győztesen a csataterrről? Periklészről például az a hír járta, hogy olyannyira kitűnt az efféle beszédekben, hogy azt mondták, maga Peithó ül az ajkán, és úgy tartották, hogy beszéd közben villámokat szór és mennydörög, amitől egész Görögország megzavarodik. Mi mással tudta volna ezt elérni, ha nem az ékesszólás segítségével? A beszéd végét megint csak érdemes szó szerint idézni. Az élete végén törökös pártinak bélyegzett és emiatt kivégzett Kovácsóczy ugyanis arra szólítja fel Berzeviczyt, hogy mielőbb térjen haza, és ott minden erejével azon legyen, hogy az ország tehetséges ifjai a török ellen egyesítsék szétszórt erőiket. Mindezt azzal a Petrarca-idézzel koronázza, amelyet Machiavelli is a Fejedelem végére helyezett: Most tehát, miután kíváncsiságod és tudásvágyad bőségesen kielégítetted, maga Itália is arra biztat, hogy mielőbb térj vissza édes szülőhazádba. Ezt annál szívesebben teszi, mivel úgy véli, hogy tevékenységed az ő számára is hasznos és kedves lesz. Miután ugyanis láttad, hogy katonával és fegyverrel bőségesen felszerelt, és különösen elszánt arra nézvést, hogy az istentelen török zsarnokot, az egész kereszténység

közös ellenségét véres és öldöklő harcban legyőzze, és hogy az összes keresztény nemzetet ehhez a szükséges és kegyes háborúhoz szövetségesként megnyerje magának, csak egyféleképpen mutathatod ki iránta érzett háládat: azzal, hogy minden erőddel azon leszel, hogy mindent, amit csak szavakkal, intéssel és más effélével képes vagy megvalósítani, arra az egy dologra összpontosítod, hogy hazánkfiain (homines nostri), emlékezve korábbi és ősi erényükre, serény lélekkel végre fegyverre kapjanak, és ne nézzék le az itáliaiak üdvös tanácsait és kéréseit. Megismerted immáron Itáliát, mint mondják, kívül-belül, tisztában vagy mérhetetlen gazdagságával, bátor férfiai sokaságának testi és lelki erejével, és elhiheted, hogy elérkezett az az idő. amiről így énekelt a koszorús költő:

Erény a téboly ellen
fegyverre kap, vívásuk röpke lészen
mert még az ősi szellem
nem halt ki az olasz szívből egészen.
(Petrarca, Daloskönyv, VI, 13-16. Molnár Imre fordítása)

Hangsúlyoznunk kell: Kovacsóczy ebben a pár sorban lényegében ugyanazt a programot előlegezi meg, és teszi ezt ugyanúgy Machiavelli hatására, mint a költő és hadvezér Zrínyi 70-80 évvel később (vö. Klaniczay 1973).

A másik beszéd egy évvel az előbbi után keletkezett (teljes címe: Volfangi Kouaciocii Pannonii ad illustrissimum dominum d. Stephanum Batorium de Somlio, vaiuodam Transilvaniae oratio. Venetiis, kal. Septemb. 1573) és ami érdekes benne, az az, hogy a fent látott hazafias gondolatot részben a saját védelmében, részben a felügyeletére bízott ifj. Báthory István mentegetésére használja fel. Mi történt ugyanis? Báthory István testvérének, Andrásnak a fiát azért küldte ki Padovába, mert nyilvánvalóan tervei voltak vele. Az ifjú három és fél évig volt kint, de ez idő alatt, mint arra Kovacsóczy is utal a beszédben, nem tudott ellenállni az ifjúság virágzó szigetéről hallatszó szirénének csábításának, és a gyönyörök élvezetére adta a fejét, magyarul: kurvázott. Kovacsóczy ezt a magatartását részben, mint láttuk, az ifjúságával, részben a tudományokra való természetes alkalmatlanságával magyarázza, majd pompázatos peroratio-val zárva az egész beszédet, az ifjút, hadi tudományokra való alkalmasságát, dicsőségvágyát és igaz magyarságát ecsetelve ajánlja nagybátyja kegyelmébe: Olyan ifjút lelsz majd benne, aki természeténél fogva inkább a hadi dolgokra hajlik, vagyis komoly és emelkedett jellem; ha a nemzetét és a születési helyét nézed, teljességgel magyar, Pannonia bensőjének szülötte, ti. rendelkezik mindazokkal az erényekkel, amelyeket mintegy örökjogon a magunkénak vallunk; ha fajtáját

nézed, olyan mint atyád, a ti dicsőségtelkekre és ragyogásotokra vágynak, és úgy véli, semmi sem lenne számára alkalmasabb és kedvesebb, mint hogy a te, ahogy mondja, türelmes felügyeleted alatt, a katonáskodást és Mars nehéz tudományát, illetve a te haditetteidet szemlélje, és ahogy mondják, minden mozdulatában téged kövessen. Mit jelent mindez? Ha némileg patetikusan akarunk fogalmazni, akkor azt, hogy nálunk a XVI. század végén, a retorika- és humanitas-ellenes tendenciák dacára, köszönhetően egy olyan humanista fejedelemnek, mint amilyen Báthory István volt, az a fajta régivágású tudomány, amely a ratio-t és fides-t, a politikát, teológiát és filozófiát még egyesíteni tudta, lényegében zavartalanul működhetett. És azzal együtt továbbá, ahogy az remélhetőleg a fentiekből kiderült, hogy reflektált is a Nyugat-Európában végbement változásokra, megvolt benne a csírája, vagy inkább az igénye annak is, hogy egy olyan programot hirdessen a magyarság számára, amely a vallási különbségeken felülemelkedve, a lassan évszázados török uralom lerázását belső megújulás révén valószínűtlennek látszó módon megvalósította volna meg. A sors fintora, hogy Kovácsóczy, aki ennek a Machiavellin alapuló programnak az első meghirdetője volt, egy olyan politikának vált áldozatává, amely Machiavelli nézeteit az abban eredetileg meglevő erkölcsi kontroll és józan mérlegelés hiányában alkalmazta, ami Erdélyre és Magyarországra nézve is tragikus következményekkel járt.

Irodalomjegyzék

Almási Gábor, „Politikai színlelés, vallási színlelés és a császári udvar nikodémusai a konfesszionalizáció korában“ In G. Etényi Nóra – Horn Ildikó szerk. Színlelés és rejtőzködés. A kora újkori magyar politika szerepjátékai. Budapest, L'Harmattan – Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2010. 33–66.

ASD I-3, Opera Omnia Desiderii Erasmi Roterodami, ed. Jean-Claude Margolin, Amsterdam, North-Holland – Elsevier, 1972.

G. Etényi Nóra – Horn Ildikó szerk. Színlelés és rejtőzködés. A kora újkori magyar politika szerepjátékai. Budapest, L'Harmattan – Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2010.

Kaposi Márton, „A machiavellizmus jelenléte és Machiavelli hatása a magyar reneszánsz eszmévilágában“ In Kaposi Márton, Élő középkor és halhatatlan reneszánsz, Budapest, Hungarovox, 2006, 145–224.

Klaniczay Tibor, „Zrínyi és Machiavelli“ In Klaniczay Tibor, *A múlt nagy korszakai*, Budapest, 1973, 364–386.

Klaniczay Tibor, „Udvar és társadalom szembenállása Közép-Európában (az erdélyi udvar a XVI. század végén)“ In Klaniczay Tibor, *Pallas magyar ivadéakai*, Budapest, Szépirodalmi, 1985, 104–123.

Köpeczi Béla, „A magyar politikai irodalom kezdeteihez (Kovacsóczy Farkas dialógusáról)“ *Itk*, 1970, 577–587.

William McCuaig, Carlo Sigonio. *The changing world of the late Renaissance*, Princeton University Press, 1989.

Petneházi Gábor, „Machiavellizált Erasmus? Kovacsóczy Farkas dialógusa“ In Tegye Imre szerk. *Classica, Mediaevalia, Neolatina V*, Debrecen, 2010, 71–80.

Szádeczky Lajos, Kovacsóczy Farkas kancellár 1576-1594, Budapest, Franklin, 1891.

Veress Endre, *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium vol. I*. Padova: 1264–1864. Kolozsvár, (Fontes Rerum Hungaricarum I) 1915.

Vígh Éva ford. szerk. *Az udvari élet művészete Itáliában*, Budapest, 2004.

*Senki sem hiszi magát annak a kevésnek, ami valójában.
Az élet napi küzdelem a saját ostobaságunk ellen.
Egy népes város embertömegében sétálva lehetetlen hinnünk az ember fontosságában.
Ha valakiről azt mondják, »korának embere«, akkor mindössze annyit állítanak,
hogy adott időpontban megegyezik az agyalágyultak többségével.
Nincs veszélyesebb, mint megsérteni olyasvalaki előítéleteit, aki azt állítja,
nincsenek neki.
Jólnevelt az, aki elnézést kér, amikor jogait gyakorolja.
Az ember néha kétségbeesésében is méltóságteljes, de ritkán remél értelmesen.
Gyűlöleteink a ranglétrán elfoglalt helyünket tükrözik.
A megbocsátás a megvetés kifinomult formája.
Fiatalon attól fél az ember, hogy ostobának nézik; éretten attól, nehogy az legyen.
Minden ifjú ember irigységet kelt bennem, mindaddig, míg felfedezem az ifjúsága
mögött megbúvó szálnalmas lényt, akivé majd lesz.*

Hudy Árpád

A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila

Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (4.)

„**Az ember nem fejlődik**“ – intézi el egyetlen tollvonással Dávila az utóbbi két-három évszázad uralkodó tudományos teóriáinak, egymással hadakozó politikai, gazdasági és társadalmi doktrínáinak közös sarkétételét, amely mára már globális közvélekedéssé szilárdult. „**A történelem lényegesen békésebb volna, ha csupán ökönomia és szex volna benne. Az ember azonban ennél sokkal szörnyűbb bestia**“ – jelenti ki a kolumbiai filozófus, majd a feje tetejéről a talpára állítja a modern társadalomfilozófia alapvető axiómáját: „**Az emberi természet nem eredménye, hanem oka a társadalomnak.**“

Szóbeli vérfolyások

E makacs tényen szenvednek hajótörést naponta a korunkat meghatározó nevelésprogramok.

„A »személyiség szabad kibontakozásának« eszméje nagyszerűnek tűnik mindaddig, amíg nem találkozunk olyan egyénnel, akinek személye szabadon bontakozott ki.“

Nem kevésbé lesújtó Dávila véleménye a modern világ kultikus, lépten-nyomon imamalom-szerűen hangoztatott fogalmairól.

„»Emberi méltóság«, »az ember nagysága«, »emberi jogok« stb.: szóbeli vérfolyások, amelyeket a reggeli borotválkozáskor a tükörbe vetett puszta pillantásnak el kellene állítania.“

„Az »emberi méltóság« minden definíciója, e csupa révült fohász helyett vegyük ezt az egyszerű, szerény meghatározást: mindent lassan csinálni.“

Nemhogy „még“ nem nagy tehát az ember, ahogy a költő – költőnk – mondja, hanem egyenesen egyre zsugorodik szellemi és erkölcsi dimenzióiban még eredeti, eleve kétségbeejtő létállapotához képest is.

„A modern ember nem szeret, hanem menekvést keres a szerelemben; nem remél, hanem menekvést keres a reményben; nem hisz, hanem dogmákba menekül.“

E dogmák, közkeletű téveszmék legsúlyosabbika kétségtelenül a fejlődésbe, a haladásba vetett vakhit. De ha a modern ember – mint hirdeti – az atavisztikus szokások, vallási babonák, elnyomó társadalmi rendszerek kötelekeitől megszabadulva immár nemzedékek óta szabadon szárnyalhat, alkothat és építheti világát, miért sokasodnak egyre és öltenek mind fenyegetőbb alakot szűkebb és tágabb, mára már bolygónyi háza táján a természeti, egészségügyi, társadalmi, politikai gondok és katasztrófák, ahelyett, hogy hírből ismerné már csak a háborút, az éhínséget, a járványokat, a népbetegségeket, a szociális igazságtalanságokat? Nincs itt valami alapvető hiba a számításban, netán már a megoldandó egyenlet felírásában? Dávila szerint az ember kihagyja, illetve hamisan tételezi éppen kalkulációja legfontosabb elemét – saját magát.

„Korunk minden nyugtalanító és ijesztő, a katasztrófák profétáinak pesszimizmusát igazoló jelensége pusztán abból áll, hogy az emberi természet folyton ugyanaz marad a világban, amelyet egy bizonyos anyagi haladásnak a tőle megmámorosodott emberiség szerint teljesen át kellett volna alakítania.“

Ecce Homo

„Sok van, mi csodálatos,/ De az embernél nincs semmi csodálatosabb.”

– zengi Szophoklész színpadi kara harmadfél ezredév távlatából, de a kései nézőtérén csak fejét csóválja a bogotai remete. Az ő homo sapiens-portréja kissé másként fest. Mindenekelőtt – és a szerző korántsem csak a többiekre gondol – menthetetlenül ostobák vagyunk.

„A kegyes gondviselés minden embernek megadja mindennapi bárgyúságát.”

„Senki sem veti meg annyira a tegnap ostobaságát, mint a mai tökjej.”

Talán nem árt e helyütt megjegyezni, hogy az ostobaság nem az okosság, hanem a bölcsesség ellentéte. A modern kor embere, s a mai különösképpen, teljesen összekeveri az éles észet, hatalmas tudást és műveltséget a bölcsességgel. Pedig a legsziporkázóbb elme, a legtudósabb aggastyán is lehet ostoba, és gyakran az is. Ugyanakkor írástudatlan pásztortól a tanyasi anyókáig sok egyszerű, lenézett emberben lakozott és lakozik a bölcsesség, amely a tudáson túli megértés, az igazi, a fontos, a taníthatatlan, megtapasztalt dolgok tudása, derűs belenyugvás és – igen – becsület és szeretet. A fölényes értelmű, a zseniális sokszor irigy, bosszúálló, gonosz; a bölcs, még ha középszerű is, sohasem. Ezért mondja Dávila, hogy:

„Az ember inkább képes hőstettekre, mint tisztességes gesztusokra.”

Ostobaságunk ugyanakkor önhittséggel párosul. Milyen nagyra tartjuk magunkat! Holott:

„Az olyan ember, akinek általános eszméi érdekesek, éppoly ritka, mint az, akinek személyes közlendői nem keltenek érdeklődést.”

„A »sokat megélt« ember tapasztalata általában nem korlátozódik-e néhány közönséges anekdotára, melyekkel gyógyíthatatlan gyengeelméjűségét ékesíti?”

Kudarcainkat, csalódásainkat azonban nem tekintjük képességeink, jellemünk, tetteink természetes következményeinek.

„Mindazok, akik felpanaszolják életkörülményeik szűkösségét, az eseményektől, a szomszédoktól, a tájtól kérik számon ama érzékenységet és értelmet, amelyet a természet megtagadott tőlük.”

„Kevés ember viselné el életét, ha nem érezhetné magát a sors áldozatának. Az igazságot igaztalannak nevezni a legközkeletűbb vigasz.“

Dávila emberképének másik központi eleme a középszerűség. Gyakran elmélkedik arról a kínzó szakadékról, amely önmagunkról alkotott képünk, feltörekvő vágyaink és valódi énünk, tehetségünk között tátong.

„A középszerű titokban tudja, hogy ő középszerű, de reméli, hogy téved, és súgva kérdi önmagától: talán mégis tehetséges vagyok? Semmi sem tehermentesítené annyira a könyvtárak polcait, mint az, hogyha megbíznánk tágra nyitott szemünk tiszta látásában. Megtanulni középszerűnek lenni nehéz feladat. Valamennyien a *Párhuzamos életrajzok* várományosaként születünk, kemény dolog megelégedni azzal, hogy csak a hatósági nyilvántartásban szerepel a nevünk.“

A sorsunkkal való bátor, őszinte szembenézés után nem marad más hátra, mint vállalni a megváltoztathatatlant, tennünk, amit tennünk lehet és kell.

„Miért kellene szenvednünk attól, hogy tehetségtelenek vagyunk, hogy érezzük, mennyire hiábavalóan áhítozunk a nagyságra, ha egyszer annyi szépség kínálkozik szemünknek? Mennyire fontos is az, mik vagyunk, ha végül elfeledett büszkeségünk és végre megtalált alázatunk lehetővé teszi számunkra, hogy szeressük a világ ragyogását?“

Szellemi zarándoklat

Sztoikus életbölcselet. Mintha Marcus Aureliust vagy Pascalt olvasnánk:

„Gondold meg, hogy csak egy része vagy a világnak, egy része a társadalomnak, egy része az emberi szellemnek. Az értelmetlen lelki büszkeség, mely minden korlátozáson felháborodik, arra indít, hogy megfélekedj ember természetéről. De így csak azt éred el, hogy minden megsebez, hogy csakhamar megsemmisítve érzed magad, mihelyt valami hatékonyan érvényesíti létét.

Nem kívánom, hogy, amennyiben pusztán egy téged körülvevő egész részeként ismered fel magad, megelégedj

a gépalkatrész mechanikus tevékenységével, hogy alárendelt feladatod kielégítsen, míg ki nem merülsz benne. A helyet, amelyet elfoglalsz, a helyzetet, amelyben vagy, el kell fogadnod mint csekély jelentőségű pontot egy mérhetetlen területen. Ha túl vagy a becsületes belátás és őszinte kiigazítás aktusán, immár a nagyvilág felfedezése gyönyörűséges munkájának szentelheted magad. Röviden: mondj le a hódító nevetséges ambíciójáról; elégedj meg a tudásra szomjas utazó nomád feladatával.“

De ez a szomjas utazás nem a hős felfedezők és úttörő kutatók, folytonos kihívást keresők vakmerő bolyongása viharos világtengeren, gyilkos sivatagban, zord kőrengetegben, végtelen jégmezőn, félelmetes őserdőben; mégcsak nem is páratlan természeti szépségek, csodás műemlékek, ismeretlen helyek meglátogatása. A szellem utazásához – az olvasáshoz, meditációhoz, álmodozáshoz – egy lépést sem kell tenni. És Dávila évtizedekig ki sem mozdul otthonából.

„Nem akartam utazni, hiszen minden táj, amely megérint, összetöri a szívem, mert nem időzhetek ott örökké.“

E fájdalmas lírai indokláson túl más is visszatartja azonban az utazástól a kényes szellemet az utazások korában.

„A mindenfelé tóduló embertömegek századában, amikor minden fényes helyet megszenteltelenítenek, a jámbor zarándok csak úgy fejezheti ki kegyeletét valamely szent hely iránt, hogy nem látogat oda.“

És lehetetlen nem gondolnunk az író félévszázados remetelakára, a kolumbiai főváros peremkerületének ódon villájára, amikor ezt olvassuk:

„A világ legszerényebb helye a világ közepe, ha egy éber értelem lakik ott.“

Szöcs Géza

Kagemusák és kamikazéik

*Részlet Szöcs Géza esszéjéből
a Bizottság-kiállítás irodalmi és zenei programsorozatán*

Van tehát egy cím – Lehetnék én is kamikaze – és egy verssor: „Egyedül vagyok, nem biztos, hogy élek.” Ez a verssor két állítást tartalmaz, mindkettőnek nagy irodalma van. Az „egyedül vagyok” érzülete – többes számúvá pluralizált formában, „egyedül vagyunk” – szerencsétlen üzenetként megjelent korábban a magyar politikában is, legfőnnebb annyit fűzhetnénk hozzá, hogy jelmondatként teljesebb és precízebb lett volna valahogy így fogalmazni: Egyedül vagyunk, s ha rajtunk múlik, mind kevesebben.

De tegyük félre a politikát, hiszen az idézett verssorban esetünkben nem a politikai, hanem az általában vett magányérzet szólal meg. Ennek az a nagy paradoxona, hogy mint felismerés a költők, kamaszok, szorongó lányok és csalódottak torkából ugyan mint legszemélyesebben egyéni sóhaj szakad fel, de ezek a sóhajok összességükben elsőprő erejű kollektív beszédet, sőt világkórúst képeznek, mely milliárd hang bonyolult polifóniájában dörögi szét a négy égtáj fele Niagara-szerűen, hogy magam vagyok, nagyon. Kicsordul a könnyem, hagyom. Vagy egyszerűbben: egyedül vagyok.

Ami a második állítást illeti, a mára már közhelyessé strapált választ a „vajon élek-e” kételyére világosan megfogalmazta René Descartes az Elmélkedésekben: ha beszélsz, ha gondolkodol, biztosra vehető, hogy létezel. Descartes is eltöprengett azon, amin annyian: hátha a világ nem is létezik, hátha csak álom, csak árnyék, *una ficción, una ilusión*, ahogy a drámaíró felelte meg a *Qué és la vida?* kérdést. Hátha varázslat az egész? Descartes így felelt erre: *„Igen ám, de ha van valamiféle rendkívül nagy hatalmú, rendkívül agyafúrt csaló, aki állandóan megtéveszt engem, még hozzá szándékosan? Nos hát akkor aligha kétséges, hogy én is vagyok, ha egyszer engem téveszt meg!”*

Téveessen csak meg amennyire tud, azt mégsem lesz képes elérni sohasem, hogy ameddig azt gondolom, vagyok valami, semmi se legyek.“ (Boros Gábor ford.)

A Bizottság szövegírójával azonban aligha valamiféle karteziánus önvizsgálat íratta le ezt a sort. Inkább – de ha jól értem, nem az a feladatom, hogy értelmezsem azt az egykori dalszöveget, hanem, hogy valamiféleképpen a magam életére vonatkoztassam. Élek az alkalommal, mert az általános vélemény az, hogy MINDEN emlékezés valójában: önértelmezés. Sőt, önigazolás, nemcsak morális értelemben, hanem az élettények szukcesszív oksági sorokba történő rendezése révén is. Már akkor is becsapjuk még magunkat is, másokról már nem is beszélve, amikor egy egyszerű történet felidézünk. Én ezzel ugyan nem értek teljesen egyet, de most legalább bevallottan indulhatok el egy életembe mások által taposott ösvény mentén: mi van ezzel az egyedülléttel? meg a kamikazékkal?

1982-ben hajszálon múlt, hogy élve maradtam. A mítoszokra és vértanúkra szomjas magyar közgondolkodást és közérzetet amennyire felizgatta az a tény, hogy egy többé-kevésbé ismert ifjú költőt valószínűleg eltett láb alól a román politikai rendőrség amiatt, mert szembe mert fordulni a zsarnoksággal, például jogokat követelve az erdélyi magyar közösségnek – amennyire drámai, szimbolikus, felemelő és hajmeresztő volt sorsomnak ez a már-már bizonyosra vett végzetes fordulata, éppen annyira leforrázotttnak érezte magát, talán becsapotttnak is, ugyanez a közeg: megfosztották valamitől, amiben jó lett volna még sokáig dagonyázni és gargarizálni. Ah, nálunk legyilkolják az ifjú magyar költőket Erdélyben, pedig csak szabadságot akarnak. Amikor a titkosrendőrségnek köszönhető tüdőembóliámból magamhoz tértem, azzal a győzelmes tudattal, hogy lám, példát mutattunk ellenállásból, és még életben is maradtunk, sőt még szabadlábbon is (legalábbis egyelőre, tettem hozzá magamban), tehát ettől kezdve nem érvényes, mert nem hiteles többé a „nálunk megmukkanni sem lehet, mert rögtön agyonvernek“ önfölmentő, gyáva retorikája – nos, ekkor az a meglepetés ért, hogy mintha nem mindenki örülne annak felhőtlenül, hogy nem a temetőben fekszem, csak a kórházban. Most elővettem *Az uniformis látogatása* című kötetemet, amely a 80-as évek második felében jelent meg New Yorkban, s amely főként 1982 és 1986 közötti verseimnek és politikai írásaimnak a gyűjteménye. Idézet rögtön a bevezetőből: a mártírszereppel azért nem kívánok azonosulni, mert ez „*azokat igazolná, akik szerint nem lehet szembefordulni a romániai hatalmi erőszakkal.*“ Szócs Géza, ne légy oly vértanú – szólítja meg rögtön a legelső versben a költőt a hatyú, és 1984 augusztusában – amint az a kötet 117. oldalán olvasható – azt írtam valakinek:

A lábnyomokat fésűli
a fűbe ejtett fésű
kiáll a torokból a tör.
Kötőtű, kötőrőfű.
Ne szidj, ne gyűlölj, amiért élek.
A szavakban vadállat járkal.
Amiért hiába szeretted,
amiért vártál s hiába vártál.

A lét és nemlét közti, az én és nem-én közti peremhelyzet, az élek és mégsem élek élménye, ezek a nagyon keskeny küszöbök különben állandóan visszatérnek a verseimben – annyi ilyen sort volna lehetséges idéznem, hogy erről a túlságosan is könnyű feladatról szívesen lemondok most. De hadd idézzek viszont befejezésül *Szentpétervárott aznap* című versemből, amelyet nem szokás emlegetni, mert zavarbaejtő módon a szentpétervári forradalmárokról szól – egészen pontosan a forradalom várakozásáról. Akkor, Kolozsváron, a változásban való reménytelen hit hangulatában, a rettentő sötétségben minden forradalomra és forradalomnak hazudott államcsínyre áhítattal gondoltam, mert szerettem a bátor embereket, akik a haragvó tömegek élére állva képesek megdönteni a zsarnokok uralmát. S ha nem éltem is át Petőfivel azt a gondolatot, hogy Párizsban bizonyára én voltam Desmoulins Kamill, magamban némi szimpátiát tápláltam a Sztálin által később meggyilkoltatott Trockij, a szentpétervári forradalom vezére iránt. „*Aznapra Szentpétervárott, vajon mit ígért az időjárásjelentés? S hogyan ébredtek, milyen előérzettel a kis, kecskeszakállas szabadságharcosok, az éhes munkások, a mesterlövészek, aztán a petrográd elemek és az earl-grófok, a cirkálók matrózai, a tett mátkái kopott zubbonyukban, meg a Véget Nem Éró Forradalom szolgalegényei és kamikadzéi, lógott-e valami a levegőben? Vajon tudták-e a kronstadti tengerészek, mikor kinéztek a vízre: no, ez lesz az a nap!*”

Igen, akkor már tisztában voltam vele, hogy nemsokára hogyan verték le a kronstadti matrózlázadást az elvtársak, mégsem tudtam másként gondolni a forradalomra, mint aminek el kell jönnie mihozzánk is, hogy megváltó erejével pokolra küldje a bukaresti hatalmasokat. A vers további soraihoz magyarázatul annyit: a kagemusa (mint Kurosawa filmjéből tudjuk) japánul hasonmást, alteregót jelent, olyan személyt, aki valaki helyett van ott és valamit tesz, ami nem igazi, csak ál-, csak mű-, csak pót. Pót-király, pót-forradalmár, pót-kamikaze. Íme: „*...érezték-e hogy ez lesz az a nap? a nap, amikor nagyot reccsen a történelem, az a nap, amikor kagemusáikat a kamikadzék hazaküldik, és maguk látnak munkához.*” Vagyis a forradalomhoz.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy később is sokszor felmerült bennem, hogy magam is valóban kamikadze vagyok, aki – Rohanunk a Forradalomba, vagy hova is? – ott áll egy torpedó orrában vagy egy halálba tartó repülő kormányánál – dehát valahogy úgy hozta a sors, hogy mégis életben maradtam, valahogy nem robbantam fel és nem zuhantam le, magam sem értem, hogyan. Ennek azért örültem, mégha tisztában vagyok is vele, hogy Dugovics Titusz hívei másként ítélik meg az életemet. Akár létezett Dugovics, akár nem.

Később – ezt azért elmondom – sok baráttra tettem szert. Aztán rájöttem, hogy némelyikük csak az erdélyi ellenálló csodabogarat látta bennem, s csak mint egzotikus figura voltam érdekes számukra. Jöttek olyan évek, és nem Aczél György alatt, amikor ki akartak retusálni (mint Trockijt a fotókról) a magyar költészetből. Még a Duna Televízióból is megpróbáltak kitörölni, amelynek pedig egyik kezdeményezője voltam, ha szó szerinti alapítója nem is.

Egyszer, az adás irodalmi műsorában történt változás kapcsán azt gondoltam: na, most jött el annak a pillanata, hogy ismét képernyőre kerülhetek legalább a Duna tévé.

De nem kerültem. A műsor úgy indult el és úgy szűnt meg később, hogy egyetlen másodpercre sem szólalhattam meg benne. Akkoriban megint felmerült bennem a kérdés: Vajon élek-e még? Létezik, hogy már nem létezem?

Kelet-Európa a saját történet keresése Európa elveszett történetén belül. Nem véletlen mindkét írónál a kamasz-metaphora: a kamasz saját bizonytalan, kialakulatlan identitása miatt keresi azokat a történeteket, melyekkel egyszerre akar hasonlítani és elkülönülni. Ez a viszony Európa és Közép-Európa viszonyát az apa-fiú, sőt az apai felettes énhez viszonyuló, ahhoz egyszerre hasonló és attól különbözni is kívánó lázadó kamasz relációjával állítja párhuzamba.

Danilo Kiš egyenesen azt írja: „*Talán Közép-Európa írója vagyok, amennyiben ez bármit is jelent. Ha nem borítaná homály származásomat, kérdelem, vajon mi okom lett volna, hogy írásra adjam a fejem?*”

„*Számomra nem kétséges, hogy értelmem a kétkedés minden lehetséges alkotóelemét abba az európai civilizációba sűrítette, amelyben felnőttem. Gyerekkoromra esett az első világháború, amely véget vetett egy bizonyos rendnek, némelyek szerint nagyszerű, mások szerint rothadó rendnek, mindenesetre rendnek. Lezajlott az orosz forradalom, és ezzel megkezdődött az összehasonlítások korszaka: itt-ott. Azt is elmondhatom, hogy a tizenkilencedik századi szenvedések, elkedvetlenedések, kiábrándulások, komor próféciák, amelyeket annak előtte háttérbe szorított a megállapított rend, felerősödtek, kikristályosodtak, minden oldalról ostromolták formálódó értelmemet.*” (A Nyugat agóniájáról)

III. Európát elrabolták, Atlantiszt elnyelte a tenger. Miłosz, Konrád, Kiš az elsüllyedt Közép-Európából építi meg a saját Európa-mítoszáat. Miłosz heroikus hipotézisében – „*Abból indulok ki, hogy Közép-Európa létezik*” – Közép-Európa létezése már a grammatika szintjén is Európa létezését feltételezi.

Konrád György szerint ez a vidék a nyugati és keleti kultúra találkozása. „*A keleti filozófia szerint belefogni sem érdemes. A nyugati szerint a vállalkozást siker koronázza. A kelet-európai szerint meg kell próbálni, de tudni kell, hogy veszteni fogunk.*”

Atlantisztól indultunk, s a Sziszfosz mítoszáig jutottunk. Lehet, hogy Sziszfosz közép-európai volt? Az ember megszólítja a világot, s az nem felel? A világot jelentő Európát szólongatják Miłosz, Konrád, Kiš és a többiek, s az nem felel. Konrád mondatában, „*A mi történelmi metaforánk a lengyel lovasság támadása a néma tankok ellen*”, a némaság metaforája, a válasz hiánya fontos igazán.

Ám Európa nem a válaszban, hanem a kérdésben van. Sosem lesz olyan, amilyennek látni szeretnénk, s valószínűleg nem is volt olyan soha. Miłosz és a többiek olyannak akarják látni Európát, amilyené Közép-Európának válnia kellene. Camus metaforájánál maradván, úgy tartják fenn Európa képét, ahogyan Sziszfosz viszi fel a hegyre követ, amelyről ő is tudja, hogy vissza fog zuhanni. S nemcsak Atlantiszt volt gyönyörű, de Sziszfoszt is boldognak kell elképzelnünk.

Istenen kívül nincs semmi, amiről komolyan kellene beszélni.

A gondolkodás megkerülheti Isten eszméjét, amennyiben arra szorítkozik, hogy alárendelt problémákról elmélkedjék.

Összefüggő világképe legfeljebb Istennek van.

Az ember csak akkor fontos, amikor Isten beszél hozzá.

A kultúrák kiszikkadnak, mihelyt vallásos elemeik semmivé foszlanak.

Nincs olyan ostobaság, amelyben a modern ember ne volna képes hinni, amennyiben azzal kitérhet a Krisztusban való hit elől.

Ha az ember nem hagyja, hogy Isten vezesse, majd vezetik a démonok.

A legnagyobb modern téveszme nem az, hogy Isten halott, hanem hogy az ördög az.

A pokol az a hely, amely csak a paradicsomból határozható meg.

A hitetlen azt képzei, hogy a vallás megoldásokat kínál; a hívő tudja, hogy csupán a rejtelmek gyarapodását ígéri.

A misztikus az egyetlen igazi becsvágyó.

A polgári-liberális demokrácia olyan antropoteista vallás, amely titokban Istennek tartja az embert.

Az ateizmus nem szabaddá, hanem a legabszurdabb immanens üdvözülési ígéretek rabjává teszi az embert.

A pokolhoz vezető titkos ösvényen egynél több isten is megbúvik.

„Az, hogy bármiféle kötelesség volna, ha Isten nem létezik, ostobaság.“

Isten ugyanakkor nem általános eszmékben gondolkodik. Ezért az absztrakciónál sokkal jobban megközelíti a személyes tapasztalat, amelynek nem is kell feltétlenül vallásos élménnyé lennie.

„Szeretni annyit, mint úgy látni egy lényt, ahogyan Isten látja.“

Ugyanis Isten – a kereszténység, a katolicizmus Istene – minden teremtményt szeret. Kegyelme révén üdvözülhet az eredendő bűnét egyéni vétkeivel tetéző ember.

„Minden reményünket Isten igazságtalanságába kell vetnünk.“

A legújabb korok hitét vesztett, vallásától megfosztott embere azonban egészen másban bíz.

„Egyetlen modern ember sem nyugszik bele abba, ami, kezdve attól, aki elérhetetlen nagyságra tör, és egészen addig, akit emberi természete sért és elkészt. Még napjaink önelégült közepszerűje is embervoltának meghaladására vágyik, és reméli, hogy a technikai haladás megváltja őt, amennyiben felszámol minden, az emberre jellemző korlátot. Ostobaság, kegyetlenség, szenvedés, öregség, halál – mindent véletlenszerűnek és leküzdhetőnek vél, de, ellentétben a kereszténnyel, nem akarja megfizetni megváltásának árát.“

Maga és embertársai problémáinak, devianciáinak okát nem önmagában, hanem a normákat megszegőkben keresi és találja meg.

„Kizárólag a társadalmat, egy bizonyos társadalmi struktúrát felelőssé tenni a bűnökért, hibákért és perverziókért az egyetlen lehetőség reményt gyújtani az Isten távolléte miatt a kétségbeesés áldozatául esett szívekben.“

Antropoteista vallás

Ez a szemlélet a politikai dimenzióban implicit ideológiai messianizmusként jelenik meg.

„A demokrácia az ember megváltását reméli és az embernek vindikálja a megváltói szerepet.“

„Dávila hatalmas ráfordítással próbálja bizonyítani, hogy a polgári-liberális demokráciák világnézetileg nem semlegesek, hanem egy »**antropoteista vallás**« az alapjuk, azaz titokban Istennek tekintik az embert. Egyik első empirikus indiciuma ennek a modern állam ellenséges beállítottsága a hagyományos vallásokkal szemben, amelyeknek igazságkövetelményei keresztezik a demokráciák útját. Argumentációja lényegében inkább alkotmány- és államjogi. Ez mutatja, milyen aprólékos megfontolások húzódnak meg a pimasz aforizmák mögött. Központi gondolata a polgárok ama furcsa hajlandósága, amellyel az alapértékek és lelkiismereti kérdések esetében is elfogadják

a többségi döntéseket. (...) Az egyéni szabadság elviselhetetlen korlátozása, ami a többségi elv velejárója, szintén csak akkor fogadható el, ha a polgár feltételezi, hogy a többségi vélemény magasabb, kvázi isteni értelem kifejezése. De hogyan lehet ennek az értelemnek a letéteményese az ember? Éppen ez – mondja Dávila – a demokrácia misztikus hitének magva, amelyről felismerhető álvallásos jellege.“ (Jens Jessen, Az utolsó reakciók [Der letzte Reaktionär] DIE ZEIT 2004. 02. 26.)

A reakciós szilárd meggyőződése, hogy a modern kori bajok gyökere az ember elfordulása Istentől, önfelhatalmazása arra, hogy saját kezébe vegye sorsát, vagyis az az újkori hit, hogy az ember saját maga által, Isten kegyelme nélkül **boldogulhat**. A modernitás alapelve az „abszolút függetlenség“.

„Ha azonban az ember függőségének elve a vallás lényegéhez tartozik, akkor, e tény intézményi megfelelőjeként az egyház is antimodern tényező. A hagyományos vallásnak a liberális »ahogy tetszik« közegben végbemenő szétmállása ellenében a modernség-kritikus katolikus lakonikusan megállapítja: »**Az igazi vallás szerzetesi, aszkétikus, tekintélyelvű, hierarchikus.**«“ (Till Kinzel, Parteigänger verlorener Sachen [Veszett ügyek pártján])

A katolikus katedrális építőkövei

„A jelen elemzése által, annak ellenében fogalmazta meg „**örök anthropológia**“-ja töredékeit“ – mondja Dáviláról **Martin Mosebach**, a *Remete a lakott világ végén* (Einsiedler am Rand der bewohnten Erde) című esszéjében. „A katolikus egyházban, annak fiaként, nemcsak a számos keresztény felekezet egyikét látta, hanem minden

vallás hatalmas gyűjtőmedencéjét, a pogányság örökösét, a továbbélő ősvallást.“

„Az összehasonlító vallástörténet nem a vallás legrosszabb ellensége, hanem egy alapos apologetika leggazdagabb fegyvertára.“

„A keresztény kultusz a paleolitikum barkangjaiban születik meg; az ausztrál őslakos vagy a pigmeus teológiája ugyanúgy építőkőve a katolikus katedrálisnak, mint az alexandriai teológia.“

És ehhez kapcsolódóan egy idézet, amely akár a magyar Boldogasszony-kutatások mottójául is szolgálhat, különös tekintettel **Daczó Árpád (P. Lukács O. F. M.)** csodálatos könyvére (Csíksomlyó titka. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.):

„Szűz Mária alakjának szépségét egyszerre adja az általa legyőzött istennők szakrális kísérete, amelyekre emlékeztet vagy amelyeket helyettesít, és az a mód, ahogyan transzcendálja őket.“

Az ördög hisz Istenben

Mély és a hagyományokra oly érzékeny hite arra készítette Dávilát, hogy kritikusan szemlélje egyházát is, különösen pedig a II. vatikáni zsinat után megindult modernizációs folyamatokat.

„A modern papság azt hiszi, hogy Krisztus emberi voltát hangsúlyozva közelebb viszi Hozzá az embereket. Elfelejtí, hogy Krisztusban nem azért hiszünk, mert ember, hanem mert Isten.“

„Miután nem sikerült elérnie, hogy az emberek tanítása szerint éljenek, a jelenlegi egyház elhatározta, hogy aszerint tanít, ahogyan az emberek élnek.“

De a bajok ennél is régebben kezdődtek.

„A Biblia betű szerinti vagy allegorikus magyarázatának a történelmi exegézis javára történt feladása után a katolicizmus többé nem gyermeke és könnyű tanításként, hanem szubtilis doktrínaként hat.

A természetes emberi ész emíatt olyan megértési nehézségekbe ütközik, amelyek inkább a relativitás-elméletre, mintsem Berossos kozmogóniájára emlékeztetnek.“

A hitről szólva Dávila briliáns racionalitással érvel éppen a ráció abban való túlsúlya ellen:

„Nem értem, hogyan tántoríthat el valakit az értelem a katolicizmustól; ha engem valami megállítana a küszöbén, akkor racionalizmusa és az értelembe vetett túlzott bizalma.“

A vallás elsősorban nem fogalmi, logikai konstrukció, hanem az a végső egzisztenciális menedék, amelyet modern pótlékai nem képesek megteremteni.

„Mindazok, akik érveket véltek felfedezni a katolicizmus és általában a vallás ellen oly sok, nyilvánvalóan beteg és az örület komor formáihoz közel álló szent életrajzában, nem ismerték fel, hogy mi sem igazolja jobban a vallást, mint éppen ez a különleges erő, mely képes gyümölcsözővé tenni egy nyomorult egzisztenciát, ahelyett, hogy átengedné a tudományos kezelés szomorú terméketlenségének valamely higiéniai szanatóriumban.“

Sok hagyománytisztelő, konzervatív kortársától eltérően Dávila nem fél a hit eltűnésétől, hiszen az az emberi lét alapja.

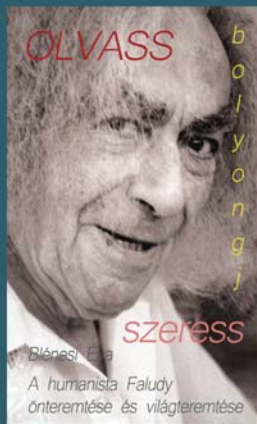
„A vallás halálát hirdetők ugyanúgy megneveztetnek, mint azok, akik azt jövendölték, hogy a mozdonyok megölik majd a költészetet.“

Tulajdonképpen mindenki hisz, csak vagy nem tud róla, vagy küzd hite ellen.

„A kereszténység nagy ellenségei nem a fényére érzéketlen szellemek. Akár ellenségessé, akár közömbössé teszi őket a kereszténység iránti vakság, ez az ostobák előjoga. A vele szembenálló nagy értelem nem ignorálja és ismeri félre a kereszténységet, amikor támadja. Egy pillanatig sem szabad azt képzelünk, hogy az ördög nem hisz Istenben.“

Hudy Árpád

Irodalmi Jelen Könyvek 2011

Blénesi Éva:
Olvass, bolyongj, szeress

Hegyi Botos Attila:
rögnyi Ég

Weiner Sennyey Tibor:
A vándorló királyság

Mary O'Donnell:
Csodák földje

fordította
Kabdebó Tamás

<http://shop.irodalmijelen.hu>

www.irodalmijelen.hu

MANDICS GYÖRGY
**RÓVOTT
MÚLTUNK**

IJK

Mandics György:
Róvott múltunk III.